

Universitätsbibliothek Wuppertal

Iulianu Autokratoros Ta Sōzomena, Kai Tu En Agiois Kyrillu Archiepiskopu Alexandreias Pros Ta Tu En Atheois Iulianu Logoi Dekα

Julian <Römisches Reich, Kaiser>

Lipsiae, Anno MDCXCVI.

Liber quintus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1694](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1694)

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΕΥΑΓΓΟΥΣ
Θρησκείας, πρὸς τὰ τῶν ἐν ἀθέοις Ἰουλιανῶν.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

S. CYRILLI ALEXANDRIÆ
ARCHIEPISCOPI,

PRO SANCTA CHRISTIANORVM RELIGIONE,
ADVERSUS LIBROS ATHEI IVLIANI.

LIBER QVINTVS.

Pfal. 140.

Beatu8 David morbum omnium foediffimum affirmat e88e linguæ intemperantiam. Et fane hanc deprecari solebat his verbis: *Pone, Domine, circumstantiam ori meo, & ostium circumstantiam labiis meis. Ne declinet cor meum in verba malitia.* Sapienter enim ea sentire velle, quæ sanæ mentis homines decent, & ea oratione vti, quæ reprehensione careat, plurimi faciendum esse dixerim. Scriptum enim est: *Si quis in sermone non labitur, hunc perfectum virum esse, eique totius corporis frenandi esse potestatem.* Contra vero soluta & licentis linguæ vitium habere & in omne probrum ruentis, nonne omnes iure merito reprehendent? Nemo est opi-

Μανάρει Δαβιδ, νοσημάτων ἀσχιον ἀποφαίνει τῆς γλώττης τὸ ἀκρατές. καὶ γὰρ τὰς περὶ τῶν λιτῶν ἐποίητο, λέγων ὅτι κύριε φυλακὴν τῷ σώματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου. μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας. Τὸ γάρ τοι φρονεῖν ἐλέως σοφῶς, ἀπερ ἀνιπρέποι τοῖς γε ἀληθῶς ἀγτίφροσι καὶ μὴν ἐπὶ τῶν ἀδιαβλήτων κεχεῖσθαι λόγῳ, φαίην ἀν εἶναι τῶ παντὸς ἀξίον. γέγραπται γάρ, ὅτι εἴ τις ἐν λόγῳ ἐπλάει, ἔστος τέλει ἀνήρ, δυνάμεν χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα. Τό γε μὴν ἀφέτω καὶ ἀνειμένη κεχεῖσθαι γλώττη καὶ ἀχαλίνως ἰσση, πρὸς πᾶν ὁτιῶν τῶν καλεψεγμένων πῶς ἐκ ἀν τις κατα-

μωμήσατο, καὶ μάλα εἰκότως. ἐρεῖ δὲ οἱ μάλιστα πάντος ἐπέκεινα κακῆ διελάσαι τὰς τοῖς ἔτω δεινοῖς ἀλόντας ἀρρώτημασι. Φέρετοῖν ἄ τω τῶν ἑνα καλαδεικνύωμεν γεγονότα Ἰουλιανὸν τὸν Φιλεκλήμονα καὶ Φιλαίτιον, ὃ δὴ τρόπος μὲν ἅπας ἰππήλας τῆς καθ' ἡμῶν λοιδορίας ἐπιτεήδευται δὲ ἔτω τὸ φιλοσογεῖν, ὡς ἔδει τῶν ἐτέρων, οἱ πρὸ αὐτῆς γεγονάσι τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας κατήγοροι. Πρὸς γὰρ οἷς εἶπεν τετόλμηκε, καὶ τὸν διὰ τῆς πανσόφου Μωσέως B κακύνει νόμον, καὶ τῶν ἱερῶν θεαπισμάτων πλείστην ὄσσην πεποιήται τὴν καλαδοῆν, ἢ ἐπὲρ τις ἐστὶ καὶ ἀμαθίας γραφή, καὶ ἐπ' αὐτῆς δὴ τῆς τῶν δικαίως εὐθύνοιο. Γράφει δὲ ἔτω

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ὁ νόμος ἐστὶν ὁ τῆς Μωσέως θαυμαστός, ἡ δεκάλογος ἐκείνη ἡ κλέψεις, ἡ φονεύσεις, ἡ ψευδομαρτυρήσεις. γεγράφτω δὲ αὐτοῖς ῥήμασι ἐνάση τῶν ἐντολῶν, ἃς ὑπ' αὐτῆς φησὶ τῆς Θεῆς γεγράφται ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ Θεός σου, ὅστις ἀνήγαγον σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου. δευτέρα μὲν τῆτο· ἐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. ἡ ποιήσεις σεαυτῶν εἰδωλον. καὶ τὴν αἰτίαν προστίθησιν ἐγὼ γὰρ εἰμι κύριος ὁ Θεός σου, ἀποδίδες ἀμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, Θεός ζηλωτής. ἡ λήψη τὸ ὄνομα κυρίου τῆς Θεῆς ἐπὶ ματαίῳ. μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῆς σαββάτων. τίμα σου τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα. ἡ μοιχεύσεις. ἡ φονεύσεις. ἡ κλέψεις. ἡ ψευδομαρτυρήσεις. ἡ ἐπιθυμήσεις τὰ τῆς πλησίον σου D ποῖον ἔθνος ἐστὶ, πρὸς τῶν θεῶν, ἔξω τῆς, ἡ προσκυνήσεις θεοῖς ἕτεροις, καὶ τῆς μνήσθητι τῆς σαββάτων, ὃ μὴ τὰς ἄλλας οἰεται χεῖρα φυλάττειν ἐντολάς, ὡς καὶ τιμωρίας κείσθαι τοῖς παραβάουσιν, ἐνιαχὲς μὲν σφοδρότερας, ἐνιαχὲς δὲ παραπλησίας τὰς παρα Μωσέως νομοθετηθείσας, ἐστὶ δὲ ὅπως καὶ Φιλανθρωποτέρας.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Ἐπιλελήσθαι μοι δοκεῖ τῆς ἐνστάσεως, ἡς πεποίηται πλείονας ἀποφῆναι Φιλονεικῶν, ὅτι τὰ E μὲν τῶν ἔθνῶν χρῆστοις καὶ ἡμερωτάτοις πηδάλιχεται νόμοις· τὰ δὲ, καὶ ἀγριωτέραν ἔχει τὴν ἀποκλήρωσιν, ὡς καὶ ἀνεπιπλήκτοις ὁρμαῖς, πρὸς πᾶν ὅτις ἀποκομίζεσθαι τῶν κακῶν. Ἐκαστον γὰρ ἔφη τὸ ἔθναρχῶν, ἡ τοὶ πολιέχων δαμόνων, καὶ τὸ δοκεῖν αὐτοῖς τὴν ἐκνεμηθεῖσαν αὐτοῖς διέπειν ἀρχὴν, καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα θεσμοθετεῖν τὰ καὶ γνώμην αὐτοῖς. Εἶτα πῶς ἐνθάδε πᾶν ἔθνος

nor, qui non ad extremum mali devenisse dicat eos, qui tam grauibus moribus teneantur. Age ergo horum e numero vnum esse Iulianum vitiligatorem & criminatorem ostendamus, cuius ingenium omne, ut admotus equus, in criminationem nostram sese effundit. Ita porro se maledicentia dedit, ut alius nemo, quotquot ante Christiana religioni bellum indixerunt. Præter illa enim, quæ singulari audacia debaterat, legem sapientissimi Mosis indignissime conculcat, & contra divina oracula plurimum debacchatur, ut, si qua detur actio inscitia, ea re merito postulandus sit. Ita vero scribit:

IULIANVS.

Decalogus ille, Mosis lex, mira est: Non furaberis, Non occides, Non dices falsum testimonium. Scribantur vero iisdem verbis singula præcepta, quæ ab C ipso Deo scripta esse ait: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Sequitur alterum: Non erunt tibi Dii alii præter me: non facies tibi ipsi simulacrum. Caussam addit: Ego enim sum Dominus Deus tuus, reddens peccata patrum in filios, Deus, zelotes. Non assumes nomen Domini Dei in vanum. Memento diem sabbatorum. Honora patrem tuum & matrem. Non moechaberis. Non occides. Non dices falsum testimonium. Non concupisces rem proximi tui. Quænam gens est, per Deos, si hæc demseris, Non adorabis Deos alios, & Memento sabbatorum, quæ mandata cetera seruanda non putet? adeo ut illa violantibus pœna constituta sint, alibi quidem grauiore, alibi vero similes iis quæ Mosis lege constituta sunt, alicubi etiam humaniores.

CYRILLVS.

Oblitus mihi videtur obiectionis, quam sapissime fecit, qua contendit inter gentes, alias bonis & æquissimis legibus regi, alias, efferatioribus moribus præditas, velut impunitate proposita, in omne facinus ruerent. Singulos enim gentium præfectos, aut urbium tutelares Dæmonas, dixit arbitrio suo imperium sibi traditum administrare, & subditis, quæcunque velint, præscribere. At quomodo hic asserit omnem gentem,

aut ne ullos quidem esse, qui rectam & iustam vitæ degendæ rationem adspernari velint? Qui igitur fit, ut adeo venerandam & admirabilem legem extremis criminationibus vrgeat? Nec enim queo dicere. Duo quippe maxime necessaria curasse videtur, iisque potissimum ante cetera præcepta exquisitis, alia subnectit, quibus vitam omnium optimam recte sane consequi possumus. Præ omnibus enim optimam esse ait pietatem in Deum, quæ a nobis perficitur perpetuo & constanti in illum studio, & quum deficere ab illo prorsus detestamur, nec aliis honores tribuimus, qui soli conueniunt ipsi ac debentur. *Ego enim sum, inquit, Dominus Deus tuus, & non erunt tibi Diæ alii præter me.* Quum igitur vel in rebus nostris rectam veritatis viam boni omnes perpetuo studeant insistere, mendacium autem auersentur; numquid opera pretium erit, ut veritatem consequamur, accuratam & exactissimam eius, qui re vera est, cognitionem accipere, nec vsquam alio, & ad ea quæ minus decet, ferri, falsi nominis Diis, & qui nusquam extiterint, diuinum honorem tribuentes. Ergo posteaquam vnum natura & vere Deum demonstrauit, tum parentes reuereri iussit, propositis haud contemnendis præmiis virtutis cultoribus. *Honora, inquit, patrem tuum, & matrem tuam, ut bene tibi sit, & eris longæuus super terram.* Post hæc omne genus improbitatis prohibet, nefariosque mores improbat. *Non enim occides, inquit, non mæchaberis, & cetera.* Iam vero quis non sapientissimum Mosem suspiciet, & legem per ipsum latam omni admirationis genere prosequetur, nisi forte præclare & sancte vivere pro nihilo ducunt qui se Græcorum opinionibus totos addixerunt? At illa ipsa cunctis gentibus nota esse, obseruarique fatetur ab omnibus. Vtrum igitur edoctæ ab alio quodam, qui hæc ante sapientissimum Mosem tulerit? Atqui Mose nullum antiquiorem legislatorem proferre potes. An quod scientiam naturæ ab Opifice inditam acceperint, quæ res vtilis cognoscere, & a bonis deteriora fecernere possent? Recte id quoque se habeat. Optima ergo instituta sunt illa, quibus cum ipsa consentit lex naturæ.

A Φησὶν, ἢ τοι μὴ εἶναι τινας τὰς ἐθέλοντας ἀτιμάζειν τὸ χρεῖναι βίην ὀρθῶς ἢ ἐννόμως. Τί τοίνυν τὸ πεποιηκός, εἰ ἔχω φράσαι, τὸν ἔγω σεπλόν τε ἢ ἀξιάγασον ἐν ταῖς ἐσχάταις διαβολαῖς ποιείσθαι νόμον; δύο γὰρ μάλιστα τῶν ἀναγκασιότατων ὀρεῖται πεφροντικῶς, ἢ ταῦτα τῶν ἄλλων προαναθεῖς θεασισμάτων καλαρρυθμίζει καὶ τὰ λοιπὰ, δι' ὧν ἂν γένοιτο ἢ μάλα ὀρθῶς, τῆς ἀπασῶν ἀρίστης ζωῆς ἐφικέσθαι Κράτισον βίην γὰρ ἀπάντων εἶναι φησι, τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν ἀποπεραίνεται δὲ πρὸς ἡμῶν διὰ τῆ προσερχησῶς φιλεῖν αὐτῶν, ἢ τὰς τῆς ἀποστασίας τρόπους παραιτεῖσθαι καὶ διὰ τῆ μὴ ἑτέροις τισὶ διανέμειν τὰς αὐτῶν τε ἢ μόνω προεπέσας, καὶ ὀφειλομένας τιμάς. ἐγὼ γὰρ εἶμι, φησὶ, κύριος ὁ Θεός σου καὶ εἰ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμῶν. Ὅτε τοίνυν καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς πράγμασι τὸ κατ' ἐυθυτήσ ἀληθείας εἶναι φίλον αἰετως ἀπασι τοῖς ἐπιεικέσι, ἢ ἀπὸ χηθημένον ἐστὶ τὸ ψεῦδος. πῶς εἰ ἀξιοῦσθαι γένοιτ' ἂν, τὸ ἀκριβῆ καὶ τετορευμένην εἰς ἀλήθειαν τὴν περὶ γετῆ ἀληθῶς ὄντος γνῶσιν ἐλεῖν ἢ μὴ ἑτέρωσέ ποι, καὶ ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν, ἀποφοιτᾶν ψευδωνομοῖς τισὶ, καὶ τοῖς εἰ ἔσι θεοῖς ἀνάπλησας τὴν λαλρείαν. Καλαδείξας τοίνυν ἢ ἕνα καὶ φύσει ἢ ἀληθῶς ὄντα Θεόν, τῆς εἰς γονέας ἀδὲς ἐπιμελητῆς γενέσθαι προσλέτα χεν, ἀξιοτάτα τοῖς εὐδοκίμειν ἐθέλσει τὰ γέρα προθεῖς, τίμα γὰρ, φησὶ, τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. εἶτα μὴ τῆτο πᾶν εἶδος ἀποφάσκει φαυλότητος, ἢ τὰς τῆς ἀνοσιότητος καλακιβδηλεύει τρόπους. εἰ γὰρ φονεύσεις, φησὶν, εἰ μοι χεύσεις ἢ τὰ λοιπὰ. εἶτα πῶς εἰ ἀνάγασαί το τίς ἢ σοφώτατον Μωσέα, ἢ τὸ δι' αὐτῆ τεθέντα νόμον, τῆ παντὸς ἀξιώσει θαύματος, εἰ μὴ ἄρα πῶς τοῖς τὰ Ἑλλήνων ἠρημμένοις φρονεῖν τὸ χρεῖναι λαμπρῶς καὶ ὀσίως βίην, λεγόμεναι παρ' ἑδέν. Ἀλλ' εἶδεναι, φησὶν, αὐτῶν, καὶ φυλάττειν πάντα τὰ ἔθνη. πότῆρα ἔσῃ ὡς παρ' ἑτέρω μαθόντα, καὶ τινος αὐλοῖς πρὸς ἔπανσόφω Μωσέως τὰ τριάδε θεσμοθετήσαντος; ἀλλ' εἰ ἂν ἔχεις εἰπεῖν Μωσέως τινὰ γεγονότα νομοθέτην πρεσβύτερον. Ἀλλ' ὡς ἔχοντα τὴν ἔσσυμφέροντος ἐπιστήμην ἐγκαταβεβλημένην τῆ φύσει παρὰ ἔδημιουργῆ, καὶ τὸ δύνασθαι τ' ἀμεινόνων ἀποκρίνειν λαχόντα τὰ χεῖρω καλῶς ἐχέτω ἢ τῆδε. Οὐκ εἰν ἄριστα μαθημάτων εἶεν ἂν οἷς ἢ αὐλοῖς ὁ τ' φύσεως συμφέρεται νόμος.

ἀλλ' ἐνδεᾶ γενέσθαι φησὶ τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἅ
 τὰ διακεκτῆσθαι τυχόν, τὴν δὲ συμφέροντος γνώ-
 σιν αὐτομαθῆ ἔδει δὴ ἐν ἄρα παιδαγωγίας ὀρ-
 θῆς τοῖς ἀνα πάσαν τὴν γῆν ἔχουσιν ἄν
 εἰκότως τὸ ἀξιάγασον ὁ νόμος Μωσέως. ἐνίησι
 ὧ τοῖς ἠγνοηκόσι τὸ εἰδέναι δεῖν ἅ καὶ ποιῆσαι ἀ-
 ποφέρει, καὶ γερωῶν ἀξίων ἀπολελεῖ. Ἐρομένω δέ
 μοι φραζέτω καὶ κείνο· ἄρα γὰρ ἐπαίων ἀξιοί
 τες διαβίβην ἐθέλοντας ὀρθῶς, καὶ φυλάττειν ἠρη-
 μένους τὰς τοιαύτας ἐντολάς, τὸ δὲ φονεύσεις· ἔ
 μοιχεύσεις· ἔκ ἐπιθυμήσεις τῶν τῶ πλησίον σου·
 ἔψευδομαρτυρήσεις· ἔκ ἐπιορκήσεις· καὶ τὰ λοι-
 πὰ, ἢ καὶ αὐτὰς ἔκ ἐξωτίθησι δὲ καλεσκῶφθα
 δεῖν; εἰ μὲν ἐν ἐπαίνοι, πῶς ἔκ ἀσυνέτως
 τῶν ἔτω τεθαυμασμένων προαλεσάτην ποιῶ-
 ται τὴν κατάρρησιν; φυλάττεισιν ὧ, ἃ δὴ καὶ
 χεῖνα θαυμάζειν ἐγνώκασιν. εἰ δὲ ἦκιστα μὲν
 ἀποδέχεται, καταγιᾶται δὲ μᾶλλον, δῆλος ἂν
 εἴη δὴ πρὸς τὴν τὰ καὶ τοῖς Ἑλλήνων νόμοις ἀπειρη-
 μένα, μόνος αὐτὸς θαυμάζειν ἀξίων ἢ ὅσα τῆ
 παρὰ πάντων κατακρίνει ψήφω, ταῦτα τιμᾶν
 ἠρημένῳ. Σόλων μὲν ὧ καὶ Λυκῆργος τῆς ἀ-
 ρείας τοῖς Ἑλλήσι γεγραφένα λέγονται νόμοις.
 ἢ πρεσβύτερος μὲν ἀμφοῖν ὁ Μωσῆς, μακροῖς
 δὲ καὶ ὑπερον ἔτοι γεγόνασι χρόνοις. Ἄρ' ἐν, εἰπέ
 μοι, τῆς διὰ Μωσέως ἐντολῆς ἀποφασίσεως
 ἐναργῶς τὸ μήτε χεῖνα φονεῖν, μήτε μὴν
 ἀλλοτρίοις γάμοις ἐπιμαίνεσθαι, καλαδικάζον-
 τος δὲ κλοπῆς καὶ ἐπιορκίας καὶ τῶ χεῖνα
 ψευδομαρτυρεῖν, ποινὰς τοῖς πλημμελῶσιν ὀρ-
 ζοντῶ· ἔκ ἐδόκει δὲ ταῦτ' ἔχειν ὀρθῶς τοῖς αὐ-
 τῶ νομοθέταις. ἢ ἔκχι διὰ τῶ ἴσων λόγων κενωρη-
 κότες ἀλοῖεν ἂν; εἰ μὴν ἐν ἀπαδόνως Σόλωνί τε
 καὶ Λυκῆργω ταῦτα γέγραψεν ὁ Μωσῆς, διδα-
 σκέτω παρελθόν. ἀπόχρη ὧ ἡμῖν τὸ τῆς αὐτῆ
 κατακρίνεσθαι ψήφοις, ἔκ ἔχει θαυμάσια. εἰ δὲ
 σύνδρομα τοῖς Μωσέως εἰσὶν ἐνιαχῶ τὰ ἐκεί-
 νων, εὐδοκίμοισι ὧ λῖαν, ὅτι τοῖς νόμοις τῶ Ἑβραίων
 συμφέρονται, πῶς ἔκ ἀιδάναται τοῖς ἡμετέροις
 προγόνοις συγκαλαψέγων τῆς ἑαυτῶ; ἀλλ' ὅτι τοῖς
 ἀνα πάσαν τὴν γῆν γνώριμά τε ἐσὶ καὶ τετήρηται
 τὰ Μωσέως, καὶ ἔθεν τὸ σύμπαν ἀπαδεῖ, ταῦτη
 τοι φησὶ κακύνεσθαι δεῖν αὐτά. καὶ τοι πῶς ἔκ μᾶλ-
 λον ταύτης ἐνεκα τῶ αἰτίας ἐχεῖν καταθαυμάζε-
 θαι πρέπει, ὅτι τῆς ψήφοις ἀπάντων τετίμη-
 νται; ἢ διδασκέτω πάλιν, τί μᾶλλον ἐσὶ τῶ πρᾶγ-
 μάτων, οἷς ἂν ἐποιτο δικαίως τὸ ἐπαινεῖσθαι δεῖν.
 ἄρα τὰ πᾶσιν ἀρέσκοντα, καὶ οἷς ἂν τὸ εὖ πεποιῆ-

Veruntamen hominis naturam ait suapte
 vi cognitionem utilis nequaquam asse-
 quutam. Mortales igitur omnes opus
 erat recte institui; proindeque lex Mo-
 sis iure plurimi facienda est. Ignoran-
 tibus enim cognitionem iniicit rerum
 agendarum, quæ poenam auertunt, ac
 debita præmia rependunt. Sed percon-
 tanti mihi respondeat: Numquid eos,
 qui rectam vitam agere & talia præce-
 pta seruare sibi proposuerunt, *Non occi-
 des: Non mæchaberis: Non concupisces
 res proximi tui: Non falsum testimonium
 dices: Non peierabis*, & cetera, laude an
 risu dignos putet? Si laudat, numquid
 leuitate carere potest tam temeraria ac
 præcepta rerum, quæ sunt admiratione
 dignissima, reprehensio? seruant enim
 quæ in pretio habenda putant. Sin au-
 tem minus quidem ea probat, sed re-
 prendit potius; constabit utique so-
 lum ipsum ea venerari quæ vetita sunt
 Græcorum legibus, & quæ omnium
 calculo damnantur hæc potissimum
 colere. Solon enim & Lycurgus leges
 optimas Græcis tulisse dicuntur. Et
 ambobus sane Moses antiquior, quem
 hi postea longo temporum interuallo
 sequuti sunt. Cedo itaque, quum Mo-
 sis præceptum clare vetet occidere, &
 alienas nuptias deperire, furtum vero,
 & periurium, & falsum testimonium
 damnet, poenasque statuatur in eos qui de-
 liquerint; hæcine vero non recte esse
 visa sunt eius legislatoribus, aut non
 eandem rationem ingressi deprehendan-
 tur? Si ergo contra, quam Solon & Ly-
 curgus sentiunt, hæc scripsit Moses,
 interea doceat. Nobis enim sufficit il-
 lius damnari calculis eos, quos in admi-
 ratione habet. Sin autem illorum scri-
 pta plerumque Mosi consentiunt, eoque
 nomine maxime commendantur, quod
 cum legibus Hebræorum conueniunt;
 quidni animaduertit, maiores nostros re-
 prendendo suos etiam vna reprehende-
 dere? At quoniam omnibus, quotquot
 terram incolunt, nota sunt obseruantur-
 que scripta Mosi, nec cum vlllo pro-
 fus dissentiant, eam ob rem illa probro
 & contumelia digna esse contendit. Sed
 annon eam ob causam in pretio illa
 potius haberi decuit, quod omnium suf-
 fragiis ornentur? Aut sane rursus doceat,
 quæ res iustiore laude dignæ sint: an quæ
 placent omnibus, & quas nemo non recte
 atque ordine factas esse sentiat; an

quæ paucis probantur, aut omnino nulli. Opinor, quæ omnibus. At eiusmodi sunt præcepta quæ per Moſem promulgata ſunt. Qui porro fit, vt quibus rebus admirationi eſſe maxime debuerunt, ex iis iſtis neſciens ſummam illis criminationem impingat? Quod ſi propterea, quod Moſes illa promulgauit, & omnibus placent, laudem eorum repudiandam putat, multis ſane aliis haud obſcure nominis idem iure merito obiciet, quicumque voluerit huius ſententiæ ſuffragari. Nonnulli primi artium & ſcientiarum inuētores fuerunt inter homines. Alii enim textoriam, alii arariam, ſutoriam alii, ac præterea medicinam, aliaque ad vitæ uſum neceſſaria plerique excogitarunt. Num igitur, ſi hæc omnibus placent, & neceſſario exercentur, & adhuc vigent, inuētores merita laude priuabimus? At nequaquam id iure fiet. Nam quod eorum artis inuenta in honore apud omnes ſunt, plus eis quoque laudis & commendationis affert. Sed præfractus hic & audax non ſolum diuina præcepta inculcauit, verum etiam aliud quiddam adicit in hunc modum:

IULIANVS.

Atqui his verbis, *Non adorabis Deos alienos*, quod extremum in Deum eſt conuicium facit; *Deus enim amulator eſt*, inquit. Et alio in loco, *Deus noſter ignis conſumens*. Ergone amulator homo, & inuidus, reprehentione tibi dignus videtur: diuinum autem exiſtimas, ſi Deus amulator nuncupatur? At qui conſentaneum eſt, tam manifeſte de Deo mentiri? Nam ſi amulator eſt, eo inuito Dii omnes adorantur: & reliquæ gentes Deos adorant. Quidni ergo id prohibuit qui ſic amuletur, neque alios, ſed vnum ſe adorari velit? An potestate caruit, aut principio prohibere noluit, ne reliqui adorarentur Dii? Atqui primum impium, ſi dicas non potuiſſe; alterum humanum, & operibus noſtris congruum. Apage nugæ iſtas, neque tantam in vos ipſos execrationem adducite.

CYRILLVS.

Enimvero pietatem in Deum præ ſe fert, ne videatur Scripturæ diuinæ

Α *Δαλίαν ἔχειν τε ὁρθῶς ἐπιψηφίσατό τις, ἢ τα ὀλίγοις, ἢ καὶ ὅλως ἔδειν. ἀλλ' οἶμαι τὰ πᾶσιν ἐνεσι δὲ τὸ τοῖς διὰ Μωσέως θεοπείσμασιν. εἶτα τίνα δὴ τρόπον, δι' ὧν ἦν δὴ πρὸς καὶ θαυμάζεσθαι χρῆν αὐτὰ, διὰ τῶν αὐτῶν τῆς ἐσχάτης διαβολαῖς ἐνήσιν ἀμαθῶς. Εἰ δὲ ὅτι προηγόρευκε μὲν ὁ Μωσῆς, ἀρέσκει ὅτι πᾶσιν, ἀποσοεῖν ἀξιοὶ τῶ καὶ ἐπαμείψασθαι πρέπειν αὐτὰ, φαίην ἂν ὅτι καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἐν ἀγεργῆ Β *λαχσοῖ τὴν δόξαν, ἐπιβλαύσειεν ἂν, εἰκότως ταῖσατις αὐτῶ φρονεῖν ἠρημένῳ. Πρῶτοί τινες τῶν τεχνῶν εὐρετὰ καὶ ἐπισημῶν γεγονόσιν αὐτοῖς ἀνά τόνδε τὸν βίον. οἱ μὲν γὰρ ὑφαντικὴν, οἱ δὲ τὴν χαλκουργικὴν, ἑτέροι δὲ σκυλοτομικὴν, ἰατρικὴν δὲ πρὸς τῶ τοῖς, ἑτέρα τε πλεῖστα τῶν ἀναγκῶν εἰς ὄνησιν πολλοῖς προσεπενοήθη. ἄρα ἐν εἰ ταῦτα πᾶσιν ἀρέσκει, καὶ ἀναγκῶς ἐπιτηδευεῖται, καὶ εἰς δεῦρο κρατεῖ, τῶ καταθαυμάζεσθαι δεῖν, τῶς ἠρηνοτάς ὑποσερήσομεν; Ἀλλ' ἐν ἂν γένοιτο τὸ τοῖς δικαίως. ἀδρότεροι γὰρ μᾶλλον αὐτοῖς τῶς ἐπαμείψασθαι ἀπεργάζεσθαι, τὸ ἠμαρτῶσαι παρὰ πάντων τῆς ἐνέσης αὐτοῖς εὐτεχνίας τὰ εὐρημάτα: ὁ δὲ ἀπειθῆς ἔτος καὶ θρασυς, ἔμόνον τῶ θεῶν καὶ προηγόρευσε θεοπισμάτων, προσεπάγει δὲ τι καὶ ἕτερον, καὶ φησὶν**

IΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ἀλλὰ τὸ, ἔ προσκυνήσεις θεοῖς ἑτέροις: ὃ δὴ μέγα τῆς περὶ τὸν Θεὸν φησὶ διαβολῆς. Θεὸς γὰρ ζηλωτής, φησὶ. καὶ ἐν ἄλλοις, ὁ Θεὸς ἡμῶν D *πῦρ καὶ ἀναλίσκων. εἶτα ἄνθρωπος ζηλωτής καὶ βασκανὸς ἀξίος σοι εἶναι φαῖνεται μέμφεως ἐκθειάζεις δὲ εἰς ζηλότυπος ὁ Θεὸς λέγεσαι; Καί τοι πῶς εὐλογον ἔτω φανερόν πράγμα τῶ Θεῶ καὶ ψευδέσθαι; καὶ γὰρ εἰς ζηλότυπος, ἀκοντος αὐτῶ πάντες οἱ θεοὶ προσκυνῶνται, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ τῶ ἔθνῶν τῶς Θεῶς προσκυνεῖ. εἶτα πῶς ἐν ἀνέσειλεν αὐτὸ ὁ ζηλῶν ἔτω, καὶ μὴ βεβλόμενος τῶς ἄλλῶς προσκυνεῖσθαι, ἀλλὰ μόνον ἑαυτόν; ἄρ' ἔχ οἶός τε ἦν, ἢ ἔδὲ τὴν ἀρχὴν ἐβελήθη κωλύσαι, μὴ προσκυνεῖσθαι καὶ τῶς ἄλλῶς Θεῶς; ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον, ἀσεβῆς, τὸ λέγειν ὡς ἐν ἐδύνατο τὸ δεύτερον δὲ, τοῖς ἡμετέροις ἔργοις ὁμολογεῖ. ἄφετε τῶ τοντὸν λῆρον, καὶ μὴ τηλικαύτην ἐφ' ὑμᾶς αὐτῶς ἔλκετε βλασφημίαν.*

ΚΥΡΙΑΛΟΣ.

Ὑποπλάττεται μὲν ἐν τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν, ἵνα μὴ δοκῆ ἀπιθάνως ἀντιφέρεσθαι τοῖς

λόγοις τῆς θεοπνεύστῃ γραφῆς ἀμελέσατον ᾧ
 εἰνά φησι κομιδῇ τε εὐήθες, καὶ δίκης ἐκ ἔξω,
 τὸ ζηλωτὴν ὀνομάσαι τὸν θεὸν τοίνυν ἀκέρως,
 ὅτι παντὸς μὲν πάθους ἀπείρατόν ἐστι τὸ θεῖον
 τοῖς ἰδίοις ἀεὶ ἐνεργηρισμένον ἀγαθοῖς, καὶ ἀκρά-
 δαντον ἔχον τὴν ἐν οἷς ἐστὶ διαμονήν. Τὰς γε μὴν
 ἐφ' ἐκάστω τῶν πραγμάτων αὐτῶ διαφέσεις οἱ
 θεηγόροι διερμηνεύοντες ταῖς καθ' ἡμᾶς τε καὶ ἀν-
 θρωπίναις ὑπερέβησαν φωναῖς, ἐκ ἑτέρας
 ἔχοντες εἰπεῖν. Ζηλατυπία μὲν ἐν, καὶ ὀργή, καὶ
 ὅσα τέτοις ἰσομοιεῖ πρὸς κατάρρησιν, ἐμπαθῆ
 ταῖς ἀνθρώπων διανοίαις ποιῶσαι τὴν ἐφοδὸν
 κατηρρώθησε ᾧ ἡ φύσις τὸ ἀναλκι, καὶ τὸ πε-
 φυκὸς ἀδικεῖν κατευμεγεθήσειεν ἀν' οἷον ἀκονίτι
 τῆς ἐκάστη ψυχῆς. Εἰ δὲ δὴ λέγοιτο καὶ ἐπὶ
 θεῶ, τότε δὴ τότε, καὶ μάλα ἐμφρόνως, πρε-
 πόσιως τε καὶ τῇ ἀρρήτῳ φύσει ἑοικότεως, συνιέν-
 τες ἡμεῖς, καὶ ταῖς καθ' ἡμᾶς ἀσθενείαις ἀμιγῆ
 τηρῶντες αὐτὴν, καὶ εἰδὲνα τρόπον δυσσεβήσο-
 μεν. Ὅταν τοίνυν θεὸς ὀνομάζηται ζηλωτὴς, ἐν-
 νομίσαις ὅτι τῶν ἀγῶν ἐστὶ καλεσυγημένων παρ'
 αὐτῷ, τὸ εὐπαρακόμισον ἐπὶ τὰ ἀσχίῳ τ' ὑπ'
 αὐτῷ γεγονότων. χρῆναι ᾧ οἶμαι διαπεπῆχθαι
 φιλεῖν, καὶ ἐν ἀκλονήτῳ κείσθαι διαμονῇ τῆς εἰς
 αὐτὸν γνησιότητι, ὡς τότοι καλαδονεῖς φιλεῖν
 καὶ διαρρίπτεσθαι πρὸς ἃ μὴ θέμις, εἴη ἀν' ἐκ
 ἀνδρῶν ἀγαθῶν, μάλλον δὲ τῆς κτ' θεῶ δόξης,
 δύσοισον ἔχει τὴν ὑβρίν. Ἀνθ' ὅτι δὴ φαίη τις
 ἀν' αὐτοῖς, τὸν τῶν ὅλων ἀτιμάσαντες θεὸν, τὸν
 ἕνα καὶ φύσει, προσνεύευσαι τοῖς ἑτέροις, τοῖς ψευ-
 δωνύμοις, φημί, καὶ τοῖς ἐκ ἑσῶν ὅλων; τοῖς τόν
 τι φησὶ δὲ ἐνός τ' ἀγίων προφητῶν τοῖς ἐξ ἁ-
 μαλ' Ἰσραὴλ τί εὗροσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν
 ἐμοὶ πλημμέλημα, ὅτι μακρὰν ἀπέστησαν ἀπ'
 ἐμῶ, καὶ ἐπορεύθησαν ὀπίσω τῶν μαλαίων, καὶ ἐ-
 μαλαιώθησαν; Δεῖν ᾧ οἶμαι τ' ἐξήνιον καὶ τ' κτ'
 φύσιν ἀποδέχονται θεῶ, τῆς ὑπ' αὐτῷ λα-
 τρείας προαναφαίνεν τὰ ἐγκλήματα, ἢ εὐ-
 μορφον τὴν ἀπόστασιν ἔχει ὃ ἔγκαλεῖν μὲν ἔχων
 εἰδὲν, εἴτα τέτο δρᾶν ἡρημένος, καὶ τῶν ἔτω μυ-
 σαρωλάτων γεγονώς ἐραστής, πῶς ἐκ ἀν' ἐν δὲ
 κη κολάζοιτο; ἢ ᾧ αὐτὸς ἐαυτῶ βελτίων ἔσαι
 παθῶν, ἢ γὰρ εἰς ἑτέρας παραπέμψει τὴν ὄνη-
 σιν. παραλήσονται ᾧ τὸ ἀλῶσαι τοῖς ἴσοις, εἰ-
 περ ἐστὶν αὐτοῖς τὸ κολάζεσθαι συγγήλον. Ἐδεῖ τοίνυν
 ἀγαθὸν ὄντα τ' ἡμιεργὸν τ' ὅλων, μὴ ἀπλῶς
 ἐφείναι τισὶν αὐτῶ ἀποφοιτᾶν, μάλλον δὲ τῶ φό-
 βῳ περισεῖλαι τὸ ράθυμον, καὶ τὸ ἀνεμμένον, εἰς

vocibus absurde repugnare. Vacordif-
 fimum quippe esse ait, ac plane stupi-
 dum, ac supplicio dignum, æmulato-
 rem Deum nominare. Audiatur igitur,
 omni quidem perturbatione vacare De-
 um, & suis bonis contentum esse, eo-
 demque in statu inconcussum permane-
 re. Ceterum Theologi explicantes,
 quo pacto singulis rebus afficiatur, hu-
 manis vocabulis vtuntur, quum alia non
 suppetant quibus rem expriment. Æ-
 mulatio quippe, & ira, & quæcunque
 perinde ac ista vituperanda sunt, homi-
 num mentes cum perturbatione inua-
 dunt. Infirmirate liquidem laborat na-
 tura, & quod iniuriam facere natum est,
 non difficile cuiusque animum superarit.
 Quod si etiam de Deo dicantur, tum
 vero sapienter, & vt ineffabilem natu-
 ram decet, intelligentes, nec ei nostras
 infirmitates affigentes, nihil impie facie-
 mus. Quum igitur Deus æmulator nun-
 cupatur, cogitabis nihil æque illum o-
 disse, quam suos ad deteriora facile pro-
 labi. Nam opera pretium puto, in sta-
 bili & firmo sinceræ in illum pietatis gra-
 du velle permanere; sicut vacillare, &
 ad nefanda se proiicere, bonorum vir-
 rum non est, sed potius contra Dei ma-
 iestatem contumeliam habet non feren-
 dam. Quamobrem enim, dicit ipsis
 aliquis, contempto vniuersi vno & na-
 tura Deo, ad alios, falsos dico, quique
 prorsus nulli sunt, declinauerunt? Ta-
 le quidpiam Israelitico populo per v-
 num prophetam ait: *Quod delictum inue-*
nerunt patres vestri in me, quia discesserunt
longe a me, & ambulauerunt post vanitatem,
& vani facti sunt? Oportet enim eum, qui
 effrenato cursu a vero Deo deflectit, ex-
 ponere quid in eius cultu peccetur, vt spe-
 ciosam defectionis causam præ se ferat.
 Hic autem quum nihil sit quod obiiciat,
 & tamen id facere tentarit, & res adeo
 scelestas in se susceperit, annon iure
 merito plectendus est? Aut enim irro-
 gata pœna ipse seipso melior euadet,
 aut in alios vtilitatem transmittet. In
 eadem enim cauebunt ne incur-
 rant, si pœnam metueriet. Opor-
 tebat igitur Opificem rerum omnium,
 quum bonus sit, non omnino permit-
 tere quibusdam vt a se recederent,
 sed metu potius ignauiam illorum, &
 defici-

defiendi libidinem coercere. Eam ob rem videlicet Deus zelotes, & ignis consumens, Mosis scriptis nuncupatus est. Etenim a Deo deficere, periculosum iis quibus hoc contigerit, immo exitiosum, nullo negotio videbimus re in hunc modum considerata: Cognitioni Dei certæ, subtili, & accuratæ nihil, opinor, est anteponendum: non opum vis, non mundi splendor, non dignitatum fastus, non sapientiæ terrenæ, animalis, & dæmonicæ opinio. Enimvero id Deus Hieremiæ voce prædicat: *Ne gloriatur sapiens in sapientia sua, & ne gloriatur potens in potentia sua, & ne gloriatur dives in divitiis suis; sed in hoc gloriatur qui gloriatur, quia intelligit & novit Dominum.* Dixit autem Saluator ipse alicubi ad Deum & Patrem qui est in cælis: *Hæc autem est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Quapropter optimum gloriationis genus est Dei cognitio. Quæ quidem recta esse, ipsi Græcorum principes consentiunt. Et quidem Alexander Aristotelis discipulus, in libro de providentia erga res singulas: *Forte autem, inquit, verum dicendum est, in pietate adversus Deum feliciter vivere, maximum omnium ac perfectissimum esse bonum. At hoc in contemplatione positum ostenditur. Contemplatio porro in cognitione rerum præstantissimarum. Præstantissima autem, omnium confessione, res diuina sunt. Quum hæc igitur ita se habeant, cognitione rerum diuinarum continetur felicitas. Igitur, ut recte dixi, diuinis placitis nihil prius aut antiquius est veræ sapientiæ studiosis. Ab hoc vero auocamur, quum falsi nominis Diis ad hærescimus. Et quid si id quod re vera existit ignorauerimus, sincera ac vera de Deo opinione destituti? Numquid ergo vile est, mortales agnoscere Deo rem molestam esse, qui omnes homines vult seruari, & ad veritatis cognitionem venire? At quemadmodum grauiissimam, ac vix ferendam esse dicimus homini oculorum orbitatem, gratissimam autem & optabilem illorum fanitatem:*

Aπόσασιν ταύτη τοι ἢ Θεὸς ζήλωτης, καὶ πῦρ καταναλίσκον, διὰ τῶν Μωσέως ἀνόμασαι λόγων. ὅτι γὰρ δὴ τὸ ἀποσκιρῆσαι Θεῷ τοῖς αὐτὸ παθῶσιν ἐπισφαλές, μᾶλλον δὲ καὶ ὀλέθρον πρόξενον, ἀνιδρωτὶ καταθρήσωμεν, ὡδὶ τὸ χρεῖμα διεσκεμμένοι. Τῆς μὲν γὰρ περὶ αὐτῶν γνώσεως ἀπλανῆς καὶ θεωρίας ἰσχυρῆς ἢ ἀπεξεσμένης, εἴη ἂν, ὡς γεοῖμαι, τὸ ὑστατον εἶδέν, ἢ περισσῆαι χρημάτων, ἢ λαμπρότης κοσμικῆς, καὶ ἀξιομάτων ὄγκοι, ἢ σοφίας δόκησις τῆς ἐπιγείης καὶ ψυχικῆς καὶ δαιμονιώδους. καὶ γὰρ ἔφη πρὸς Θεὸν διὰ τῆς Ἱερεμίου Φωνῆς μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτῶν, καὶ μὴ καυχάσθω ὁ δυνατὸς ἐν τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ μὴ καυχάσθω ὁ πλάσιος ἐν τῷ πλάτῳ αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνίεν καὶ γινώσκεν τὸν Κύριον. Ἐφη δὲ πρὸς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν ἐν τοῖς ἔθροισι Πατέρα καὶ Θεόν· αὐτῆ δὲ εἴη ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. Οὐκ ἔστιν ἀριστον ἀυχημάτων εἴη ἂν ἢ περὶ Θεῶν γνώσις. ὀρθῶς δὲ ταῦτ' ἔχειν, καὶ αὐτοῖς τοῖς Ἑλλήνων λογάσι συνδοκεῖ. καὶ γὰρ ὁ Ἀριστοτέλης μαθητὴς Ἀλέξανδρου, ἐν τῷ περὶ τῆς καθ' ἑκάστα προνοίας λόγῳ φησὶν· ἴσως δὲ χρεὶ τὰ ληθεῖς λείπειν, διὰ τῆς περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείας, τὸ μέγιστον μὲν τελευτάλον ἀγαθὸν πάντων δὲ τὸ εὐδαιμόνως ζῆν. τούτο δὲ ὃν ἐν θεωρίᾳ δεικνύται. ἡ δὲ θεωρία ἐν γνώσει τῶν ἀρίστων ἀρίστα δὲ ὁμολογεῖται πρὸς ἀπάντων εἶναι τὰ θεῖα. Τούτων γὰρ ἕτως ἔχόντων, ἐν τῇ γνώσει τῶν θεῶν εἴη ἂν ἡμῖν τὸ εὐδαιμονεῖν κείμενον. εἴη ἂν, ὡς ἔφη ἀρίστως, τῶν περὶ Θεῶν δογμάτων εἶδέν ἂν γένοιτο τιμαλφέστερον τοῖς τῆς ἀληθείας σοφίας ἐρασταῖς. ἀποφέρει δὲ τούτῳ, τὸ τοῖς ψευδωνύμοις προσκείσθαι θεοῖς. καὶ τί τὸ ὄντως ὄν, ἀγνοῆσαι καὶ ἀμοιρῆσαι δόξης ἐπὶ Θεῷ τῆς ἀκραιφνῆς τε καὶ ἀληθείας; Εἴτα πῶς ἀσυντελὲς εἰς ὄνησιν τὸ εἶδέναι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι λυπεῖ τὸ χρεῖμα Θεόν, ὅς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν; Ὡς περὶ δὲ εἶναι φημεν ἀνθρώπων παγκάλεπόν τε καὶ δύσοισον πάντη τῶν ὀμμάτων τὴν πῆρσιν, τριπόθητόν τε καὶ πολύευκτον τὸ ἐρρωθῆναι τὰς ὀψεις.

Hier. 9.

Ioan. 17.

ἔτω Φευκτὸν μὲν καὶ καλεσυγημένον εἶη ἂν, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ μὴ δύνασθαι μὲν ὄραν τὰ περὶ Θεῶν, καὶ Φωτὸς ἐσερῆσθαι τῶ νοητῶ καὶ τὸν τῆς καρδίας ὀφθαλμὸν καταυγάζοντος. ἀξιοκλήτον δὲ καὶ σωτήριον, καὶ παντὸς ἡμῶν ἀγαθῶν ῥίζα τε καὶ γένεσις, τῆς Θεοπείας τὸ χεῖμα. Τί δὲ, εἰπέ μοι, τὸ ὑπὸ Θεῶν καὶ ἐνόμως ἐλέσθαι βίβν, ἢ παρὰ πολὺ δοίη τις ἂν ἐν ἀμείνοσι τῶ δίχα Θεῶν καὶ ἀνόμως πολιτεύεσθαι; καὶ τοι πῶς ἔχ' ἄπασιν ἐναργεῶς τὸ ἀμείνον; Ὅτε τοίνυν τοῖς ἔξω Θεῶν γεγονόσι, διὰ γε τῶ προσκυνεῖν ἐλέσθαι τοῖς ἐκ ἑσσι Θεοῖς, πᾶσά πῶς ἀνάγκη καὶ ζυγῶ καὶ νόμων ἀφαιμαρτεῖν, καὶ πολιτείας εὐαγῶς, πῶς ἐκ ἂν ἐπαπέσειέ τις τῆς τῶ πάθους ἀγίας ἀποσκινεύοντα τῶς ἐπὶ τῆς γῆς τὸν σωτήρα τῶν ὅλων Θεόν; Ἄλλα προσκινεῖν ἴσως αὐτῶ ποινῶς τὸν ἐξήμιον ὑποφέρων, καὶ τοῖς ἀθλίως ἀπολλυμένοις ἀναλειχίζων τρόπον τινὰ τὴν εἰς τῶτο πάροδον διὰ τῶ ζηλωτῆν ἐαυτὸν λέγειν εἶναι. Αἰτιασώμεθα δὲ ἔν ἐν δίκῃ καὶ τῶς τοῖς τῆς ἐπιγείας βασιλείας ἐνιζήσαντας θάκοις, ὅταν ἀχάλλωσι τυχὸν ὀρῶντες τινὰς τῶν οἰκείων ὑπασπιστῶν, τῆς μὲν εἰς αὐτῶς εὐνοίας ἀποσκινεῖσθαι, ἀνθηρημένους δὲ τὰ βαρβάρων. Ἄλλα καὶ εἰ τις τῶν ὑπ' αὐτοῖς στρατηγῶν κατὰ θεάσασθαι τινὰς τῶν τελευτῶν ἐν μαχηταῖς, ῥίψαντας μὲν τὴν ἀσπίδα, κατῆμεληκότας δὲ καὶ τῶτο εἰσάπαν τῶ χεῖρῃ πονεῖν, ἀγανακτεῖτω μηδαμῶς; καὶ εἰ τῆς ἀγέλης ἀποφέροισι τινὰ τῶν ἐν ἀγροῖς θρεμμάτων, καὶ ὑπὸ τοῖς ὠμότατοις γένοιτο λύκοις, ἔσω ῥάθυμος ὁ ποιμὴν πασχέτω δὲ τῶτο ἢ ὀγηπόνος, μαραινομένων αὐτῶ τῶν ὀρχάτων ἀναπιπλέτωσαν δὲ καὶ πάλτερες ἐπὶ τὸ ῥάθυμον, Φιλιάτων αὐτοῖς εἰς ἀκοσμίαν ὠλιθηκότων ἔσω δὲ ἀτεγκίλος καὶ δεσπότης οἰκέτας ὀρῶν τῶς γνησιοτάτης τῆς εἰς αὐτῶς εὐνοίας ἠφειθηκότας, καὶ τὰ τῶν ὅτι μάλιστα δυσμενεσάτων αὐτῶ φρονεῖν ἠρημένους ἄλλ' οἶμαι φαίη τις ἂν εἶναι ταυτὶ τῆς ἐσχάτης ἠλιθιότητος σαφῆ καὶ ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν. Εἶτα πῶς ἂν ἠμέλησε Θεὸς τῶν ὑπ' αὐτῶ γεγονότων, ὠλιθηκότων εἰς τὸ λυπῶν; ἔδει γὰρ, ἔδει τοῖς δείμασι, κατὰ περτισι χαλινοῖς, περιτρέπεω εἰς τὸ εὐθύ. Τιστὸν τί φησι πρὸς αὐτὸν καὶ Δαβὶδ ὁ θεσπέσιος ἐν κημῶ καὶ χαλινῶ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἀγχαί τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σέ.

ita res diuinas contemplari non posse, & spiritali lumine, quo illustratur cordis oculus, orbari, iure merito fugiendum est ac deprecandum. Optabilis vero ac salutaris, & omnis boni radix & origo, nobis est diuina contemplatio. Nonne autem, amabo te, sub Deo rectam & ex legum prescripto vitam viuere, multo prastantius omnes fatebuntur, quam sine Deo & iniuste degere? Cuinam obscurum esse potest, quid sit prastantius? Quum igitur eos, qui descuerunt a Deo, & se ad inanes Deos contulerunt, necesse sit & iugo legum, & sanctitate vite aberrasse; numquid Seruatorem omnium Deum laudabimus, qui mali eius causas ab hominibus amouet? Sed enim offendit fortasse Iulianum, quod rebelles Deus poenae subiicit, & misere pereuntibus aditum quodammodo ad impietatem intercludit, quum se amulatorem praedicat. Culpemus igitur eos quoque iure merito, qui terreni regni solius confident, si forte excandescant, quum aliquos ex satellitibus suis viderint, benevolentia principis reiecta, ad peregrinorum partes transire. Sed tamen quis Imperator milites videat scutum abiicere, & bellicum laborem prorsus negligere, non indignetur? Et si pecudes in agris raptentur, ac sauitiae luporum pateant, pastor otiosus sedeat: torpescat item agricola, quum interim ipsi pomaria marcescant: parentes securi videant liberos omni se dedecore contaminantes: quinimmo neququam moueatur herus, domesticos videns suae benignitatis oblitos insolescere, eaque suscipere quibus maxime abhorreat. At nemo non dixerit, opinor, extremae hoc argumentum esse vacordiae. Et Deus suos in noxam prolapsos neglexisset? Oportebat enim sane hos metu, veluti frangibusdam, ad rectum iter conuerrere. Huiusmodi quiddam ad eum loquitur diuinus David: *In camo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.*

Age vero interroganti mihi respondeat. Numquid quos dicit & putat Deos, fatetur succensere nonnullis aut indignari, si obnoxii illis esse nolentes prudenter se ad meliora conuertant, & Christianorum religionem amplexi Deo vero se subiiciant, an ea re nihil moueantur? Si ergo ne id quidem multum curant, quid frustra succentet iis, qui ab errore Græcorum ad veritatem se transferunt? Quidni suis Diis potius adstipulatur? Nam si recte faciunt quum indignari nolunt, minus honeste sentit de illis, aut sane quodammodo suis Diis decori neglectum exprobrat. Sin autem recte sentit, quum eis exprobrat indignaturque, annon vere dici potest, ipsum consilio & sapientia sapientissimis Diis præstare? At enim ea re indignantur: Ergo æmulatione etiam illi affici intelligantur. Iam vero quam infane aduersus Mosis scripta debacchatus est, quum Deum indignari non debere contendit, si qui suorum leues sint & inconstantes, ac salutari cognitione reiecta in exitii barathrum præcipites se dent. Sed quam ob rem, inquit, non prohibuit, quum id ei facere liceret? Atqui hoc tibi reponam, o bone: Quidni ab scelere arcet homines, & iram minitans, & pœnam intentans, & se ignem nominans, & metu comprimens ignauiam? Sed præstabat, inquit, vi ac necessitate cogere. Quid ergo? vbinam libertas humana voluntatis & arbitrii? Virtus enim res libera, quemadmodum etiam ipsi Græcorum sapientes produnt, vt & merito laus bonos, & pœna improbos necessario consequatur. Quibus, cum liceret recte factis gloriam adipisci, vltro ad turpia delapsi perierunt. Addit porro & ait:

IVLIANVS.

Si enim neminem vult adorari, quamobrem filium hunc adoratis, quemque ipse non sensit aut existimauit vnquam suum? Atque id facile ostendam. Vos vero subdititium, vndenam nescio, ei apponitis.

A Φιλοπευσεῖν δέ μοι κακῆνο φραζέτω. Ἄρα γάρ, ὅς οἶέται καὶ φησὶν εἶναι θεοὺς, ἐν ἀγρία ποιείσθαι ἰνας ὁμολογεῖ, μᾶλλον δὲ καὶ ἀγανακτεῖν, εἰ τὸ ὑπ' αὐτοῖς εἶναι θέλειν, ἐμφρονέσθαι διαθήμενοι μεταβείντο πρὸς τὰ βελτίω, καὶ ὑπὸ θεῶν γένοιτο τὰ ἀληθινὰ τὴν Χριστιανῶν λατρείαν ἀνθηρημένοι, ἢ καὶ πρὸς τὸ φησὶν ἀναληθῶς ἔχειν αὐτοὺς; Εἰ μὲν ἔν ἐ πολὺς αὐτοῖς λόγος τῶν τοῖσδε, τί μάτην ἐπιμαῖ τοῖς ἐκ πλάνης Ἑλληνικῆς ἐλομένοις μεταφοῖσιν πρὸς ἀλήθειαν; διὰ τί μὴ μᾶλλον ὁμογενήμονε τοῖς ἐαυτῶν θεοῖς; Εἰ μὲν γὰρ εὖ δρῶσιν ἐκεῖνοι τὸ λυπεῖσθαι διαθήμενοι, τὰ ἀσχίω πεφρόνηκεν αὐτοῖς, ἢ τάχα πρὸς ἐπιμαῖ κατημεληκόσι τῶν πρέποντος τοῖς ἰδίοις θεοῖς. εἰ δὲ αὐτοῖς πεφρόνηκεν ὀρθῶς, ἀγανακτεῖν καὶ λυπέμενος, πῶς ἐκ ἀληθῆς εἰπὲν, ὅτι τὴν ἀμείνω ψῆφον ἀπειληρώσατο, καὶ κρείττων ἤδη πῶς ὀράται τῶν σοφωτάτων θεῶν; **C** ἀλλὰ λυπεῖ τὸ χρεῖμα αὐτοῖς. ζῆλος δὲ ἐν νοείσθαι καὶ τῶν. εἶτα πῶς ἀσύνετον νομίδῃ τῶν Μωσέως γραμμάτων πεποίηται τὴν καλαβοῆν, μὴ δὴ χρεῖναι λέγων τὸν θεὸν ἀγανακτεῖν, εἰ δὴ ἰνες εἶεν τῶν ὑπ' αὐτῶν πεπραχότων ἐλαφροὶ καὶ εὐπαρακόμισοι, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῶν ζωοποιὸν ἀφέντες γνώσιν, εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας πίπῃσι βάραθρον. Ἄλλὰ γὰρ ἀνθ' ὅτι, φησὶν, ἔ κενάλυκε, καὶ τοι τῶν δρῶν ἔξον αὐτῶν; ἀλλ', ὡ κρῆσις, φαίην ἄν. καὶ τοι πῶς ἐκ ἀπείργει τῶν κακῶν, καὶ ὀργὴν ἀπειλῶν, καὶ δίκην ἐπαρτήσας, καὶ πῦρ ἐαυτὸν εἶναι λέγων, ἢ περιέλλων τῶν φόβῳ τὸ ράθυμον. Ἄλλ' ἦν ἀμεινον, ὡς ἐξ ἀνάγκης, φησὶ, καὶ βίας. εἶτα πῶς τῆς ἀνθρώπου διανοίας, τὸ ἐλεύθερον, καὶ ἀφειμένον εἰς τὸ δοκῆν; χρεῖμα γὰρ ἀδέσποτον ἢ ἀρετῆ, καθὰ καὶ αὐτοὶ φασὶν οἱ Ἑλλήνων λογάδες, ἵνα καὶ τῖς ἀγαθοῖς τὸ ἐπαμνεῖσθαι δεῖν εἰκότως ἀκολυθῆ, καὶ τῖς μὴ τοῖστοις τὸ χρεῖναι πράττεσθαι δύναι. ἔξον γὰρ εὐδοκίμειν δι' ἀγαθουργίας, ἐδελοῦνται διολώλασι πεσόντες εἰς τὰ ἀσχίω. Προσεπάγει δὲ καὶ φησὶν

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Εἰ γὰρ ἔδενά θέλει προσκυνεῖσθαι, τῶν χάριν τὸν Ἰὼν τῶν προσκυνεῖτε, καὶ ὃν ἐκεῖνος ἴδιον ἔτε ἐνόμισεν, ἔθ' ἠγήσατο πάποδες; καὶ δείξω γε τῶν ραδίως. ὑμεῖς δὲ, ἐκ οἶδ' ὅθεν, ὑποβλήθον αὐτῶ προστίθετε.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Ἀποφάσκει μὲν ἐν τῶν ὅλων Θεός, τὸ δεῖν
 θεοῖς ἑτέροις προσκυνεῖν, μόνος ὢν φύσει καὶ ἀ-
 ληθῶς δημιουργὸς τῶν ὅλων καὶ κύριος. Ὑιὸν ὄνο-
 μάξων ὑποβλητὸν, ἐκ οἷδ' ὅ, τι λέγει, μᾶλ-
 λον δὲ θεομαχεῖ, καὶ τοῖς ἕτως ἡρμένους ὑψῆ μυ-
 σθηρίοις, τὸν ἀσελγῆ καὶ ἀκάθεκτον λόγον ἐφίησι καὶ
 ἀκονίλια καταδείξεν ὅπερ ἔφη δύνασθαι φησὶ, τὸ
 ψευδοεπεῖν ἔχων ἰππῆλατον. Ὅτι γὰρ ἐχ ὑ-
 ποβλητὸν ἐδὲ νόθον υἱὸν ὑφίμεν τῷ παναγίῳ
 Θεῷ, ὁμολογῶμεν δὲ μᾶλλον καὶ φύσιν ἐξ
 αὐτῆ προελθεῖν τὸν ἴδιον αὐτῆ Θεὸν λόγον ὃ
 πρέπει καὶ μόνω τὰ θεοπρεπῆ, καὶ πρὸς
 τῆτο τῆς λόγου διαγυμνάζοντος, ἀκονίτι δια-
 δείξομεν. Πανταχῆ δὲ συνασπίζων τοῖς λόγοις
 τῆ Πλάτωνος, καὶ τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἡθεῖς
 ἐν ἀμείνοσι τὰ παρ' αὐτῶν ραψωδῶμενα, γρα-
 φεται πάλιν ἡμᾶς ἀνθ' ὅτι δὴ, λέγων, τῆς Ἑλ-
 ληνικῆς εὐεπείας ἀπονοσήσαντες, τοῖς τῆς ἀλη-
 θείας λόγοις προσκεχωρήκατε καὶ ὅτι τὸν φύσει
 καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεὸν ἐγνώκαμεν, καὶ τοι Μω-
 σέως μείον, φησὶν, ἢ χεῖρ ὑμνήσαντος τὰ περὶ
 Θεῶν ζήλωτην γὰρ αὐτὸν καὶ δύσοργον ὀνο-
 μάξει, καὶ τοι πραότατον ὄντα καὶ αὐτόχρημα
 τάγαθόν. Ἀλλὰ τῆτων μὲν ἄλις μακρῆ γεγο-
 νότος ἡμῖν τῆ περὶ αὐτῶν λόγου, καὶ ὡς γε οἴ-
 μα πλειστάκις ἐπεὶ δὲ ἐστὶ φιλοσκώμων καὶ
 θρασὺς εἰς λόγου, φέρε δὴ φέρε καλαθρήσω-
 μεν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Τί δὴ τῆτοις ἐδαμῆ χαλεπαίνων ὁ Θεός
 φαίνεται, ἐδὲ ἀγανακτῶν, ἐδὲ ὀργιζόμενος,
 ἐδὲ ὀμνύων, ἐδὲ ἐπ' ἀμφοτέρω ταχέως ῥέ-
 πων, ὡς ὁ Μωσῆς φησὶν ἐπὶ τῆ φινεές; εἴ τις
 ὑμῶν ἀνέγνω τῆς Ἀριθμῆς, οἶδεν ὃ λέγω ἐπειδὴ
 ὃ τὸν τελεσθέντα τῷ Βεελφεγῶρ, μετὰ
 τῆς ἀναπεισάσης αὐτὸν γυναῖκος αὐλοχειρία λα-
 βῶν ἀπέκτεινε ἀσχερῶ καὶ ὀδυνηροτάτω τραύ-
 ματι φησὶ, πάσας τὴν γυναῖκα, πεποίηται λέ-
 γων ὁ Θεός· φινεές υἱὸς Ἐλεαζάρ, καὶ
 Ααρὼν τῆ ἱερέως, κατέπαυσε τὸν θυμὸν μου
 ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἐν τῷ ζήλωσάι μου τὸν
 ζήλον ἐν αὐτοῖς καὶ ἐκ ἐξανήλωσα τῆς ὑπὲρ
 Ἰσραὴλ, ἐν τῷ ζήλω μου. Τί καφότερον
 τῆς αἰτίας, δὴ ἦν ὁ Θεός ὀργισθεὶς ἐκ ἀ-
 ληθῶς ὑπὸ τῆ γραψαντῶ ταῦτα πεποίηται;

A

CYRILLVS.

Enimvero Deus vniverſi adorandos
 esse negat Deos alios, quum sit ipse na-
 tura ac vere omnium rerum opifex ac
 dominus. At Iulianus filium nomi-
 nans subditium, quid dicat nescit,
 inimo potius cum Deo pugnat, & in
 tam excelsa mysteria linguæ petulantis
 & intemperatæ vocem laxat. Et id qui-
 dem nullo negotio se demonstraturum
 prædicat, vtpote cui mentiendi iter
 protitum sit. Nam quod nos non
 subditium neque nothum sanctissimo
 Deo filium supponamus, sed confite-
 amur potius secundum naturam ex ipſo
 procedere proprium eius Deum Ver-
 bum, cui etiam vni diuini honores con-
 ueniunt, opportuno tempore ac loco
 facile demonstrabimus. Iulianus vero
 vbique scripta Platonis defendens, &
 eius rhapsodias sacris literis antepone-
 ns, nos rursus accusat his verbis: *Cur, in-*
quit, derelicta Græcanica facundia, ad ve-
ritatis sermones vos transfulistis? Re-
 spondemus, quia natura & vere existen-
 tem Deum agnouimus, licet Moses mi-
 nus, vt ait, quam par est, magnifice de
 rebus diuinis scripserit. Emulatorem
 enim ipsam & iracundum nominat, li-
 cet mitissimus sit & ipsummet Bonum.
 Sed de his satis superque & sæpissime,
 vt opinor, disputauimus. Veruntamen
 quoniam conuitiis indulget, agendum
 dispiciamus.

D

IULIANVS.

Ecquid vero his neutiquam Deus
 indignari videtur, aut irasci, aut exan-
 descere, aut iurare, vel in vtramque
 partem cito propendere, vt Moses ait
 de Phinees? Si quis vestrum Numeros
 legit, quid dicam nouit. Postquam e-
 nim qui initiatus erat Beelphegor, &
 mulierem a qua illectus erat percussam
 trans vterum turpi & acerbissimo vul-
 nere sua manu interemit, Deus introdu-
 citur, dicens: *Phinees, filius Eleazari fi-*
lii Aaron sacerdotis, sedauit furorem
meum, a filiis Israel, quia zelando zela-
tus est filios, & non consumpsi filios Isra-
el in zelo meo. Quid leuius caus-
 fa, propter quam Deus iratus ab
 scriptore non falso introducitur?

Num. 25.

Quid autem absurdius? si decem aut quindecim, adde etiam centum, non enim mille dicent, (ponamus autem nos & totidem) ausi fuerint Dei mandata prætergredi, oportuitne propter mille tantum interire sexcenta hominum millia? Quanto mihi præstabilius sane videtur vna cum mille probis hominibus improbum vnum seruare, quam cum vno mille perdere. *Postea longo verborum contextu probat*, non oportuisse cæli ac terræ factorem tam ferociter excandescere, vt etiam Iudæorum genus profligare sæpe voluerit vniuersum. Si enim vnus herois, *inquit*, ac obscuri Dæmonis, ira grauissima est regionibus ac totis ciuitatibus: quisnam stetit tanto Deo, Dæmonibus, aut Angelis, vel etiam hominibus irato?

CYRILLVS.

Existimat nempe, vt dixi, supremam & perfectissimam naturam & affectiones, quas in singulis rebus forte suscipit, parum a nostris differre. Esto enim, dixerimus, si sic lubet, humano more, tales esse, nec diuersas ab his quæ nobis accidunt. At ille, si in Deo ira nominata sit, existimat forte inflammationem, acerbum vtique & impotentem cordis motum, etiam ei contigisse: & si æmulator, vt par est, dicatur, non verebitur dicere, ipsum perinde vt homines affici & inuidiæ flamma contabescere. Atqui sic sentire, emotæ mentis ac prorsus insanæ existimo, & quæ diuinæ naturæ insunt plane ignorantis. Quemadmodum enim ipsam supra res omnes positam dicimus, non locorum sublimitate, sed naturæ exuperantia & incomparabili excellentia: eodem modo supra humana positus est Deus, & extra omnem affectionem intelligitur. Res enim humanas æquali lance moderatur; & qui facilem ipsius iugo ceruicem præbent, iis eximia cælitus dona tribuit. Quibus vero durum est cor & præfractum, leuioribus quam oporteret pœnis afficit. Non enim malos perinde ac bonos ornandos dicimus, sed neque nimia patientia ad defectionem iter aperiendum, ita vt impune eant quo lubet, & ad ea, quæ perpetrare est nefas, tantum non ferantur illo relicto,

τί δὲ ἀλογώτερον, εἰ δέκα ἢ πέντε ἢ δέκα, κεί-
θω δὲ ἑκατὸν, ἐν ἑρῶσι ᾧ χιλίας. θῶμεν δὲ
ἡμεῖς ἢ τοσάτους τολμήσαντας τιτῶν ὑπὸ τῶ
Θεῷ τεταγμένων νόμων παραβῆναι: ἑξακοσίας
ἐχρήν διὰ τῆς ἀπαξ χιλίας ἀναλωθῆναι
χιλιάδας; ὡς ἔμοιγε κρεῖττον εἶναι τῷ παντὶ φαί-
νεται χιλίοις ἀνδράσι βελτίστοις ἓνα συνδιασῶ-
σαι πονηρὸν, ἢ συνδιαφθεῖραι τῆς χιλίας ἐνί.
Εἶτα τέτοις μακρῶς προσυφαίνει λόγους, μὴ δὲ
χρηῖν λέγων τὸν θρανῶ καὶ γῆς ποιητὴν ἀ-
γρίοις ἔτω κεχρηῖσθαι θυμοῖς, ὡς ἢ ἅπαν ἐθε-
λήσαι πολλάκις, τὸ τῶν Ἰσδαίων γένος δαπανῆ-
σαι. εἰ ᾧ καὶ ἐνὸς ἡρώων Φησί, καὶ ἐν ἐπιστή-
μη δαίμονος δύσοισος ἢ ὀργῆ χώραις τε ἢ πό-
λεσιν ὀλοκλήροις τίς ἂν ὑπέστη τῶ τοσάτους
Θεῷ, δαίμοσιν, ἢ ἀγγέλοις, ἢ ἢ ἀνθρώποις ἐπι-
μνήσαντ;

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Οἶεται μὲν εἶναι, ὡς ἔφην, μικρῶ διαφέ-
ρειν τῶν κατ' ἡμᾶς τὴν ἀνωτάτω τε ἢ ἀκήρα-
τον φύσιν, ἢ τὰς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πραγμάτων δια-
φέσεις, ἃς ἀνδέχοιτο τυχόν. εἰρήθω ᾧ, εἰ δοκεῖ,
ἢ ἀνθρωπινώτερον τοιαύτας εἶναι, ἢ ἔχ' ἑτέρας
οἰαίπερ ἂν γένοιντο ἢ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς. Καὶ ὀργῆς ὀ-
νομασθείσης ἐπὶ Θεῷ τάχα πρὸς ἢ πύρωσιν, πι-
κρὸν τε καὶ ἀκρατὲς κίνημα καρδίας, συμβῆναι
νομίζει. καὶ εἰ λέγοιτο ζηλωτῆς ἢ τὸ εἶκος, ἐν
ὀνήσει παθεῖν αὐτὸν ἀνθρώποις ταῖσα εἶπειν, ἢ
τῷ τῆς βασιλείας πυρὶ κατατήκεσθαι. ἀλλ'
οἶμαι τὸ ἔτω φρονεῖν, ἐξεσηκότος ἂν εἴη καὶ
νῦν παραπλήγος, καὶ παντελῶς ἠγνοσηκότος τὰ
τῆς θεῖας φύσεως προσπεφυκότα. ὡς περ ᾧ ἀνεση-
κέναι αὐτὴν φαμέν καὶ ὑπερκεῖσθαι τῶν ὅλων
ἔ τοῖς ἢ τὸ πον ὑψώμασιν, ἀλλὰ τῆ ὑπεροχῆ
τῆς φύσεως καὶ ἀσυγκρίτῳ διαφορᾷ: ἢ τὸν
αὐτὸν οἶμαι τριτονὸν τρόπον ὑπεραλεῖται τὰ κατ'
ἡμᾶς, καὶ πέρα παντὸς νοεῖται πάθους. Τα-
λαντεύει δὲ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τοῖς μὲν ὑπέχου-
σι τοῖς αὐτῶ ζυγοῖς εὐαφῆ ἢ ἀυχένα τὰς τ' ἀνω-
τάτω γερῶν διανέμει διαφορᾶς τοῖς γε μὴν
σκληρὰν ἢ ἀτελεστον ἔχουσι τὴν καρδίαν, ἐλάτ-
τους ἢ χρεῖν ἐπαφίσει δίκας. Οὐ γὰρ τοι χρηῖναι
φαμέν, ἐν ἴσῃ ἡμῶ κακῶς ὀργᾶς καὶ ἀγαθῶς,
ἀλλ' ἔδὲ τῷ λίαν ἀνεξιδάκῳ κατευρῆνεσθαι
τοῖς ἐθέλουσιν τὴν ἀπόσασιν, ὡς ἀνεπιπλήκτως
ἰέναι πρὸς τὸ δοκεῖν, καὶ πρὸς ἢ μὴ θέμις
ἀπονομίζεσθαι μονορχίῳ ἀποπηδῶντας αὐτῶ,
xij

ἢ οἷς ἀμεινον ἦν ἐμφιλοχωρεῖν τρισὶ τάχα παρὰ
 ἢ ἐρῶσθαι φράσας, καλακομίζεσθαι πρὸς
 τὰ χεῖρα. Πῶς γὰρ ὅλως ἀγαθὸς ὁ πάντων δη-
 μιουργός, εἰ μὴ προνοεῖ τῶν ἐαυτῷ κτισμάτων
 ἢ τὰς μὲν ἀδοῖτῃ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἠτῶμενος,
 ἐρῶμενες ἄποφαινει τῆς ἐπιχειρίας τὰς
 δὲ τῶν ἱερῶν θεσπισμάτων ἀνοσίως ὀλιγωρήσαν-
 τας, σωφρονεσέρας ἀπολελεῖ, καὶ ἀνασειράζει
 τοῖς δέμασιν, ἐπιχειρημάτων ἄριστον αὐτοῖς ἢ τὸ
 γε δὴ δεῖν, καλαπαέσθαι προσιδεῖς ὃν ᾧ ἀγαπᾷ
 Κύριος, φησὶ, παιδεύει, μασιγοῖ δὲ πάντα ἃ ὃν
 παραδέχεται. Ὅταν τοίνυν καθορίζῃ τινῶν τὴν
 ἐφ' οἷς πεπαρωνήκασιν δίκην, τότε πρὸς ἡμῶν
 ὀργισθῆναι λέγειται, καὶ τοὶ τὸ πάθος τῆς ὀργῆς
 οὐκ ἀνεχόμενοι ὑπομένειν κἂν εἰ μὴ τινὰς
 βέλτοιο τυχόντων ἐπιληθείων ἐλέσθαι ποιεῖ τῆς
 πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἀποφέρεσθαι, διὰ γε
 τὸ προσκυνεῖν τοῖς οὐκ ἔστι θεοῖς, ζηλῶν δὲ
 τότε φημὲν αὐτὸν, τῇ κατ' ἡμᾶς λέξει τὸ χρεῖ-
 μα σημαίνουτες, καὶ τῆς ἐνέσεως αὐτῷ φιλοσοφ-
 γίας τὴν δύναμιν οὐκ ἑτέρως ἔχουτες εἰπεῖν.
 οὐ γὰρ τοῖς ἀπολλυμένοις ἐπιγάνυται, βέλε-
 ται δὲ μᾶλλον τοῖς ἐξ ἀρετῶν ἀνχήμασι δια-
 πρέπειν τὰς ὑπ' αὐτῷ γεγονότας, μᾶλλον δὲ
 καὶ ἀπαντας τὰς ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰ δὲ δὴ καὶ ὁ-
 μνύται λέγεται τισὶν, ἐγκαλεῖται τοῖς ἀπισήσα-
 σιν, ἵνα καὶ ὄρκος γένοιτο χρεῖα. ὁμνυσι δὲ καὶ
 τῆς οἰκείας δόξης. ἀρῶ γάρ, φησὶν, εἰς τὸν οὐ-
 ρανὸν τὴν χεῖρά μου, καὶ ὀμῶμαι τὴν δεξιάν
 μου ἢ πάλιν. κατ' ἐμαυτῷ ὁμῶσα, λέγει Κύ-
 ριος. οὐ γὰρ ἦν ὁμῶσαι κατ' ἑτέρου τινός ὡς
 ὑπερκειμένον καὶ πρῶτοντος, καὶ τῆς αὐτῆς
 δόξης ἐπέκεινα. ἐμπέδον γὰρ πρὸς πίσιν τῶν
 ἀγίων τινὰς, ὅτι πρὸς πέρας αὐτοῖς ἐμβλήσε-
 ται τὰ ἐπιγυγμένα, καὶ ἐνώμοτον εἶδ' ὅτε τὸν
 πρὸς αὐτῶν ἐπειεῖτο λόγον. σκοπὸς γὰρ ἦν αὐ-
 τῷ τοῖς ἰδίοις προσκυνήταις τὸ ἀκράδαντον εἰς
 πίσιν διὰ παντὸς καλορθῶσαι τρόπον. Ἐπειδὴ δὲ
 τῆς ἐσχάτης ἀξιοῖ διαβολῆς, τὸ ἐξ ὀργῆς εἶδ'
 ὅτε μελαφοῖαν εἰς πραότητα τὸν τῶν ὅλων
 Θεὸν, φέρε καὶ πρὸς τῶτο λέγωμεν αὐτῷ. οὐκ
 οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλόν, ἢ τὸ καλὸν πονη-
 ρόν. Κακύνει γὰρ ἀσυνέτως, ἀ δὴ καὶ λόγος
 τῶ παντὸς ἀξιοῖ ἀμεινον δὴ πᾶς καὶ σοφόν.
 ἔστι μὲν γὰρ βραδύς εἰς ὀργὰς ὅτων ὅλων Θεός,
 ἢ τοὶ πρὸς τὸ καθορίζειν τὰς τοῖς πηλημελεῶσι
 ὡρεπῆσας δίκας, ἐμετακόμισθαι δὲ πρὸς τὸ
 καταλῆξαι θυμῶν, καὶ κατοικτεῖραι ὡροχείρως,

& rebus honestis valedicentes, in de-
 teriora quæque prolabantur. Etenim
 vbinam ille omnino bonus omnium
 Opifex, nisi creaturis suis prouidet, &
 alios quidem ad bonum amplecten-
 dum metu subactos auxilio suo reddit
 firmiores: alios vero sacrorum oracu-
 lorum impios contemtores ad sanita-
 tem reuocat, & metu coerctet, opti-
 mum præsidii genus flagellum etiam ad-
 dens. *Quem enim amat Dominus*, inquit, Heb. 12.
castigat, & flagellat omnem filium quem
suscipit. Quum ergo pœnam statuit in
 aliquos ob ea quæ deliquerunt, tunc
 in nos irasci dicitur, licet iræ perturba-
 tio in illum non cadat: & si forte nolit
 quosdam bonos a suo sinu diuelli, &
 ad cultum falsorum Deorum conuer-
 ti, æmulari tunc ipsum dicimus, verbo
 nobis familiaris rem significantes, & vim
 amoris, quo nos prosequitur, aliter ex-
 primere non valentes. Non enim ob-
 lectatur hominum exitio, sed potius vir-
 tutum gloria splendere suos optat,
 adeoque mortales omnes. Quod si
 iurare quibusdam dicitur, succenseat
 his qui credere noluerunt, quorum in-
 credulitas necessitatem intulit iuramen-
 ti. Iurat autem per suam gloriam.
Leuabo, enim inquit, *in calum manum* Deut. 32.
meam, & iurabo dexteram meam. Et Hier. 22.
Et rursum: Per memetipsum iuravi, inquit
Dominus. Non enim iurare poterat per
 alium sublimiorem & præstantiorem, &
 sua gloria superiorem. Quippe quum
 ad fidem sanctos nonnullos confirma-
 ret, quoniam ad finem perducturus e-
 rat promissa, interposito quoque iura-
 mento interdum iis loquebatur. Hoc
 enim ei propositum erat, suis cultori-
 bus fidei firmitatem omni ratione sta-
 bilire. Iam vero quoniam extremæ
 criminationis loco habet, Deum ab
 ira nonnunquam ad mansuetudinem
 redire, agendum istud reponamus. *Ve* Ecl. 5.
qui dicunt malum bonum, & bonum ma-
lum. Etenim ea temere contumeliis
 onerat, quæ certe fatius erat & sapienti-
 us omni genere laudis prosequi. Tar-
 dus quippe ad iram est vniuersi Deus,
 aut ad pœnas meritas in scelestos
 statuendas, ad iram autem sedan-
 dam & misericordiam impartendam

his, qui criminibus impliciti sunt, sane quam promptus ac facilis. Vitulum siquidem conflavit Israel in solitudine, & oblitus prodigiorum, quæ in Ægypto contigerunt, vitulo cultum adhibere cœperunt. Qua re indignatus Deus Mosem sacrorum antistitem compellat his verbis: *Vade, descende statim hinc: peccavit enim populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti: recesserunt cito de via quam præcepisti eis, fecerunt sibi vitulum constabilem, & adorauerunt eum, atque immolantes ei hostias dixerunt: isti sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et nunc sine me, & succensus ira in eos, exteram eos, & faciam te in gentem magnam.* Precante autem Mose, ut iis qui peccauerant condonaret: *Propitiatus est, inquit, Dominus ut servaret populum suum.* Atqui Reges interdum aliquos in terris videre est præ animi impotentia sæuire in eos, a quibus vel incautis offensionis aliquid acceperunt, nec ullorum supplicationi cedere, quamvis maxima in dignitate constituti sint: non ducibus, non aliis summi honoris insignibus ornatis. Hic autem supremus omnium Deus vnus iusti preces accipit. At enim dicet forsitan aduersarius: Numquid ergo serum tandem consilium capit, & mutata sententia ad meliora conuertitur? Atqui futuri gnarum oportet animo præcipere, iram sedatum iri, eamque proinde in initio vitare. Verum quum hoc in animum induxit, proculdubio mihi videtur maiorum suorum oblitus. Atque inter eos forte Homeri, qui de illius Diis ita scribit:

--- mutabiles etiam Dii ipsi.

Quinetiam nullo negotio videre licet, ea per summam insaniam criminandi Dei caussa ab illo arripì, quæ sunt admiratione dignissima, si quis rerum gestarum ordinem velit percipere. Deum enim oportebat scelestos homines pœnæ obnoxios declarare. Eam ob rem iratus dicitur. Atqui nos Mosis posterì præterea discere debuimus, summam Dei clementiam, & quantum apud ipsum virtus valeat, oratioque sanctorum. Annon enim ea res bona spe vitam implet? Nam si iusti vnus preces suscipit, quum vulgus

Α τὰς τῶν σφῶν αὐτῶν πλημμελείας ἐνισχημένους. μεμοσχοποίηκε μὲν γὰρ ὁ Ἰσραὴλ καὶ τὴν ἔρημον, καὶ τῆς ἐν Ἀιγύπτῳ θεοσημείας ἀμνημονήσαντες, μόσχῳ τὸ σέβας ἀνάπτεν ἠθέλον. ἠγανάκει δὲ πρὸς τὸν Θεὸν, ἔφη τε πρὸς τὸν ἱεροφάνην Μωσέα: βιάδιζε, καλᾶθητι τὸ ταχος ἐν εὐθεῖν ἠνόμησε ἦ ὁ λαὸς σε, ὃν ἐξήγαγες ἐκ γῆς Ἀιγύπτου. παρέβησαν ταχύ ἐκ τῆς ὁδοῦ, ἧς ἐνετείλω αὐτοῖς: ἐποίησαν ἑαυτοῖς μόσχον, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ, καὶ τεθύκασι αὐτῷ, καὶ εἶπον, ἔσθι οἱ θεοί σε, Ἰσραὴλ, οἵτινες ἀνεβίβασάν σε ἐκ γῆς Ἀιγύπτου καὶ νῦν ἑασόν με, καὶ θυμῶθεις ὀργῇ εἰς αὐτὸς ἐκτρέψω αὐτὸς, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα. Συγγνώμονα δὲ τοῖς ἡμαρτηκόσιν αὐτὸν ἐκλιπαρῆντος γενέσθαι τῶ πανσόφῳ Μωσέως ἰλάσθη κύριος, φησὶ, περιποιῆσαι τὸν λαὸν αὐτῶ. καὶ τοὶ καλῶδοι τις ἂν ἐσθ' ὅτε τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων Ἰνάς. θυμῶ μὲν ἀκράτῳ καλασθηγμένους τῶν ἐξ ἀπονοίας προσκεκρηκότων αὐτοῖς, εἰκόνας δὲ τῶν παρακαλέων ἔδεν, αὐτοῖς λαχῶσι θεόνους τῶς ὑπερλάτους, ἔ τῶνικῶς ἠγασμένοι, ἔχ ἑτέροις τισὶ τῶν τῶς ἀνωλάτῳ καλεσεμμένων ὑπεροχῶς ὁ δὲ ἔτω μέγας καὶ ὑπὲρ πάντας Θεὸς, ἐνὸς δικαίῳ προσίεται λιτῶς. Ἐρεῖ δὲ ἴσως ὁ δὲ ἐναντίας ἄρ' ἐν καλεσεμψαλο καὶ πεφρόνηκεν ὄψε τὰ ἀμείνω, καὶ εἰς ἡσεροβελίας ἔρχεται; καὶ τοὶ χρεῖν δῆπα τὸ ἐσόμενον ἐκ ἠγνοηκότα, καὶ ὅτι παύσειται τῆς ὀργῆς, μηδὲ ἀφιδέσθαι πρὸς τὸν τῶν ἀρχῆν ὅτι δὲ τῶν φρονεῖν ἠρημένους, ἀναμνημονῆσαι μοι δοκεῖ, καὶ τῶν ἰδίων προγόνων εὐκόλον ἰδεῖν ἐπιλανθάνεται γὰρ ἴσως Ὀμήρου, λέγοντι περὶ τῶν αὐτῶ θεῶν.

--- σρεπτοὶ δὲ τε καὶ θεοὶ αὐτοῖ.

Iliad. I. v.

475.

Ὅτι δὲ καὶ ἀθαυμάζεσθαι χρεῖν ὑπὸ πολλῆς ἀγαν εὐηθείας γραφὴν ποιῆται καὶ Θεῶ, σαφές ἂν γένοιτο καὶ ἀταλαίπωρον κομιδῆ, εἰ δὲ βέλοιστό τις τὴν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις οἰκονομίαν ἀναμαθεῖν. Ἐδει μὲν ἦ ἔδει τῶς ἀνόσια πεπραχότας ἐνόχους ὄντας ἀποφῆναι τῶς δικαίῳ. ταύτη τοι καὶ ἀργίδια λέγεσθαι. ἀλλ' ἦν ἀναγκαῖον πρὸς τῶν μαθεῖν καὶ ἡμᾶς τῶς μὲν Μωσέα τῆς ἐνέσης τῶ Θεῶ γαληνότητος τὴν ὑπερβολὴν, καὶ ὅσον ἀρετῆ δύναται παρ' αὐτῶ, καὶ τῆς τῶν ἀγίων προσευχῆς τὴν δύναμιν. Ἡ ἦ ἐκ ἀγαθῆς ἐλπίδος ἀναμεσοῖ τὸ χρεῖμα τὸν βίον; εἰ ἦ ἐνὸς δικαίῳ προσίεται λιτῶν, πληθύος ἐσθ'

ὅτε πολλῆς, καὶ ἐπὶ δειναῖς ἔτω κατεγνωσμέ-
 νης πλημμελείας· πῶς ἔχ' ἀπαντας διευθυ-
 μείσθαι χρεὶ, καὶ εἰ ταῖς ἀνθρώπων ἀσθε-
 νείας ἐνειλημμένοι, καὶ τοῖς ἱεροῖς προσκρούον-
 τες νόμοις, ταῖς σφῶν αὐτῶν κεφαλαῖς ἐπηρεζή-
 μένην ὀρᾶεν τὴν δίκην; ἀρκέσει γὰρ αὐτοῖς εἰς
 ἐπικρυφίαν ἐνός δίκης λιτὴ μετανοεῖν ἡρημέ-
 νοις. Ἐπειδὴ δὲ τῆς κ' Θεῶν δυσφημίας ποιεῖται
 πρόφασιν ζηλῶντα τὸν Φινεές· Φέρε δὲ Φέρε
 τῆς ἰσορίας ἐπιδρομάδην ἀπτόμενοι, καὶ αὐτῶν
 δὲ τῶν ἱερῶν διαμνημονεύσαντες λόγων εἰκὴ
 πεφλυαρηκότα ἢ τῷ πάλιν, ἐλέγχωμεν. γέ-
 γραπται δὲ ἔτως ἐν τοῖς ἀριθμοῖς· βιβλίον δὲ
 τῷ Μωσαϊκόν. καὶ κατέλυσεν Ἰσραὴλ ἐν Σατ-
 τεῖμ· ἢ ἐβεβηλώθη ὁ λαὸς ἐκπορνεύσασθαι τὰς
 θυγατέρας Μωάβ. καὶ ἐνάλεσαν αὐτῶν ἐπιταῖς
 θυσιῶν τῶν εἰδώλων αὐτῶν, ἢ ἐφαγεν ὁ λαὸς τῶν
 θυσιῶν αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τοῖς εἰδώλοις
 αὐτῶν. ἢ ἐτελέσθη Ἰσραὴλ τῷ Βεελφεγῶρ, καὶ
 ὠργίσθη θυμῷ κυρίου τῷ Ἰσραὴλ. Ὁρα βραχὺ
 τὸ πλημμέλημα, καὶ ἔτι ἔχον ἀποχρώντως
 εἰς γετὸ δύνασθαι λυπεῖν, καὶ κατὰ θῆγεν εἰς ἀ-
 γανάκησιν τὴν Φιλάρετον φύσιν. ποία παρα-
 λέλειπται θαυμάτων ὑπερβολὴ ταῖς τῶν Αἰγυ-
 πτίων ἀπονομίαις, καὶ αὐτὴν ὡσπερ τὴν κτίσιν ἐπανι-
 σάντος τῷ πάντα ἰσχύοντος Θεῶν, ἵνα τῆς ἀφορη-
 τῆς δαλείας, ἀπαλλάξῃ τὸ Ἰσραὴλ. καὶ γὰρ ὁ
 μὲν ἔρανος καθίει τὴν χάλαζαν. ἢ δὲ γῆ βα-
 τράχης, καὶ τὸ γεγραμμένον, ἐξέπεμπε, τὸ ὕδωρ
 εἰς ἄμμα μελεσνεύαζέτο. ἀθάλης δὲ καμινάας
 τῷ ἀέρος καλασκιδναμένης, φλυκίδες τοῖς τῶν
 ἀνθρώπων σώμασιν ἀπεφύοντο. εἶτα γυναῶν
 μοχθηρῶν ὠραιομοῖς εἰς ἀκαθέκτους ἡδονὰς ἀσυ-
 νελώταλα συνηπάζετο· καὶ δὴ καὶ εἰς τῷ αὐτοῖς
 ἀποπληξίας ὁ νῆς προῆλθεν, ὡς τὸ παρ' αὐτοῖς
 τιμώμενον βρέτας ἐλέσθαι προσκυνεῖν, ἀδῶς ἀ-
 πάσης τῆς εἰς τὸ ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα
 Θεὸν ἀνοσίως ὀλιγωρήσαντας. Ἐπειδὴ ἢ ἀκόλαστον
 ἦν τρόπον τινὰ τὸ κακὸν ἀνασειράζεσθαι, καὶ
 μὴν τὸ σύμπαν ἔαν κατανέμεσθαι γένος, ἀρξά-
 μενον μὲν ἐξ ὀλίγων, περιεσόμενον δὲ τῶν ἄλ-
 λων ἔτι εἰς μακρὰν τινὲς τῶν ἀποστατῶν ἐπιπλοῦν
 ταῖς χερσὶ τῶν γνησίων, ἵνα τὸ λέιον τῆς εἰς ἀί-
 σχροτήτα τρεῖς τοῖς ἐκ τῷ παθεῖν δέμασι χρη-
 σίμως ἀποτραχύνοιτο· τότε δὴ τότε καὶ Φινεές,
 ἐπειδὴ πέρα τις ἰὼν ἀπάσης, ἀναλαβὼν ἄμφω
 διεχρήσατο. διεπερόνησε γὰρ ὁμοῦ τῷ πορνεύσαν-
 τι τὴν πεπορνευμένην· Ἐνταῦθα μοι βλέπε τὸν

interdum tam grauibus sceleribus ob-
 strictum sit; numquid omnes bono
 animo esse oportet, licet humanis infir-
 mitatibus capti, sacrisque legibus viola-
 tis, suis capitibus videant imminere sup-
 plicium? Sufficiet enim ipsis, ut seruen-
 tur, iusti vnus oratio, si modo scele-
 rum poeniteat. Porro quum suæ in De-
 um maledicentiæ causam adstruat,
 quod Phinees zelo motus est; agedum
 historiam cursim attingamus, & com-
 memoratis ipsismet sacris verbis, teme-
 re nugatum etiam in hoc arguamus. Ita
 vero scriptum est in Numeris; qui li-
 ber est a Mose conscriptus: *Et moratus*
est Israel in Setim: & profanatus est po-
pus scortando cum filiabus Moab: &
comedit populus sacrificia illarum, & ado-
rauerunt idola ipsarum, ainiatus est
Israel Beelphegor, & succensuit Dominus
furore Israeli. An leue peccatum, &
 quod satis esse nequeat, ut naturam vir-
 tutis amantem acuat ad indignationem
 & dolorem? Quæ magnitudo miracu-
 lorum prætermiffa est obduratis Ægy-
 ptiis, quum Deus omnipotens ipsam
 veluti creaturam concitaret, ut intole-
 rabili seruitute liberaret Israelem. Et
 enim calum grandinem immittebat,
 terra, ut scriptum est, ranas educebat,
 aqua in cruorem vertebatur: fuligine
 autem ex aeris fornace effusa, pustula
 in corporibus humanis extabant. Et
 tamen improbarum muliercularum
 specie capti, in effrenatas libidines de-
 mentissime rapiebantur: eoque vacor-
 diæ ipsis processit animus, ut vnus ve-
 ri & natura Dei sprete impie reuerentia,
 ad id, quod colebant simulacrum, [cul-
 tum omnem transferrent. Quum au-
 tem consentaneum esset, malum repri-
 mere, neque vniuersum genus depasci fi-
 nere, facto a paucis initio, sed mox re-
 liquos superaturum; quidam ex iis qui
 defecerant, proborum manibus cecide-
 runt, ut non sine fructu formidine pœ-
 næ exasperaretur, quæ trita erat ad tur-
 pitudinem femita. Tunc sane Phinees,
 quum pudoris fines quidam excessisset,
 ambos deprehensos confecit, & scort-
 tum cum scortatore vno ictu traiecit. Hic
 Dei

Num. 25.

Dei misericordiam attende, qua ple-
rumque, vt mansuetudinis occasio sit,
asperitatem tantisper arripit. Phinees
enim, inquit, filius Eleazari, filii Aaron
sacerdotis, sedauit furorem meum a filiis
Israel, dum ego zelor zelum meum in ipsis,
& non consumsi filios Israel in zelo meo;
sic dicens: Ecce ego do ipsi, & semini e-
ius post ipsum, testamentum sacerdotis
sempiternum, eo quod zelatus est Deo
suo, & placatus est pro filiis Israel.
Nam quum pio quodam impetu, &
propemodum assumpto Dei zelo, impia
perpetrantibus manum Phinees attu-
lisset, Deus iram posuit. Deinde illum
pamio affecit. Placatus enim est,
inquit, pro filiis Israel. At Iulianus,
qui bonum seu verum nihil nouit,
leuem esse causam ait, ob quam De-
us in eos qui talia perpetrauerant
irasci desiit. Sed nonne pra multo
stupore in sensum degenerem ac pra-
uum delabatur, dum incessit ea qua
potius omni debuit admiratione profe-
qui? Etenim quum Deus videret Phi-
nees religioso & sincero zelo vt lorica
munitum, in diuini cultus contem-
tores ira incensum; oblectatus ea re,
condonauit aliis peccata extremo sup-
plicio digna. Diuina quippe & supre-
ma natura scelestum semper odit &
mobili corde hominem, ac effoemina-
to animo atque ad defectionem pro-
penso: oblectatur autem firmis, & recta
incedere solitis, qui neutram in par-
tem inclinant, sed constanti animo
pietati erga ipsum ac firmiter inhaerent:
& propter vnum quempiam eiusmodi,
innumera plerumque multitudini, gra-
uissimo saepe iudicio condemnata,
misericordiam dilargitur. Et sane
quum vniuersa Ierusalem haud leui-
bus criminibus esset irretita, & Men-
tem virtutis amantem in se concitaret,
quod vltro ferretur in quoduis faci-
nus a lege damnatum, animaduerte-
re rursus in illos voluit iustus Iudex;
sed Ieremia propheta pro his vota faci-
ente, confestim audita vox est dicens:
*Circumite in vniuersis Ierusalem, & quarite
in plateis eius, si inueneritis virum, si sit
faciens iudicium, & diligens fidem, &
propitius ero ei, dicit Dominus.*

Hier. 5.

Α Φιλοκτιέμονα Θεόν, εἰς ἀφορμὴν ἡμερότητος
ἢ τὸ τραχὺ πλεισάνις ἀρπάζοντα. Φινεὲς δ,
Φησὶν, υἱὸς Ἐλεαζάρ, υἱὸς Ἀαρὼν τῶ ἱερέως,
κατέπαυσε τὸν θυμὸν μὲ ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ, ἐν
τῷ ζήλωσά μὲ τὸν ζῆλον ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐκ
ἐξανήλωσα τὰς υἱὰς Ἰσραὴλ ἐν τῷ ζήλω μὲ,
εἰπὼν ἔγωγ' ἰδὲ ἐγὼ δίδωμι αὐτῷ, καὶ τῷ σπέρ-
ματι αὐτῷ μετ' αὐτὸν, διαθήκην ἱερατείας αἰω-
νίαν, ἀνθ' ὧν ἐζήλωσε τῷ Θεῷ αὐτῷ, καὶ ἐξιλιά-
στατο περὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ δ, Φησὶν, ἐκ
Φιλοθέου κινήματος, καὶ μονονοχί τὸν ἐμὸν ζῆλον
ἀναλαβὼν, τοῖς ἀνόσια πεπραχόσιν ἐπαφῆκε τὴν
χεῖρα, κατέληξε τ' ὀργῆς· εἶτα καὶ γερωῶν ἠξίωσεν
αὐτὸν, ἐξελάσστατο δ, Φησὶν, περὶ τῶν υἱῶν Ἰσ-
ραὴλ. Ἀλλ' ὁ τῶν ἀρίστων ἠγχι ἀληθῶν συνειδὼς
ἔδεν, καὶ φησὶ εἶναι τὴν αἰτίαν, ἐφ' ἣ πέπαυται
Θεὸς ἔ καταθήγεσθαι δεῖν εἰς ὀργὰς περὶ τῶν
ἐκείνα πεπλημμεληκότων. καὶ τοι πῶς ἐκ ἐκ
πολλῆς ἀγανάμαθίας, εἰς ἀγεννή καὶ κίβδηλον ἀ-
ποφέρεται νῦν, κακύνει ἐπιχειρῶν ἀ χρεὴν δὴ
πρὸς αὐτὸν τῶ παντὸς ἀξιώσασθαι θαυμα-
τος; Ἐπειδὴ δ, τεθέαται τὸν Φινεὲς, τῷ τ' Φιλο-
θέου καὶ γνησιότητος ζήλω μονονοχί τεθωρακισ-
μένον, καὶ τοῖς ἀτιμάζουσι τὴν ὑπὸ Θεῷ λατρείαν
τὴν ὀργὴν ἀντεξάγοντα, ἠδ' οὖν ἐπ' αὐτὰ παρῆκε
τοῖς ἄλλοις τὰ ἐφ' οἷς εἰκός ἦν τὴν ἐσχάτην αὐ-
τῶ ἀνατλήναι δίκην. Ἡ γὰρ τοι θεῖα τε καὶ ὑ-
περίατη φύσις ἀπηχθῆμένον μὲν δεῖ ποιεῖται τ'
ἀλιτήριον, καὶ σεσαλευμένην ἔχοντα τὴν καρδίαν,
καὶ φρόνημα τὸ θηλυπρεπὲς καὶ εὐπέτες εἰς ἀπο-
φορὰν, καὶ εἰς ἀπόσασιν τὴν ἐξ ἀγαθῶν ἐπιγάν-
νυται δὲ τοῖς ἐρηρησμένοις, καὶ ὀρθοποδεῖν εἰώθοσι,
καὶ τὸ διαπίπτειν ἐπ' ἄμφω παραιτημένοι, βε-
βηκότι δὲ νῶν καὶ ἀπρίξ ἡμμένοι τῆ, εἰς αὐτὸν εὐ-
σεβείας καὶ δι' ἓνα πλεισάνις τοῖστων ἀναριθμή-
τω πληθυῖ, καὶ ἔ μετρίως ἐστ' ὅτε κατεγνω-
σμένη, τ' ἔλεον ἐπιδαψιλεύεται. Καὶ γενάπασης
ποτέ τῆς Ἱερουσαλήμ ἔ τῶς τυχεύσασαι αἰτίας
ἐνελημμένης, καὶ παροτρυνόσης ἐφ' ἑαυτὴν τὸν
Φιλάρετον νῦν, διὰ γε τῶ καθικνεῖσθαι Φιλεῖν, καὶ
τῶτο εὐκόλως, πρὸς πᾶν ὅτιον τῶν ἐκ νόμου
καταδεδικασμένων ἐπαφῆσαι πάλιν αὐτοῖς ἠθε-
λε τὰς δίκας ὁ δίκαιος κριτῆς. ἐπεὶ δὲ τὰς ὑπὲρ
αὐτῆς λιτὰς ὁ προφήτης Ἱερεμίας ἐποιεῖτο, ἠ-
κε λέγοντος εὐθύς· περιδράμετε ἐν τῶς ὁδοῖς
Ἱερουσαλήμ, καὶ ζητήσατε ἐν τῶς πλατείαις αὐ-
τῆς, εἰ εὗρητε ἄνδρα, εἰ ἔσι ποῖων κριμα, καὶ ἀ-
γαπῶν πίσιν, καὶ ἴλεως ἔσομαι αὐτῇ, λέγει κύριος.

Ἄφρη δὲ ἐν, ὅπως ἓνα πολλῶν ἀνάξιον ἡγεῖται Θεός, καὶ συνδιασώζει μᾶλλον ἐν δικαίῳ καὶ ἀγαθῷ πολυανδρῶσαν πόλιν, ἢ περ ἓνα δίκαιον συνδιόλυσιν ἀσεβέσι πολλοῖς. ἐκκεκλιότων τοίνυν τὸ τηλικαύτην ὀλοτρόπως εἰς τὸ ἐξήμιον, καὶ εἰς ἅπαν ἀπολωλότων, πῶς ἔχει τῶν ἔπω τῶτο παθόντων, Φροῦνίδα θεῶται τὴν δέξασαν, καὶ δίκης ὀλίγοις ἐπενηνεγμένης, τὰς τῶν ἄλλων ὀρμὰς ἀνακόπτεσθαι, καὶ πρὸς γε τὸ δὲν ἐρηρεῖσθαι, πρὸς τὰ βελλίω διακρατεῖσθαι τοῖς δαίμασιν; Ἄρ' ἐν ἡδίκαι Θεός, ἢ πᾶσα δικαιοσύνη; ἢ τί τῶν ἐξω λόγῳ ταῦτα δρῶν ἐσκέπτετο; καὶ τοι πῶς ἔδυσσεβες τοῖς αὐτῶν κρίμασι ρίψονιν δύνως ἐπιλιμᾶν; Φησὶ γὰρ ὁ αὐτῶν Πορφύριος ἐν τῷ πρὸς Νημέρτιον λόγῳ· ὥστε ὁ δικαιοσύνης τῷ Θεῷ τολμήσας γενέσθαι διδάσκαλος λόγῳ, ἀδικίας δὲ μεγίστης ἀναπλυσθεὶς εὐρίσκειται πλήρης. ὅσα τοιγαρὲν καὶ ἀμώμητος παντελῶς ἢ ἐφ' ἅπασιν νοοῖτ' ἂν εἰκότως, καὶ ἐσικατ' ἀλήθειαν τῷ Θεῷ ψῆφος. καὶ τὸ ἐτέρως ἔχειν αὐτὴν οἶεσθαι, Φρενὸς ἂν γένοιτο τῆς ἐξετραμμένης ἀρρώστια καὶ γραφῆ. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς πρὸς ἡμῶν ἀπεχθάνεσθαι λόγοις, ἀνετέω πάλιν Πορφύριος γράφοντος ὡδὲ ἔμνον δὲ ἐπὶ συμφύροντι τῷ ὄλῳ, καὶ τὴν διάρκειαν αὐτῶν τῆς ἀρμονίας, ἄλλοι ἄλλω ἀρμόζει χρόνον τῷ καὶ μέρος, ἀλλ' ἤδη καὶ κηδεμῶν ὑπάρχων πάντων καὶ σωτῆρος καὶ ἰατροῦ. ἔχι τοῖς μὲν ἐν ἀνθρώποις ἰατροῖς, καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν δοθεῖσαν αὐτοῖς τέχνην, ὑπέδειξε προορωμένοις τὰ συμψησόμενα τῷ ὄλῳ, τὰ μὲν κόψαι τῶν μερῶν, τὰ δὲ καῦσαι, τὰ δὲ σῆψαι, τὰ δὲ διελεῖν, σωτηρίας ἕνεκα τῷ ὄλῳ. εἰ καὶ μητέρες, καὶ τίτθαι παρῶσαι, καὶ περεϊδύσαι ὅτι σωτηρίας χάριν ἕνεκα τῷ ὄλῳ τῶτο δρᾶ ὁ ἰατρός, κωλύσει πολλάκις καὶ δακρύσει γοερῶν. παλὴρ δὲ παρῶν ἔμφρων ἐπόρυνει τὸν ἰατρὸν, καὶ τροφὴν κλαυθμηρίζοντος ἐπὶ συμφύροντι προσαφείλεν· ὁ Θεὸς δὲ ἐπὶ κηδεμονία τῷ ὄλῳ, ἔπαρῆκε τὸ θεὸν ἀποθανεῖν, καὶ ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ἄλλων, ὡς δάκτυλον ἓνα ἀφ' ὄλῳ τῷ ποδὸς ἐπὶ συμφύροντι τῷ παντὸς σώματι; εἰ γὰρ δὴ οἱοί τε ἡμεῖς θεῖον λογισμὸν ἀνιχνεύσαι, ἐγνωμεν ἂν πάντως, ὡς ἐπ' ἀγαθῷ τῷ μὲν ἀρχὴν τὴν γενεσιν κωλύει τῶν δὲ προσημαίνει, ὅτι ἔσαι βλαβερά· ἄλλοις δὲ ἤδη ἀντ' εὐσεβείας γερῶν τὸν θάνατον ἐδώρησατο. Καὶ τοι πρὸ αὐτῶν Πορφύριος τῷ τῷ Θεῷ δόξῃ μεμαχημένος, διὰ πλείστων ὅσων ὁράται λόγων ἀλλ' οἷα πεφρόνηκέ τε καὶ

Vide ergo ut virum unum instar multorum habeat Deus, & potius cum uno iusto proboque populosam civitatem seruet, quam iustum unum perdat cum multis impiis. Quapropter, quum nonnulli tunc excusso frano defecissent, funditusque periissent, nunquid anxiam de illis, quibus hoc nondum contigerat, haberi curam oportebat; & poena paucis illata, aliorum impetus retardari, & ut firmi constantesque in virtute manerent, timore coerceri? An igitur Deus iniuste egit, ipse iustitia omnis? aut quid absurdum meditabatur, quum hæc faceret? At nonne impium est iudicia Dei temere a quoquam reprehendi? Porphyrius siquidem suus libro ad Nemertium hæc scribit: *Quapropter oratio quæ eo prorupit audacia, ut Deo iustitia magistra fieri velit, ea si explicetur, iniustitia plenissima reperitur. Sanctum igitur & inculpatum prorsus in omnibus iure censetur, & reuera est, Dei iudicium. Existimare autem ipsum aliter se habere, eversa mentis morbus & crimen est.* Quoniam autem nostris sermonibus infensus est aduersarius noster, Porphyrium rursus ita scribentem audiat: *Non solum ad utilitatem uniuersi & perpetuitatem compositionis illius rebus singularibus aliud alii tempus aptat, sed etiam quod sit tutor omnium, ac seruator, & medicus. Numquid medicis præmonstrauit, ex artis, quam illis ipse tradidit, prescripto, quæ toti corpori imminerent pericula perspicientibus, alia quidem membra secare, alia vrere, alia putrefacere, quadam autem diuidere, ut totum seruetur. Ac matres & nutrices baud ignara id a medico fieri, ut totum seruetur corpus, plerumque prohibent, eiulatu ac voce miserabili; pater vero adest, ac pro sua providentia medicum urget, & ploranti cibum insuper aufert, ut ei bene sit. Deus autem ad tuendum uniuersum non permisit, ut quadam intereant, & ab aliis separentur, perinde ut digitus a pede, ad corporis totius utilitatem. Quippe si diuinas inuestigare nobis rationes fas esset, omnino videremus, hoc quidem initio prohibere ne in lucem datur; alia vero, quod nocitura præuideat; aliis, mortem, pietatis præmium, largiri. Tamen Porphyrius mirum quantum aduersus Dei maiestatem ante Iulianum pugnassee videatur; tamen quid*

tam fenserit & scripserit, satis hisce probari arbitror. Addam autem nonnullum eius dictum in hanc fere sententiam. Chrysippus, e secta Socratis, nolebat de rebus creatis dici a quoquam, *Quis nouit? sed Omnino hoc satius erat.* Nam si administratione diuina melior nulla designari potest, omnino putandum est res creatas, vt se habent, praestare ita se habere. Nam si tu in partem aliquam imperii a Rege vocatus, reipublicae utilitati ex legum nutu seruire aliter non possis, quam si hos exilio, illos proscriptione bonorum, alios morte mulctes, neque omnibus vitam serues, quod omnibus haud conduceret: nos huic tanti orbis rectori non concedemus, vt citra reprehensionem sua gubernet, a quo recte fieri cuncta iudicatum est, siue per mortes, aut mutationes, aut per nullum aetatum discrimen eat. Cur ergo impium se praestat Iulianus, & diuinis iudiciis impudenter insultat, ac substantiae, quae omnia sancte ponderat, impietatem adscribit, atque iram clamoribus inuadit, quae virtutis contemtores in melius transformat, agitatoque secura & firma in statione collocat. Concedamus tanquam medico, sicut ab auctore tui falsi cultus dicitur, vt seruetur totum corpus, exiguum aliquod membrum secare. Permite tanquam iudici reipublicae legibus subditos regere, sublati improbis. Non enim, vt iam antea dixi, boni cum sceleratis perierunt, sed cum vno potius bono, Phinees nimirum, improborum vulgus pene innumerabile seruatum est; Phineesque in pretio habitus est, non quod graui vulnere muliercula transfossa est, sed quod cum singulari consilio pro Deo ardorem toto pectore concepisset, in desertores acrius armatus est. Sed nequaquam forte placet Iuliano, desertoribus necessario poenas esse constitutas: se enim inter eos annumerari non ignorat. Neque vero extremam poenam vitabit abiecto scuto, ipsisque rebus conuictus vt qui maxime, repudiatae virtutis ac desertae militiae, in barathrum impietatis deuolutus. Sed putat forte se Dei legibus repugnare posse, &, quam in partem velit, diuinorum iudiciorum transferre potestatem. Vbique

A γέγραθεν, ἀρέσεν μὲν οἶμαι καὶ ταῦτα πρὸς πίσιν. Προσεποίησα δὲ καὶ ἕτερον αὐτῶν ῥησείδιον, ὡδίπως ἔχον Χρῦσιππος δὲ Σωκράτει ἐπόμενος, ἔδδ' ἐπιλέγειν ἡξίς τοῖς γινομένοις, τὸ, τίς οἶδεν; ἀλλ', ὅτι πάντως τῆτο ἄμεινον ἦν. εἰ γὰρ μὴ ἔσι διοίκησιν βελτίονα τῆς θείας ὑπογράφαι, πάντως τὰ γινόμενα χρεὶ νομίζειν, ὅτι ἔτως ἄμεινον ἔχει, ὡς ἔχει. ἔ γὰρ δὴ σοὶ μὲν, μέγας τινὸς τῆς ἐν ἀνθρώποις ἀρχῆς λαχόντι **B** προνοεῖν παρὰ τῆ τῆδε βασιλείας, ἐπὶ τε πῶσιν φέροντι τῆς πολιτείας τοῖς νόμοις πειθαρχεῖν, ἄλλως ἔκ ἦν νόμιμον φυλάττειν τὴν πολιτείαν, ἢ τῆς μὲν τῶν ἀρχομένων μειοκίζοντι, τῆς δὲ δημεύοντι, ἄλλως δὲ καὶ ἀποκλινῶντι, ἔδδ' τὸ ζῆν ἐφύλαξας ἅπασιν, ὅτι μὴ τοῖς πᾶσι τῆτο συνέφερε· τῶ δὲ τὸν τοσῶτον κόσμον διοικεῖν, ἔκ ἐπιρέψομεν ἀμέμπως διοικεῖν τὰ αὐτῶ, ὡς καλῶς ἔχειν αὐτῶ, τὰ ὅλα ἐδικαιώθη, καὶ διὰ δανάτων χωρεῖν, καὶ **C** διὰ μελαβολῶν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἡλικιῶν ἀορισίας. Ἄνθ' ὅτ' ἔκ ἔχ ὅσι κερεῖ καὶ τοῖς θείοις κρέμασιν ἀνέδην ἐπιπηδᾶ, καὶ καθορίζει τὸ ἀνόσιον τῆς ὀσίως τὰ πάντα ταλαντεύσεως ἔσσίας, καὶ καλακέραιγε τ' ὀργῆς μελαπλατίσεως ἐπὶ τὸ ἄμεινον τῆς τ' ἀρίων ὀλιγωρήσαντας, καὶ μεθισάσεως τῆς σεσαλευμένως, ἐπὶ τὸ ἔυ μάλα διδρυδῶς Φιλεῖν. ἐπιρέψομεν ὡς ἰατρῶ, καθά Φησιν ὁ τῆς σῆς ψευδολατρίας παλῆς, ἐπὶ σωτηρία τῆ παλῆς σώματος, βραχύτι μόριον ἀποτεμεῖν. πάρες ὡς δικασῆ συννόμοις πολιτείας ἠνιοχῆσαι τὸ ὑπήκοον τ' Φαύλων ἐξαμεχμένων ἔγάρ τοι, καθά περ ἦδη προεῖπον, συνδιολώλασιν ἀγαθοὶ πονηροῖς, ἀλλ' ἐνὶ μᾶλλον ἀγαθῶ, Φημί δὴ τῶ Φινεές, πληθὺς πονηρὰ καὶ ἀριθμῶ κρείττων συνδιεσώζετο· τελίμηλαι δὲ Φινεές, ἔχ ὅτι πονηρῶ τραύματι διεπερονήθη τὸ γυναῖον, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον ἐμφρόνως, τ' ὑπέρ γε τῆ Θεῶ ζῆλον ἐνσερνισάμενος, τοῖς ἀποσάτας θερμότερον ἀνθωπλίζετο. Ἀπάδει δὲ ἴσως Ἰουλιανῶ, τὸ **E** χρεῖναι δίκας ὑπέχειν τῆς ἀποσάτας, οἶδε γὰρ οἶδεν εαυτὸν τοῖς τοιῶτοις ἐναριθμιον ὄντα· καὶ ἔκ ἀν' ἔξω γένοιτο ποιῆς τ' ἐσχάτης, ἀποβαλὼν τὴν ἀσπίδα, καὶ ἐξ αὐτῶν τ' πραγμάτων ἐληλεγμένος ὡς εἴη τις ἀγαν, ἀφιλάρειός τε καὶ φυγοπόλεμος, καὶ τῶ λείω τ' ἀπάτης εἰς τ' ἀσεβείας ἐάραθρον κευλισμένῳ. Οἶεται δὲ ἴσως, ἀντινομοθετεῖν δύνασθαι τῶ θεῶ, καὶ πρὸς ὅπερ ἀν αὐτῶ δοκῆ, τὴν τ' θείων κριμάτων ἀπονομίσαι δύναμιν.

καταψευδόμενος γὰρ πάντα χεῖ τῆς Θεοπνεύστου Α
 γραφῆς, ποτὲ μὲν Φησι τὸν ἱεροφάντην Μωσέα,
 δημαγωγῶντα μάλλον, ἢ ἀληθεύοντα τὰς περὶ
 Θεῶ ποιήσασθαι λόγους, ἕτε ἔχοντας ὀρθῶς,
 ἕτε μὴν εὐκότως αὐτῷ γεγονότας, πότῃ δὲ τὸν
 Ἔσδραν ἀπὸ γνώμης ἰδίας προσεπενεγκεῖν ἵνα
 διαλείνηται. Πικρὸν δὲ λίαν ἢ τὸ ἐπιεικὲς εἰς Θεὸν,
 ἢ εὐαφὸρμῶς δοκῆ τὸ μὴ εὐπεποιῆσθαι λέγειν
 τὰς περὶ αὐτῶ λόγους, καλαχέη δὲ καὶ τὸ ἀκαλ- Β
 λές τῶν ἱερῶν γραμμάτων. ἀλλ' ἐν ἐπιλεύξειαι
 δόλιος θήσας, καὶ τὸ γεγραμμένον. ἔ τῷ αὐτῶ
 τὰ νοήματα ἀγνοῶμεν, οἱ νῦν ἔχοντες Χρι-
 στῶ, κατὰ Φησι ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὅτι δὲ δυσ-
 σεβείας τῆς ἀνωτάτω εἰς λῆξιν ἐλήλακε, σα-
 φές ἂν γένοιτο καὶ τῶνδε πάλιν. ἔφη γάρ

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ἄξιόν γε εἰς παραβαλεῖν αὐτὸν, τῇ Λυκέρ-
 γου πραότητι, καὶ τῇ Σόλωνος ἀνεξικανία, ἢ
 τῇ Ῥωμαίων πρὸς τὸς ἡδονηκότας ἐπιεικείᾳ καὶ C
 χρισότητι.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Εἶτα πῶς ἔ δέδιεν ὁ θρασυς, τὸν ἐπὶ πάν-
 τας Θεὸν ἀντιπαρεξάγων ἀνθρώποις καὶ σύγκρι-
 σιν, μάλλον δὲ εἰς ἀνθρώπων κρείττονα γενέ-
 σθαι λέγων ἢ ἔραν ἢ γῆς ποιητὴν, τὴν ἀπάν-
 των τεχνίτην σοφίαν, τῆς ἀνθρώπων ἐπιεικειᾶς
 ἠτῆος διαλεινόμενον, καὶ μονοεχὶ καλόπιν ἐρ-
 ρίφθαι τῶν ἐν ἡμῖν ἀγαθῶν, τὸν τοῖς ἕσι δια- D
 νέμοντα μετ' ἐξουσίας τὰ δι' ὧν ἂν εἴεν τῶ
 ὅπερ εἰσί. πᾶσα γὰρ σύνεσις παρ' αὐτῶ καὶ ἀρε-
 τῆς ἀπάσης τρόπος, ἢ μὴν ἢ ἐφεσις ἀγαθῶν
 ἐκκαταβέβληται τῇ φύσει παρὰ τῶ πάντων δη-
 μιουργῶ. Τοίνυν τὸ πονηρὸν ἢ θεομισῶς ἐναργέ-
 σατα δι' αὐτῶ λελάληκε πνεῦμα, καὶ τάχα πρ
 ἢ ἀτόπων εἰδέν, εἰ δὴ τις ἐλοιτὸ, καὶ ἀφομοιῶν
 αὐτὸν τῷ ἀρχεκάκῳ δράκοντι, ἢ τῷ καὶ τὸν
 παράδεισον ὄφει, ὃς διάκονος ἦν τῶν τῶ δια-
 βόλων φωνῶν, ἢ ὡς ἐν δοκῆσει μόνῃ. φωνῶν γὰρ E
 ἦσαν ἔ παρ' αὐτῶ μάλλον, ἀλλὰ ἔ λαλῶντ
 ὡς δι' αὐτῶ ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, ἐν δὴ δὲ μόνον πε-
 φανάκιε γύναμον ὁ δὲ τῆς ἐκεῖνος δυστροπίας
 ἀρις μμηθῆς, ὅλην τὴν οἰκσμένην κατα-
 φθείρειν πειράται, τὸ κέρας εἰς ὕψος ἐπάγειν, ἢ
 ἀδιμίαν λαλῶν καὶ Θεῶ, κατὰ γέγραπται.
 Ἐπειδὴ δὲ πραδίατῆς ἀνθρώπων γενέσθαι Φησι
 Σόλωνά τε ἢ μὴν ἢ Λυκέργον, προσμεμαρ-
 τύρηκε δὲ τὸ ἀνεξικανὸν αὐτοῖς, ἀνασκαίως ἢ νῦν

enim in diuinam Scripturam spargens
 mendacia, modo sacrorum antistitem
 Mosem ait, magis ut populum ducta-
 ret, quam ut veritatem proderet, de
 Deo verba fecisse, nec recta, nec sibi
 consentientia: modo Esdram ex suo sen-
 su & opinione addidisse quadam per-
 tendit. Quin etiam illud acerbissi-
 mum facit, quod pietatem simulat, ut
 non sine causa dicere videatur, perpe-
 ram factos esse de Deo sermones, &
 contra sacras Scripturas contumeliosas
 quoque voces fundat. Sed *dolosus non* Prov. 12.
assequetur pradam, ut scriptum est. *Non*
enim eius mentem ignoramus, qui men- 2. Cor. 2.
tem habemus Christi, ut ait sapientissi-
 mus Paulus. Impietatis autem extre-
 mum attingisse, ex his rursus erit mani-
 festum. Ait enim:

IULIANVS.

Par autem est, ipsum cum Lycurgi le-
 nitate comparare, & Solonis clemen-
 tia, aut cum Romanorum in maleficos
 aequitate ac bonitate.

CYRILLVS.

Qua fronte petulantissimus homo
 supremum illum rerum omnium De-
 um audet cum homuncionibus compa-
 rare, immo dicere, ne hominibus
 quidem praestare caeli terraeque factorem;
 quum omnium conditricem sapientiam
 ab hominum aequitate superatam esse
 pertendit, ac nostris postponi virtuti-
 bus eum, qui rebus omnibus naturam
 substantiamque cum potestate tribuit.
 Ab illo enim omnis intelligentia, &
 omnis virtutis modus, adeoque ipsum
 virtutis studium inditum est natura ab
 illo rerum omnium opifice. Quamob-
 rem impurus ac Dei osor spiritus Iuliani
 ore proculdubio loquutus est; nec abs-
 re forte quispiam illum serpenti malo-
 rum auctori comparabit, ei nempe
 qui vocum Diaboli minister erat, id-
 que specie tantum: voces enim non
 magis a serpente, quam ab eo qui per
 ipsum loquebatur. Sed ille vnam
 & solam mulierculam decepit; hic au-
 tem, illius malignitatis imitator egregius,
 vniuersum orbem corrumpere nititur,
 cornu in altum tollens, & iniustitiam con-
 tra Deum loquens, ut scriptum est. Iam
 vero quum dicat Solonem & Lycur-
 gum hominum lenissimos extitisse,
 & singulari praeterea patientiae lau-
 de praeditos, necesse est respon-

dere. Solon quippe Athenis, Lycurgus apud Lacedamonios legumlatores fuere. An ergo, quum ciuitatibus aut regionibus quod ex usu foret subministrarent, & leges singulis ponerent, dicere prætermiserunt, pœnis affici oportere, qui turpium criminum conuicti tenerentur, & impune esse voluerunt, si quis vitam facinorofam & iniustam degeret; an forte singulis criminibus congrua pœna instituta summos imos ad frugem reuocarunt, eosque recti & honesti cultores effecerunt? Quod si non magnopere id curarunt, fateatur, & definam. Sin autem in id incubuerunt maxime, vt mala prohiberent, improbosque mores arguerent, (neque enim vinci aliter poterat improborum ignauia) nunquid vel hanc demum obcausam lenes & humani habebuntur? Quamquam sublatis Draconis legibus, eas tamen ratas voluerunt, quas de homicidis tulerat, quum illas, opinor, laudarent, nec vlllo modo improbarent. Abrogare enim quam liceret, seruari & ratas esse iusserunt. Sed si me de legumlatoribus dicere quippiam oportet, sunt sane clementes ac lenes, sed præterea flagitiorum osiores esse debere nemo inficias ibit. Quare licet interdum aduersus probos ac scelestos, & qui nefarium vitæ genus sequuntur, grauissimas pœnas definierint; nemo tamen dixerit eos iræ quadam impotentia in eam venisse sententiam, sed potius vt iuris antistites, ex vehementi quodam improbitatis odio turpia damnassee & ad faniora direxisse, & ab vtilibus iniqua secreuifse, & vtilissimum remedium ignavis terrore incusso, & pœnam virgæ cuiusdam instar intentasse. Quod si quis mente reputet, quo in legibus ferendis animo & consilio fuerint, quum iustis hominibus præmia amplissima largiri videbit, & debitis vnumquemque laudibus ornare, non mentietur si dicat, illis admodum oblectatos, & maximo in pretio habere vitam ab omni crimine & reprehensione vacuam. Quum autem viderit eos vitia reprehendere, si dicat reipsa nequitiam damnare, non aberrabit a vero.

Ἐκεῖνο Φαμέν· Σόλων μὲν ᾧ ἐν Ἀθήνησι, Λυκῆργος δὲ παρὰ Λακεδαιμονίοις θεσμοθέται γενέσθην. ἂρ' ἐν ταῖς πόλεσιν ἦτοι ταῖς χώραις τὸ τελεῖν εἰς ὄνησιν ἐκπορίζοντες, καὶ τὰς παρ' ἐκάστου νόμους τιθέντες, παρεῖχαν εἰπεῖν τὸ χρῆναι πράττεσθαι δίκας, τὰς ἐπ' ἀσχροῖς ἀλόγως αἰτίας, καὶ ἀδῶν εἶναι βεβήληναι, τὸ μὴ σεπῶς καὶ ἐνόμως ἐλέσθαι βίην; ἢ τάχα πρὸς ἐκάστου τῶν πλημμελημάτων ἀναλόγως ἐχέσθαις ὁρισάμενοι δίκας, σωφρονεῖν ἀνεπειθον μικρὰς καὶ μεγάλας κοσμιότητος τε καὶ ἐπιεικείας ἐπιμελητὰς ἀπέτελεν; εἰ μὲν δὲ αὐτοῖς τῶν τοιούτων ἔπολυς γέγονε λόγος, ὁμολογεῖται, καὶ παύσομαι. εἰ δὲ γέγονεν αὐτοῖς ἐν σπευδῇ τῇ πρὸς ῥυγιάτῃ, τὸ καλακωλύειν τὰ πονηρὰ, καὶ τοῖς τρόποις ἐπιμαῖν τῆς φαυλότητος· ἔγὰρ ἑτέρως ἦν τῶν τὴν ἀρίστην ἀτιμαζόντων ζῶν νικᾶσθαι τὸ ράθυμον ἂρ' ἐκέτι ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας πρᾶοί τε καὶ ἀνεξίκακοι νοηθεῖεν ἂν; καίτοι τὰς Δράκοντος αὐτοῖς περιελόγους νόμους, τὸ χρῆναι κρατεῖν ἐδοκίμαζον τὰς ἐπὶ γε τοῖς φονευταῖς, ἐπαμῆντες οἰμαί πρ, καὶ κατ' ἐδένα τρόπον δυσαρεσόμενοι. λυεῖν γὰρ ἐξόν, σώζεσθαι τε καὶ μένειν ἐκέλευον. Ἄλλ' εἰ μέ τι χρεὶ καὶ ὑπὲρ τῶν νομοθετῶν εἰπεῖν, εἰσὶ μὲν πρᾶοί τε καὶ ἀνεξίκακοι, προσεῖναι δὲ δεῖ αὐτοῖς φαῖη τις ἂν οἰμαί πρ καὶ τὸ μισόκακον. ἐκεῖν, καὶ εἰ καθορίζοιεν τῶν πονηρῶν καὶ ἀλιτηρίων, καὶ τὴν πέρα νόμων ἠρημένον ζῶν, μοχθηρὰς εἶσθ' ὅτε δίκας, ἐχὼς ὄργῃ μᾶλλον τεύραννευμένους εἰς τὸ γνώμης ἐλθεῖν φαῖη ἂν τις αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς τὸ δικαῖς προσηκότας, καὶ ἐκ πλείστης ἄγαν μισοπονηρίας τῶν ἀσχιόνων καλαδικάζοντας, ἀπειθύνοντάς τε καὶ πρὸς τὰ βελτίω, καὶ ἀποκρίνοντάς μὲν τῶν εἰσθότων ὠφελεῖν τὸ ἀδικεῖν πεφυκός, ἐπικέρημα δὲ χρεωδέσατον τοῖς ράθυμοις ἐδέλσθω ἐπανισάντας τὸ δῆμα, καὶ οἷά τινα ράβδον αὐτοῖς τὴν δίκην ἐπαναλείοντας. Οἰμαί δέ τις ἐννενοηκῶς τὴν ἐφ' ἐκάστου τῶν νόμων τῶν τεθεικότων αὐτοῖς διαθέσιν τε καὶ σκέψιν. ὅταν μὲν ἴδη λαμπρὰ τοῖς ἐπιεικῆσι ἐπιμελεσῆναι τὰ γέρα, καὶ τὰς ἐκάστου πρέποντας ἐπάμους ἐπάγοντας, ἐκ ἂν διαψεύσασθαι λέγων ἠδῆναί τε λίαν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ λόγος παντὸς ἀξίον τὸ ἀνεπιπλήκτως χρῆναι διαβίην. ὅταν δὲ ἴδῃ τοῖς ἔργοις ἐπιμησάντας τῆς φαυλότητος καλαμηνύσαι λέγων αὐτοῖς, ἐκ ἂν ἀμάρτοι

τῶν πρέποντων. ἐν γὰρ τῇ ποιότητι τῶν νόμων, ἅς ἐν ψυχῇ διαθέσεις τῶν νομοθετῶν μονοεχὶ γραφομένας ἀταλαίπωρον ἰδεῖν. ἔκιν τὸ μὲν τῶν ἀσχερῶν καὶ πέρα τῶν πρέποντος κατάρτησαι δίκας, ἔχοι ἂν εἰκότως ἐφ' ἑαυτὰ τὰς τῆς ὀργῆς ὑποψίας, καὶ τοὶ γεγονότων τῶν θεσμοθετῶν ἔκιν ἐν τῷ παθεῖν τὴν ὀργήν. ἔτω πως συνήσεις καὶ ἐπὶ Θεῶ, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν λίαν, ἀνάγκισαι γὰρ τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ αὐτῶ, καὶ ἐπέκεινα πάντος ἔρχεται γενηθεῖ. Εἰ- B τα, ὡ κρᾶτισε, τὰς μὲν Σόλωνός τε καὶ Λυκῆργος νόμους, προσδείην δ' ἂν ὅτι καὶ Δράκοντος, εἴ τις ἐλοῖτο λύειν, ἐνήσει πηλῶ τὸν πόδα τὸ δὴ λεγόμενον, καὶ τὴν διωρισμένην τοῖς παραβάουσιν πάντη τε καὶ πάντως ὑποστήσειαι ζημίαν. ὁ δὲ γε τῆς θείας ῥαθυμίας ἐντολῆς εἰ αἰτοῖται δίκας, πάθοι ἂν ἔκιν ἐν δίκῃ τὴν ἐπίπληξιν; Θεῶ τοίνυν λέγουσι κύριον τὸν Θεὸν σε προσκυνήσεις, καὶ αὐτῶ μόνῳ λατρέυσεις, καὶ μὴν ἔκιν ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμῶ. πῶς ἔκιν ἔδει τιμᾶσθαι θανάτῳ τὰς τελελεσμένους τῷ Βεελφεγῶρ, καὶ βδελυραῖς ἔτωσ ἡδοναῖς γυναικῶν ἀσχερῶν, εἰς ἀπόσασιν μονοεχὶ κατηγορασμένους; Οἶμαι δὲ δεῖν κακεῖνο εἰπεῖν Σόλων μὲν γὰρ καὶ Λυκῆργος, ἔκιν δὴ καὶ ἐκκρίτους νομοθετῶν γενέσθαι Φησὶν, πεφρονήκασιν ἄρα τῶ νομίσασιν τοῖς Ἕλλησι τῶν παρὰ σφίσι τελεμημένων ἐπιμελεῖσθαι θεῶν, θύοντάς τε καὶ θεραπεύοντάς. ἀλλ' οἶμαι τῶτο ὑπάρχειν ἀληθές, καὶ ἔκιν D ἑτέρως ἔχειν ἢ κει γὰρ αὐτοῖς τὸ χρεῖμα δια τοσαύτης σπερδῆς, ὡς δίκας ἐπιψηφίζεσθαι τὰς ἐσχάτας, τοῖς ῥαθυμίας ἀλῆσι γραφῆ. τί δ' ἂν τις λέγοι τὰς κατὰ τῶν ἱεροσυλῶν νόμους, ὡς εἰς Θεῶς ὑβρίζόντων; ὅτε τοίνυν ἐν λόγῳ τέθειται παρ' αὐτοῖς ἔκιν ἡμελημένα τὸ χρεῖμα φυλάττεσθαι κατὰ μηδένα τρόπον πλημμελεῖν εἰς Θεῶς, μᾶλλον δὲ εἰς ἀκαθάριτος δαίμονας. πῶς ἔκιν ἐναργῶς ἀδικεῖ, τοῖς τὴν εἰς Θεὸν λαθραῖαν ἀνοσίως περιὑβρίζουσιν, ἔκιν ἐν δίκῃ λέγων ἐπενεχθῆναι τὴν κόλασιν; Καὶ τοὶ Πυθοῖ δαίμονα μανικόν, ἤ- τοι τὸν Ἀπόλλωνα Φασὶν ἀνειπεῖν ἔκιν τριπόδων, χρεῖσά τε περὶ Σωκράτους, ὡς εἶη σοφώτα- τος ἀνδρῶν ἀπάντων. καὶ πολὺ παρ' Ἕλλησι τὸ θαῦμα τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ δεσμώτης καὶ κωνείῳ τὸν ἀνθρώπινον κατέλυσε βίον ἐπί-

Quales enim sunt leges, tales fere in iis inscriptos legumlatorum mores videre licet. Quare poenas in turpia & inhonesta comparare, habet in se suspicionem quandam iracundiae, quamvis ab ea legumlatores longe alieni sint. Idipsum de Deo sentiendum est, immo & multo maiora, quum sit supra res humanas longissime positus, & ultra id omne quod factum est. Itane vero, o bone, si quis Solonis, aut Lycurgi, adde etiam Draconis, leges abrogare tentauerit, luto pedem immittet, ut dicitur, adeoque poena mulctabitur prauaricatoribus constituta; qui vero diuina mandata negligit, si poenae ab eo reposcantur, immerito punietur? Quum igitur Deus dicat, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias: & Non erunt tibi Dii alii prater me:* numquid morte mulctandi erant, qui initiati fuerant Beelphegor, & impuris adeo voluptatibus muliercularum ad defectionem propemodum venundati? Illud addo praeterea: Solonem & Lycurgum, quos latores legum praestantissimos fuisse confitentur, id singulari cura sanxisse, ut quos Deos adorabant, eos Graeci praecipuo in cultu ac veneratione haberent. Quod profecto verissimum esse non dubito. Id enim tantae curae ac studio illis est, ut supplicia in eos extrema statuerint, qui negligentiae conuicti tenerentur. Quid autem opus est eas commemorare leges, quas in sacrilegos tanquam Deorum violatores tulerunt? Quum ergo praesertim apud eos cautum sit, ne quouis pacto in Deos, seu potius impuros Daemones, peccetur: nonne manifesto scelere se obstringit, qui poenam iuste irrogari negat iis, qui Dei cultum impio contumeliae genere prosequuntur? Et sane Pythium Daemonem fatidicum, siue Apollinem, aiunt ex tripode oraculo edito de Socrate respondisse: hominum eum sapientissimum esse. Magna utique viri apud Gracos admiratio; ceterum in ergastulo cicuta potione humana vita abiit.

Reus autem agebatur & crimini dabatur quod in Græciam novos Deos inferret. Quidni ergo summi Dei contemptores, & qui eius cultu repudiato Beelphegor aliisque præter ipsum numinibus se addixerant, si non forte cuncta, aut alio quouis pacto, Socratis poena plecti oportuit, a qua nec leges Græcorum, ut reor, dissentiunt, nec Solon & Lycurgus, aut ante illos Draco, a quibus latae sunt. Quapropter licet clementes ac faciles sint aliqui legum-latores, si tamen puniant improbos, non continuo lenes ac humani esse desinent. Quum autem scribit: Romanos clementia & benignitate vsos erga reos quosdam; quomodo illum fingit, scelera quæ in homines admittuntur multo inferiora iis esse quæ in Deum? Peccare enim in naturam supra res omnes positam non perinde est ac mortales aliquos offendere. Quanto enim res nostras superat, tanto, ut opinor, criminum vis, quibus offenditur, alia superabit. Vtrumque vero pro ratione cuiusque ac modo poena sequetur. Ceterum quasi Iulianus clare & indubitate demonstrauerit, naturam affectionibus humanis non obnoxiam, immo quæ mentem omnem superat, graui quauis animi victam esse impotentia, & ad iram motibus incitatam; aniles nescio quas nugas, quæque extremam olent insaniam, astu quodam rursus effundit, & ait:

IULIANVS.

Quanto autem nostræ res potiores sint, quam illorum, ex his quoque attendite. Imitari nos iubent Deos pro viribus Philosophi. Hanc autem imitationem in contemplatione rerum positam esse. At hoc omni affectione carere & in contemplatione situm esse liquet, etiam me tacente; propterea quod quantum ab omni affectione vacui, in contemplatione rerum versamur, tantum Deo similes efficiamur. Quanam autem apud Hebræos prædicatur Dei imitatio?

Num. 25.

Ira, & furor, & sana æmulatio. *Phinees*, enim inquit, *sedauit furorem meum, dum zelo meo zelor in filiis Israel*. Etenim inuento aliquo, qui secum indignetur & doleat, Deus indignationem ponere videtur.

Α ἐπίκλημα δὲ αὐτῶ παρα τῶν κατήγορευόντων ἦν, τὸ τοῖς ἔσι παρα τοῖς Ἑλλησι θεοῖς ἐπισφῆρειν δαμόνια κακὰ. εἶτα πῶς ἐκ ἔδει τὴν ἀτιμάσαντας τὸν τῶν ὅλων θεόν, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ λαθρείας ἀνδρημένης, τὸ δεῖν ὑποκείσθαι τῷ τῆς Βεελφεγῶρ, ἑτέροις τε παρ' αὐτὸν προσκεκνηκίοντες, εἰ καὶ μὴ κωνεῖω τυχόν, ἀλλ' ἐν καθ' ἕτερον τρόπον τὴν Σωκράτους δίκην ὑποσῆναι, ἐκ ἀπάδυσαν ἔδ' αὐτοῖς, ὡς γε οἶμαι, Β τοῖς Ἑλλήνων νόμοις, ἤτοι τοῖς τεθεικόσιν αὐτῶ, Σόλωνί τε Φημί, καὶ Λυκέρῳ, καὶ Δράκοντι πρὸ αὐτῶν. Οὐκ ἔν κἂν εἰ πρᾶοί τε εἶεν, κἂν ἀνεξικακοί τινας, οἱ φυλάττοντες θεσμοθετεῖν, ἐκ ἂν ἔξω γένοιτο τῶ εἶναι χρησοί τε κ' πρᾶοὶ κολάζουτες ποιητῶ. ἐπεὶ δὲ Ῥωμαῖοι φησὶ γενέσθαι χρηστῶς κ' ἀνεξικακῶς πρὸς τινας τῶν ἡδίκηκίοντων πῶς ἠγνόηκεν, ὅτι τὰ εἰς ἀνδρώπας πλημμελέμενα τῶν εἰς θεὸν ἠτῆαται πολὺ; ἔν ἴσον ἀμαρτεῖν εἰς τὴν πάντως ἐπέκεινα φύσιν, κ' τὸ προσκρῆναι τισὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. ὅσα γ' ἂν ὑπερκείοιο τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ αὐτῶ, τοσῶτον κ' ἢ τ' ἐγκλημάτων δύναιμι οἶμαι τῶν ἄλλων ὑπερανεσῆξει ἐψεται δὲ πάντως ἰσοσρόπως τε καὶ ἀναλόγως ἐκατέρω καὶ τὰ αὐτῆς τῆς δίκης. Ἐσπερ ἢ σαφῶς κ' ἀναμφιλόγως τὴν τοῖς καθ' ἡμᾶς πάθειν ἀνάλωτον φύσιν, μᾶλλον δὲ παντὶ πῶ καταλυπεῖν πεφυκίοντι, τὴν πάντως ἐπέκεινα νῦ ἀποφῆνας τελευτανεῖσθαι θυμῶ, κ' τοῖς εἰς ὀργὴν κινήμασι καταθήγεσθαι, Δ γρασοπρεπέως λόγως, κ' τῆς ἐσχάτης ἀδελτηρείας ἐξόζοντας ἀναβρατεῖ δὴ πάλιν καὶ φησὶ

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Πόσω δὲ δὴ τὰ παρ' ἡμῶν, τῶν παρ' αὐτοῖς κρείττονα, καὶ ἐν τῶνδε σκοπέετε. μιμεῖσθαι κελεύουσιν ἡμᾶς οἱ φιλόσοφοι κ' δυνάμιν τῶ θεῶς. ταύτην δὲ εἶναι τὴν μίμησιν ἐν θεωρίᾳ τῶν ὄντων. ὅτι δὲ τῶτο δὴ κα πάθος ἐστὶ καὶ ἐν θεωρίᾳ κῆται προδῆλον ἐστὶ πῶ, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω. καθ' ὅσον ὅτι ἐν ἀπαθείᾳ γινόμενοι, Ε τελαγμένονι περὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων, κ' τοσῶτον τῶ θεῶ ἐξομοιέμεθα. Τίς δὲ ἢ παρ' Ἑβραίοις τῶ θεῶ μίμησις; ὀργὴ, καὶ θυμὸς, καὶ ζῆλος ἀγείας. Φινεὲς γὰρ, φησὶ, κατέπαυσε τὸν θυμὸν μῶ, ἐν τῶ ζηλώσασαι τὸν ζῆλόν μῶ ἐν ἰοῖς Ἰσραὴλ. εὐσῶν γὰρ ὁ θεὸς τὸν ἀγανακτεῖντα καὶ συναλγῆντα, φαίνεται ἀφείς τὴν ἀγανάκτησιν.

Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἕτερα περὶ Θεῶ πεποιήται ἅ
λέγων ὁ Μωσῆς ἐκ ὀλιγαχῆ τῆς γραφῆς.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Εἰ μὲν ἔν, ὡ κρᾶτις, τὸ ὑποκείω δαί-
μοσι πονηροῖς, ἤγυν ἀποστάτας ἀγγέλοις, ἀμει-
νον δὴ πρὸς τῆ πρᾶτλεν ὑπὸ Θεῶ, καὶ ὑπ'
αὐτῆ μόνῃ κρᾶτῆσαι, νικάτω τὰ σά. εἰ δὲ
ἐκείνο μὲν ἀπεικτὸν τοῖς ἐν καλῶ καὶ ἐν εὐρω-
σία Φρενὸς ἢ τοῖς τῆς ἀληθῆς εὐσεβείας Φιλο-
θεάμοσι, καὶ μὴν καὶ ἐνημερίας ἀπάσης πρό-
ξενον ἢ τριπότηθον ἀληθῶς τὸ ἀπλανῶς εἰδέναι
τί τὸ ὄντως ὄν, καὶ τ' ὅλων κρᾶτῆν, ἐξ ἧ πᾶν
εἶδος πέφηνεν ἀρετῆς, ἢ πρὸς ἡμᾶς ἔρχεται, ἢ
καθ' ἅπερ ἐκ πίδακος ἀναβρῦει τὰ ἀγαθὰ καὶ τ'
ἐρασιῶν χαρισμάτων ἢ διανέμησις πῶς ἂν
πρᾶχοι τὰ Ἑλλήνων ἔτι; μᾶλλον δὲ πῶς ἐκ
ἀσυκρίτοις διαφοραῖς τῆς παρ' ἐκείνοις τερ-
θρείας τὰ Χριστιανῶν ὑπερκείσεται, τῶ τῆς
εὐαγγῆς λατρείας εὐωδιάζοντα μύρω; Καί τοι
τῆς Ἑλλήνων διανοίας, τοῖς τῆς ἀπάτης βορ-
ῆοις ἐμβεβυσμένης, ἐλπίδα τε τὸ ψεῦδος ἐ-
χρήσης, καὶ τὴν τῆ προφήτη Φωνῆν, ἄξιον
δὲ καὶ τῆς ὡς οἰεταί σοφῶς δὴ λίαν ἐξηρημένης
αὐτῶ διανοίας τὸ βάθος ἰδεῖν. προσελάχασι
γὰρ, φησὶν, οἱ σοφοὶ τῆς Θεῶς ἀπομιμῆσαι
καλὰ γὰρ τὸ ἐγχεῖν. καλορθωθεῖν δ' ἂν ἐχ' ἐ-
τέρως τὸ χεῖμα, πλὴν ὅτι διὰ μόνῃς τῆς τῶν
όντων θεωρίας, καὶ μὲν τοι καὶ ἀπαθείας ἀπά-
θειαν οἶμαι λέγων τὴν ἀοργησίαν, καὶ προσέτι
τὰς ἑτέρας τῶν ἀρετῶν, ἃς ἀναγκαῖον μὲν προεισ-
οικίσασθαι, καὶ ἐν σέρνοις ἔχειν, εἴθ' ἔτως
τὴν μίμησιν τῆ Θεῶ καλὰ τε τὸ ἐγχεῖν
ἀναμάτῆσαι, καὶ τῆς εἰς τῆτο παγκάλῃς ἐυ-
τεχνίας τῆς τρόπος ἐκμελεῖν. Ὅτι μὲν ἔν καὶ
σχολαίῳ νῶ, καὶ κοσμικῆς ἐξω γεγονότι φρον-
τίδος κεχεῖν προσηκεῖ τῆς οἷς ἂν μέλοι
πρὸς θεοπλίαν ἰεναί τὴν ἀληθῆ, φάμην ἂν ἐγα-
γε, καὶ ἀπαστισῆν τῶν ὀρθῶ φρονεῖν εἰωθότων.
ἀποφέρει γὰρ εἰς τῆτο λέγων ὁ τῶν ὅλων δη-
μιουργός καὶ κύριος· σχολάσατε καὶ γνῶτε ὅτι
ἐγὼ εἰμὶ ὁ Θεός. Ἐν δὲ καὶ ἀξιοκλήτων ἀγαθόν,
τῶν εἰωθότων ἡμᾶς πρὸς Θεὸν εἰδοποιεῖν, τὸ
πέρα κείσθαι θυμῶ, καὶ ἐν ἀπαθεία τῶν ἐξ
ὀργῆς κυμάτων, καλὰ γὰρ τὸ ἐφικλόν. ὡμολο-
γημένῃ δὲ τῆτο παρὰ πᾶσι καὶ ὄντος ἀλη-
θῆς, ἀναγκαῖον ἤδη φάμεται τὸ χεῖναι νοεῖν, ἢ
δυσόργηλόν τε καὶ ἀπηνῆς τὸ θεῖον, μᾶλλον δὲ
καὶ θυμῶ καὶ ὀργῆς εἰσάπαν ἀπηλλαγμένον.

Hæc & alia id genus multa de Deo
Moses non vno Scripturæ loco dixisse
fertur.

CYRILLVS.

Si igitur, o bone, improbis Dæmo-
nibus, aut defertoribus Angelis subiici
melius est, quam sub Deo degere, &
ab illo solo regi, tibi vltro cedimus. Sin
autem hoc detestandum est iis, quibus
recta & sana mens est, quique veræ pie-
tatis studio tenentur, adeoque nihil o-
ptabilius est, aut omnimodam felicita-
tem magis conciliat, quam certo sci-
re, quid sit id, quod reuera est, ac rebus
vniuersis præest, ex quo genus omne
virtutis prodit, & ad nos venit, ac velut
e fonte scaturiunt bona, caelestiumque
donorum largitio: quonam demum
pacto Græcorum religio nostram ante-
cellat? immo vero nonne incompa-
rabili interuallo Christianorum religio
sancti cultus vnguento fragrans horum
vanitatem superat? Et quidem quum
Græcorum mens erroris cæno immer-
sa sit, & spem mendacium habeat, se-
cundum Prophetæ vocem, opera præ-
tium est videre quam alta mente pol-
leat noster Iulianus, qui se ad excellum
sapientiæ gradum euectum putat. Præ-
ceperunt enim, inquit, sapientes Deos
imitari quantum humana fert imbecil-
litas. Aliter autem res perfici nequit,
quam sola rerum contemplatione, &
affectuum porro vacuitate. Quam, o-
pinor, ira vacuitatem intelligit, aliasque
præterea virtutes, quas domesticas &
internas habere necesse est, atque ita
Dei imitationem, quoad eius est, expri-
mere, & præclaræ artis ad id rationes
ediscere. Equidem fateor ego, & quis-
quis recte sentit, quieto animo & ab
omni cura mundi vacuo illos vti debe-
re, qui ad veram Dei contemplationem
pergunt. Eo namque nos vniuersi Do-
minus & opifex adducit, quum ait: *Va-*
cate, & cognoscite, quia ego sum Deus.
Vnum autem & maxime optandum bo-
num est inter ea, quæ nos Deo similes
efficiunt, ira vacare, quoad fieri potest,
nec eius fluctibus agitari. Quod quum
in confesso sit apud omnes, utpote
verissimum, necessario iam intelli-
gendum videtur, Deum iracundum
& asperum non esse, sed ab omni po-
tius ira & furore prorsus alienum.
Quum

Esai. 28.

Psal. 45.

Quum ergo Moses, singulari vir sapientia, non vnum aliquem ignotum & obscurum Deum, seu particularem & falsum appellet, sed huius vniuersi creatorem & artificem, qui reuera existit, naturaque sua ac substantia rerum omnium obtinet dominatum; qua fronte Iulianus imitationem illam Dei, qua apud Hebraeos reperitur, iram & furorem ac ferocem æmulationem dicere ausus est? Nisi forte hominum affectus in Deum cadere existimat, illumque eodem nobiscum loco ac numero imprudens reponit, per quem & in quo producta sunt omnia. At Scriptura diuina, quum de eo loquitur, non ex eius natura, sed ad nostrum sensum & captum accommodate differit. Ita enim nostris nominibus & singularum rerum appellationibus vtens ad subtiliores intellectus nos perducit, & iis quæ dicuntur longe altiores. Quare humanorum corporum partes ei plerumque affingit, non proprie, sed abusione quadam, & a rebus humanis ducta similitudine; ac velut exemplis quibusdam scite nos ad subtilem contemplationem euehit. Quemadmodum ergo rei corporis, magnitudinis, & quantitatis experti, simplici, & incomposita membra interdum affingit, quasi vnumquodque membrum aliquid eorum quæ illi insunt oblique significet; oculus quidem omnia intuendi, aures cuncta audiendi, manus creandi vim, pedes denique summam in rebus agendis facilitatem ac agilitatem: ita licet ira in Deo forte dicatur, humano more iubet intelligi, quasi vero, si in illum cadere posset perturbatio, eam pateretur, qualitate facinorum eo adactus. Natura quippe sua Deus affectu caret. Neque tamen dicere velim, eam ob causam subditis impune esse debere, si officium contemserint, aut in defectionem exiuerint, sed iure merito potius plectendos aio. Vt enim pueros non increpare, quum ab officio deficiuerint, sic in facinorosos non animaduertere, perniciosum est. Quum ergo quorumlibet facinorum qualitati & ponderi poenæ debeantur; si profecto illata demum appareant, tum iratum numen dicitur a sanctis viris, vocè nobis accommodata:

Α Εἶτα πῶς, εἶπέ μοι, ἢ τοι ὁ Πανσόφου Μωσέως, ἔχ' ἓνα τινα τῶν ἠγνοημένων, ἢ καὶ ἀνα μέρος ὄντων ψευδωνύμων θεῶν, δημιουργὸν δὲ τῶδε τῶ παντὸς ἢ τεχνίτην ὀνομάζουτος, τὸν ἀληθῶς ὄντα ἢ τῆς καὶ πάντων κυριότητος ἐσιωδῶς λαχόντα τὴν δόξαν, ἢ δέδωκεν ἔτοσι τὴν παρά Εβραίοις τῶ Θεῷ μίμησιν, ὀργὴν καὶ θυμὸν λέγων εἶναι καὶ ζῆλον ἀγριον; ἀνθρωποπαθῆς τάχα πρὸς τὸ θεῖον καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐναριθμιον **Β** ἢ ἀποθέλει τιθεὶς, τὸν δὲ ἢ τὰ πάντα καὶ ἐν ᾧ παρήχθη πρὸς ὑπαρξιν. Ἡ δὲ γε θεία γραφή, τὰς ἐπ' αὐτῷ συνθεῖσα λόγους, ἔχ' ὡς ἂν ἔχοι φύσεως ἐν τοῖς καθ' αὐτὸ διαλέγεται, ἀλλ' ὡς ἂν οἰοίτε ὦμεν συνιέναι τε καὶ λέγειν ἡμεῖς ἔτω ᾧ τοῖς καθ' ἡμᾶς ὀνόμασι καὶ ταῖς ἐφ' ἐκάστῳ τῶ πραγμάτων φωνῆς κεχημένη, φαντασίαις ἡμᾶς ἐφίσησιν ἰχναῖς, ἢ ἀναδιβάσει πρὸς ἐννοίας τὰς τῶν λαλῶμένων ἐπέκεινα. ὥστε καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων σωμάτων μέρη **Γ** προσάπει πλειστάκις αὐτῷ μᾶλλον καλὰ κεχημένη, ἢ ὡς ἀπὸ γε τῶν καθ' ἡμᾶς οἷον ἐκ παραδειγμάτων ἀσείως ἀναδιβάσει πρὸς θεωρίαν ἰσχυρῆν. Ὡς περ' ἐν τῷ ἀσώματον, ἀμέγεθές τε, καὶ ἢ ὄν ἐν ποσῷ, ἀπλῆν ἢ ἀσύνθετον ἐκ μελῶν συνίθησιν ἔσθ' ὅτε οἷον ἐκάστῳ μέρει τῶν ἐμπεφυκότων αὐτῇ τίπλαγίως ὑποσημαίνοντι. Ὁφθαλμοὺς μὲν τὸ πανδερεῖς, ὠτων δὲ τὸ πανλήκοον, χειρὸς γε μὴν δημιουργικὴν ἐνέργειαν, καὶ μὲν τοι καὶ ποδῶν τὴν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ποιημένων οἰοεὶ πως λείαν ὁδὸν καὶ εὐήλατον ἔτω καὶ εἰ ὀργὴ λέγοιτο τυχόν ἐπὶ Θεῷ, ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐφίσησι νοεῖν, ὡς εἶπερ' ἦν ἐφικλὸν ὑπομέναι τὸ πάθος, ὑπέσθ' ἂν τῇ τῶν δρωμένων ποιότητι πρὸς τῶτο ἠγμένον. Φυσικῆ μὲν ᾧ ἰδιότητι τὸ θεῖον ἀπαθές. Πλὴν ἔχι ταύτης ἐνεκα τῆς αἰτίας ἀνυπαίτιον γένοιτ' ἂν τὸ ὑπὸ χεῖρα καὶ ζυγὸν καλημελητὸς τῶ πρόποντος. ἔτε μὴν ἀξίμιον τοῖς κειμένοις ὑπὸ σιγήπρω τὸ εἰς ἀπόσασιν σιγήρημα, χεῖρη **Ε** ναὶ δὲ φημι καλαμίζεσθαι ἢ μάλα ἐν δίκῃ. καὶ ᾧ ἐστὶ τοῖς πονηροῖς ἀλυσίτελές τὸ ἀνεπιστάτητον, καθάπερ ἀμέλει τὸ μὴ ἐπιπλήττεσθαι τοῖς μὴ εὐκοσμεῖν εἰωθόσι τῶν παίδων. Ὅταν ἢ τῇ τῶν δρωμένων παροῖσιν ποιότητι καὶ δυνάμει, τὰ ἐξ ὀργῆς ὀφείληται παρά Θεῷ εἰ δὴ φαίνοιτο λοιπὸν ἐπενηνεγμένα, τότε καὶ ἀργίασθαι λέγεται, φωνῇ τῇ καθ' ἡμᾶς κεχημένων τῶν ἀγίων, ἵνα συνῶμεν ἡμεῖς.

ὡς εἶπερ ἦν δύνασθαι τὰ περὶ Θεῶ τοῖς ὑπὲρ ἄνθρωπον διαλεγεσθαι λόγοις, εἰδ' ἂν ὀνομάσθαι θυμὸς ἐπ' αὐτῶ. ἔδει τοίνυν τῆς ἐν ἡμῖν διανοίας τὸ μέτρον ἀναλογίσασθαι καὶ τὴ γλώττης τὸ ἀδρανές. Καί τοι Φάητις ἂν αὐτῶ τί δράς, ὦ ἔτος; αἰτία τῶς θεηγόρου, ὡς μείον, ἢ χεῖρον, τὰ περὶ Θεῶ λαλεῖν εἰωθότας. εἰδὲν τὴν σεαυτῶ φύσιν γράφει, ὅτι τοῖς θείας ὑπεροχῆς νοητοῖς ὑψώμασι φιλονεικεῖν οὐκ οἶδε, καὶ δεσποικῶν ἀξιομάτων καλόπιν ἐρχεται, λόγους οὐκ ἔχουσα τῶς ἀποχεῖνται αὐτῆ, πρὸς τὴν τῶν ἐπέκεινα νῦν διασαφῆσιν. Ἐρομένῳ δέ μοι φραζέτω καὶ τῆτο. ἄρα γὰρ, εἶπερ τῶ γένοιτο σκοπός, τὸ χεῖρον βίβιν πράως τε καὶ ὑφειμένως, τί τῶ ἂν γένοιτο μιμητῆς τῶν αὐτῶ Θεῶν, καὶ οὐκ ἂν ἀμάρτοι σκοπῶ; ἢ τάχα πρὸ φαῖεν ἂν, Ἄρεος ἀνδροφόνου, καὶ τὸν Ὀμήρου λόγον, ὃς δὴ καὶ βροτολογός, καὶ τειχεσιπλήτης, καὶ μέντοι καὶ μαιφόνος ὀνόμασαι παρ' αὐτῶ, μαυόμενός τε, ὡς ἔφην, καὶ τυκλὸν κακόν; Ἀλλὰ τῶτον μὲν ἐῶμεν, εἰ δοκεῖ δοκιμάσωμεν Ἀθηναίαν, τὴν ὀβριμοπάτηρην, τὴν ἀναδῆ, καὶ κυνόμην, τὴν αἰεὶ θεὸς ἐρίδι ξυνελαύνουσαν καὶ γὰρ καὶ αὐτῆ τῶν ταυλικῶν ἐμέλησε, καὶ μαχιμωλάτην αὐτῆν καλῶσι δαμόνων, καλασεμνύουσι δὲ τὸν ἐπ' αὐτῆ λόγον. εἰ γὰρ τοι κατ' ἐκείνον μαυεσθαι, τὸν τειχεσιπλήτην λέγω, διαχειρίζειν δὲ μάλλον τὰ εἰς πολέμους καὶ μάχας, ἐμφρόνως τε καὶ καλεσεμνύμενως. ἐπιχερήσει δὲ οἶμα κατ' εἰδὲνα τρόπον τὸ χεῖρον αὐτῆ πρὸς γε τὸ δεῖν ὀρεῖσθαι πραότητος εἶσω. ἄρα ᾧ, οἱ ταῖς εὐλομίας ταῖς ἐν πολέμῳ καὶ μάχαις τὴν φρόνησιν ἐπιπλέκουτες, εἶτα τοῖς πολεμῶσιν ἀνισταμένοι, ἢ τίς εἶναι βέλονται τῆς ἐκείνων χειρός, ἢ γὰρ τὸ χεῖρον κρατεῖν τῶ παντός ἀξίως λόγους, καὶ εἰ ἐμφρόνως μάχονται τοῖς ἐχθροῖς; καί τοι πῶς οὐκ ἐναργῆς τὸ χεῖρον ἐστίν; ἀντεξάγοντες ᾧ, καὶ εἰ δίχα θυμῶ, καὶ εἰ ἐμφρόνως λέγοντο τῆτο δρᾶν πῶς ἂν ἔχοιεν ἀπαράσημόν τε καὶ ὑγιῆς ἐν γεδῆσφίσι αὐτοῖς τὸ τῶ πραότητος καλλός; Ὅτι δὲ ἠτε θαυμασμένη παρ' αὐτοῖς Ἀθηναῖ μικροψυχίας εἰς τῆτο διελήλακεν, ὡς καὶ ἀντιφρόφους ποιέσθαι τῆς γνώμης τὰς ἐπ' ἄμφω μεταβολὰς, ὡς ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας, καὶ ἐν ταῖς τῶν τραγωδιῶν γελασθαι σικηναῖς, ἀκονητὶ καλαφρήσωμεν. Ἐυριπίδης γὰρ ἐν Τρωάσι προσβεβλημένα μὲν αὐτῆν Ποσειδῶνι φησὶν, εἶπεῖν ᾧ ἔτω πρὸς αὐ-

Hiad. E. v.
31. 455.

vt intelligamus, nequaquam de Deo iram dictum iri, si res diuinæ vocibus non humanis possent explicari. Oportuit ergo humanæ intelligentiæ captum & linguæ infirmitatem respicere. Quamquam Iuliano ita forte dicet aliquis: Quid agis, amice? diuinarum rerum interpretes accusas, quasi minus recte de rebus diuinis loqui soliti sint, quam oporteat. Ergo tuam ipse naturam accusa, quod ad maiestatis diuinæ fastigium mens eniti nequeat, & a Domini gloria longo interuallo relinquatur, quum verba non habeat quibus ea, quæ mentem superant, satis explicare possit. Mihi autem interroganti velim respondeat: Si cui constitutum esset lenitatem & clementiam in vita colere, quem nam ex Iuliani Diis imitandum sibi proponeret, ita vt scopo suo non excideret? An Martem, dicet, illum, Homero teste, hominum interfectorem, a quo tum mortalium perditor, tum murorum quassator, & cruentus appellatur, furens item, vti dixi, & natum malum? Sed hunc omittamus, si placet: laudem Mineruam illam forti patre prognatam, impudentem, & caninam mufcam, Deos ad discordiam semper instigantem. Huic enim etiam ipsi res militaris curæ est, vnde & Deorum bellicosissima dicitur, idque luculento præconio. Non enim furere instar illius mœnium euerforis, sed quæ ad bella & pugnas pertinent, prudenter sapienterque tractare. Sed non propterea mansuetudinis laudem feret. Vtrum enim qui cum bellica & militari audacia prudentiam coniungunt, quum ad bellum ventum est, hostibus cedere volunt, an victoriam potissimam ducunt, quamuis prudenter cum hoste dimittent? Nunquid res ipsa per se satis manifesta est? Nam qui in aciem copias educunt, idque non sine ira, quamuis prudenter facere dicantur; qui fieri potest vt verum ac sincerum mansuetudinis decorem in se habeant? Porro non difficile est videre Mineruam, quam tantopere mirantur, tam angusti animi fuisse, vt modo his, modo illis per summam leuitatem adhaeresceret, atque eam ob rem in Tragicorum scenis irrisam. Euripides enim in Troadibus Mineruam occurrisse Neptuno, atque

his illum affatam scribit:

*Troianos quidem mihi prius inimicos
exbilarare volo,*

*Exercitui vero Græcorum acerbum re-
ditum iniicere.*

Hunc illam sic excepisse:

*Quid vero ita transfilis alias ad alios
mores,*

Odisti & amas vehementer quemlibet.

Ad hæc respondisse Mineruam:

*Nescis me contumelia affectam esse, &
meum templum?*

Tum Neptunum:

Noui, quando Ajax traxit vi Cassandram.

Illam dolore tactam, hæc addidisse:

*Et nihil ideo passus est, neque audiuit a
Græcis.*

Quare si quam de illo Græci pœnam cepissent, qui Cassandram violauerat, non utique Minerua in totum exercitum exasperata fuisset. Quomodo ergo Phinees accusat, si vnus iustissima pœna iram in omnes compescuit? At enim hæc in scenis omnia Poetæ finxerunt. Sed cur apud alios scriptores, quique scenici non sunt, historia illa laudatur? Verum ista quidem ad Mineruam spectant, & homicidam ac perditorem illum hominum ac furentem. Quid illa, quæ postquam Oenei opes exhausisset, Ætolorum & Curetum rebus, regionibus item, ac ciuitatibus omne malorum genus intulit; sagittis gaudentem dico Apollinis sororem? Hæc, nonne vulgari & leui causa arrepta, quod Oeneus sibi aræ primitias non sacrificasset, vniuersam domum ideo concussit? Eius autem frater & æque promptus ad iram, nunquid ob sacerdotem contemptum, apud Troiam ab vno Agamemnone, Atrei filio, exitiosum morbi genus in exercitum immisit, quo multi misere occubuerunt? Si quis ergo Græcicos Deos imitetur, vtrum lenis erit ac mansuetus, an asper & iracundus? Ego certe asperum & iracundum fore pronuntio. Sin autem aliter se res habet, doceat obiter, quo pacto animo tranquillo, remisso, & ab omni ira vacuo esse poterit, qui Græcorum Deos tam sæuos ac perpugnaces, imitari statuerit? Quod si Minerua Argiuis succensuit; Diana Oeneum, quod sacrificia neglexerat, puniuit; busta vero cadauerum apud Græcos crebra fuerunt, propterea quod puella captiua ex Agamemnonis tentoriis dimissa non est: & cum Chryse, infula contu-

Α τὸν περὶ τε τῶν Τρώων καὶ τῶν Ἀχαιῶν

Τῆς μὲν πρὶν ἐχθρῆς Τρώας εὐφραίνει
δέλω,

Στρατῶ δ' Ἀχαιῶν νόσον ἐμβαλεῖν πικρόν.

Εἶτα πρὸς αὐτὴν ἐκέεινον εἰπεῖν

Τί δ' ὦδε πηδᾶς ἄλλοτ' εἰς ἄλλας τρόπους;

Μισεῖς τε λίαν, καὶ Φιλεῖς ὃν ἂν τύχη.

Φᾶμαι δὲ πρὸς ταῦτα τὴν Ἀθηναῖαν

Οὐκ οἶδ' ὑβριθεῖσάν με καὶ ναὸς ἐμῆς;

B Καὶ πρὸς γε ταῦτα τὸν Ποσειδῶνα

Οἶδ', ἠνίκ' Αἴας εἶλε Κασσάνδραν βία.

Καὶ πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν τὴν λελυπημένην

Κ' ἔδεν γ' Ἀχαιῶν ἔπαθεν, ἔδ' ἦκασ' ὑπο.

Ὡστε εἰπέρι τῶν ἀνιαρῶν ἐπεπόνθει παρ' Ἑλ-
λήνων ὁ εἰς Κασσάνδραν ἐξυβριώσας, ἔκ ἂν
Ἀθηναῖα παντὸς καλέεσθηντο τῆς στρατῶ. εἶτα
πῶς αἰτιάται τὸν Φινεῆς, εἰ τῇ καθ' ἐνός ἐννο-
μωιάτῃ δίκη, τὴν καὶ πάντων ἀνέσχευε ὀργήν;
ὅτι πέπλασαι τοῖς ποιηταῖς πάντα ἐν σκηναῖς.

C εἶτα πῶς καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις λογάσι, καὶ τῆς ἐξω
σκηνης, ὁ τῆς ἰσορίας τετίμηται λόγος; ἀλλ' ἐν
τῆτοις μὲν τὰ τῆς Ἀθηναῖας, καὶ τῆς μισαφόνος,
βροτολογεῖ τε καὶ μαυρομένως. τί δὲ ἡ τὸν Ὀι-
νέως ὄλβον ἀνλήσασα, καὶ μὴν καὶ τὰ Ἀιω-
λῶν καὶ Κρητῶν πρᾶγμαλα, χώρας τε καὶ πό-
λεις ἐν παντὶ κακῶ θεμένη, τὴν ἰσχεαυραν λέ-
γω τὴν τῆς Ἀπόλλωνος ἀδελφῆν; ἔ τὴν τυ-
χεσαν λαβῆσα καὶ σμικρὰν αἰτίαν, τὸ μὴ θυ-
σαι οἱ τὰ τῆς ἀλώης θαλύσια τὸν Ὀινέα, ὅλην

D ὥσπερ αὐτῇ τὴν ἐσίαν ἐπέσεισεν; Ὁ δὲ ταύτης
ὄμματός τε καὶ ἰσοσάσιος εἰς ὄργας, ἱερέως ἠτιμα-
σμένως καὶ τὴν Τροίαν, παρ' ἐνός τῶν Ἀλκιδῶν,
ἔ νόσον ὥρσε κακὴν ἀνά στρατὸν, ἔκ ἀθλίως
πολλοὶ διολώλασι; Πότερα δὴ ἔν, εἰ τῆς
Ἑλλήνων τις ἀπομιμοῖτο Θεὸς, πρᾶός τε
ἔσαι καὶ ἡμερος, ἢ δυσσοργος καὶ βαρυμήνης;
ἐγὼ μὲν εἶμαι Φημί τὸ δέυτερον ἀληθές. εἰ
δὲ μὴ ἔτιως ἔχει, διδασκίτω παρελθὼν, καθ'
ὃν ἂν τις ἴοι τρόπον πέρα θυμῶ καὶ ὀργῆς καὶ

E καθεσηκῶς ἔσαι, καὶ τὸν νῆν ἠρεμαῖος, τῆς
τῶν Ἑλλήνων θεῶς τῆς ὦδε δευρῆς καὶ μα-
χιμωτάτης ἀπομιμοῖσθαι προθυμῶμενος;
Εἰ δὲ Ἀθηναῖα μὲν Ἀργείοις ἐπεμήνυσεν,
Ἀρτεμις δὲ ῥαθυμῶντα τῆς θύειν ἐκόλαζε
τὸν Ὀινέα: πυραὶ νεκύων καίοντο παρὰ τοῖς
Ἑλλησι συχνά, ὅτι δρεῖληπτος κόρη τῶν Ἀ-
γαμέμνονος ἔκ ἀφείσης σκηναῶν, συνηλι-
μάζετο δὲ τῷ Χρύση τὰ σέμμαλα. πῶς ἦν

ἀκόλυστον, τὴν πρὸς Βεελφεγὼρ τετελεσμέ-
νης, καὶ τὸν μὲν τῶν ὅλων Θεὸν ἀνοσίως κα-
ταλυπήσαντας, ἠδοναῖς δὲ ταῖς εἰς ἀσχερότητα
καὶ λαγνείαν ἀνοητότατα σεσαγηνευμένους εἰς
ἀπόσασιν, τὴν δὲ δρᾶν νηποῖν, καὶ ἔχι δὴ μᾶλ-
λον ἐν δίκη τοῖς ἐσχάτοις ἀλώνα κακοῖς; Προ-
επάγει δὲ τῆτοις:

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ὅτι δὲ ἔχῃ Ἑβραίων μόνον ἐμέλησε τῷ
Θεῷ, πάντων δὲ ἔθνων κηδόμενος, ἔδωκεν
ἐκείνοις μὲν ἔδεν σαρδᾶνον ἢ μέγα, ἡμῖν δὲ
μικρῷ κρείττονα, καὶ διαφέρουσα, σιοπέετε λοι-
πὸν τὸ ἐνέυθεν. Ἐχασίμην εἶπεῖν καὶ Ἀιγύπτιοι
παρ' ἑαυτοῖς ἀπαριθμύμενοι σοφῶν ἐν ὀλίγων
ὀνόματα, πολλὰς ἐσχηκέναι τὰς ἀπὸ τῆς Ἑρμῆ
διαδοχῆς, Ἑρμῆ δὲ φημι τὴν τρίτον τῇ Ἀιγύ-
πτῳ ἐπιδημήσαντι. Χαλδαῖοι δὲ καὶ Ἀσσύ-
ριοι τὰς ἀπ' Ἄννης καὶ Βήλας. μυρίους δὲ Ἑλλη-
νες τὰς ἀπὸ τῆς Χείρωνος. ἐκ τῆς ᾧ πάντες
ἐγένοντο τελεστικοὶ φύσει καὶ θεολογικοὶ, καὶ οὐδὲ
μόνον Ἑβραῖοι δοκᾶσι τὰ ἑαυτῶν ἀποσεμνύνειν.

Εἶτα καλασιώπει τὸν μακάριον Δαβὶδ καὶ
Σαμψῶν, καὶ ἔσφοδρα γενέσθαι φησὶν αὐτοῖς ἐν
ταῖς μάχαις ἀλκιμοτάτους, ἀλλὰ τῆς Ἀιγυ-
πτῶν καὶ Ἑλλήνων εὐδαιμονίας καὶ μόλις μέχρι τῶν
τῆς Ἰσθαίας τεματίων τὸ μέτρον αὐτοῖς ὠρίσθαι
τῆς βασιλείας.

ΚΥΡΙΑΛΟΣ.

Οὐκ ἔν, φιλοπευσήσω ᾧ πάλιν, ποῖα δὲ
ἄρα θεῶν μελήσασθαι φησὶ τῶν ἔθνων, ὡς Ἑβραίοις
μὲν νεῖμα σαρδᾶνον ἢ μέγα παντελῶς ἔδεν,
Ἑλλησὶ γέ μιν, τὰ πάντων κράτιστα καὶ ἐξάρε-
τα; ἄρα ᾧ τὸν διὰ τὸ πανσόφου Μωσέως μαρτυ-
ρέμενον, ὡς τῶν ὅλων εἶη δημιουργός, ἔραν τὴν
καὶ γῆς, καὶ συλλήβδην ἀπάντων τῶν παρ' αὐτῶν
κεκλημένων εἰς γένεσιν, καλεξασιάζει δὲ μόνος,
καὶ τῶν ὅλων καλακρατεῖ, τὴν κτίσιν ἔχων ὑπὸ πό-
δας, καὶ ὑπὸ αὐτῆς προσκυνέμενος. ἦ γὰρ
ἐκείνον, ὃν αὐτός τε καὶ οἱ γεγονότες αὐτῶν ἄσε-
βείας πρόγονοι, τῷ λόγῳ προαναθέντες καὶ ταῖς
θεωρίαις, ὡς πρῶτον αἴτιον τὰ γὰρ ὄν, ὑφιστήκοτα
τε καὶ δεύτερον ὀνομάζουσι Θεόν, καὶ προσεχῆ
καλεῖσιν τῷ κόσμῳ δημιουργόν; Εἰ μὲν ἔν τ' διὰ
τὸ πανσόφου Μωσέως κεκηρυγμένον ὀνομάζουσι
Θεόν, πῶς Ἑβραίοις αὐτὸν ἔδεν τὸ ὄνησιφόρων
ἦ γὰρ τὴν ἀναγκάων χαρίσασθαι φησὶ, καὶ τοὶ γνω-
ριθέντα αὐτοῖς, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῖς ὑπεροχὴν τε
καὶ δόξαν ἐμφανῆ καλασῆσαντα, καὶ τῆς ἀληθείας

Amelios habitæ; qui consentaneum
esset eos, qui initiati erant Beelphegor,
& uniuersi Deum impie offenderant,
turpissimisque voluptatibus ac libidini-
bus obscœnis per summam dementiam
ad defectionem constricti erant, hæc
impune facere, non vero potius extre-
mas pœnas merito luere? Addit porro
his Iulianus:

IULIANVS.

Deum autem non Hebræis dunta-
taxat prospexisse, sed omnium gentium
cura suscepta, illis quidem nihil ad-
modum magnum aut eximium, nobis
autem paullo præstantiora & meliora
dedisse, ex his quæ dicturi sumus, anim-
aduertite. Possunt Ægyptii quoque
non paucorum qui in Ægypto flou-
erunt Sapientum nomina recensere, e
quibus multi Hermeti successerunt,
illi inquam Hermeti, qui tertium in
Ægyptum venit. Chaldæi autem &
Assyrii, eos qui ab Anno & Belo. Græ-
ci, ab Chirone, infinitos; a quo perfe-
ctores etiam & rerum diuinarum inter-
pretes nati sunt plerique omnes, quo
vno nomine Hebræi sua venditant.
Ad hæc beatum Dauidem & Samso-
nem ridet, nec in bello admodum for-
tes fuisse ait, sed Ægyptiorum & Græ-
corum robore longe inferiores, adeo-
que vnus Iudææ finibus illorum impe-
rium comprehensum.

CYRILLVS.

Hic rursus interrogare iuuat, cuiam
Deorum curam gentiam assignet, a
quo nihil omnino magnum aut eximi-
um Iudæis traditum sit, Græcis au-
tem potissima & egregia quæque im-
pertita fuerint? An illum dicet, quem
sapientissimus Moses testatur esse mun-
di totius Opificem, calique ac terræ,
& vt paucis dicam, eorum omnium,
quibus naturam & ortum tradidit;
qui solus uniuersis rebus imperat, nu-
tuque suo moderatur, creaturam pe-
dibus subiectam habens, & adoratur
ab ea; an illum, quem cum ipse, tum
auctores eius impietatis, Bonum, ceu
primam causam, ratione præponentes
& intellectu, inferiorem & secundum
Deum nominant, & opificem mundo
proximum? Si ergo Deum appellant
eum, quem Moses sapientissimus præ-
dicauit; quomodo illum Hebræis
nihil vtile nedum necessarium de-
disse ait, qui & ab eis cognitus suam
ipsis gloriam maiestatemque ostendit,
eosque veræ contemplationis

rerum diuinarum fecit participes, qui præterea legislatorem eis constituit, Græcorum sapientibus & tempore antiquiorem, & sapientiæ prudentiæque incomparabili præstantia, adeoque virtute tanto illis superiorem, quantum est tenebras inter ac lucem discriminis: a quo leges optimæ conditæ, adeo ut singulis rebus rite sapienterque constitutis, ciues nullo negotio iter ad supremam omnium vitæ felicitatem possint agnoscere? At quid his melius? aut certe quid habent Græci, quod cum his conferant? Nonne apud nos imperium vnum, & maiestas, ac dominatus in omnes vnus, quo nihil omnino superius est? An non omnis improbitatis & sceleris ratio nostræ legis sententia damnatur? non turpitudine ablegatur, in pretio vero & admiratione est genus omne virtutis? Quæ sit vero Græcorum disciplina, ab ipso discamus. Plurimi, ac infiniti fere, apud illos Dii voluntate ac sententiis inuicem discrepantes, ac sortito singuli nacti principatum, gentes gubernant, neque tamen illas similibus legibus instituunt: adeo ut alios intemperis agitari videamus, alios impune ferro in homines grassari, aliena rapere, regiones ac ciuitates euertere: alios infandis libidinibus sic irretitos, ut in matres ac sorores, velut œstro perciti, sæpe item in filias exarserint. Hæc sapientiæ præcepta traduntur ab illis gentium rectoribus: his principatum tribuit mundo proximus Opifex, ut Græci perhibent. An non ergo Deo, quem colunt, maledicere conuincuntur? Quod si nonnulli, aut apud Græcos, aut apud Ægyptios, haud obscuram sibi mundanæ sapientiæ existimationem pepererunt; nihil hoc ad Christianorum disciplinam. Antiquior enim est Mosis doctrina, quæ philosophiam in se continet accuratam, verissimamque & sinceram rerum diuinarum humanarumque scientiam. Ceterum ne Hebræorum Ducibus aut Regibus insultato, si bellica virtute aliis cesserint. Nec enim illis studio erat militia; sed resistebant hostium incursionibus, patriam defendere ac tueri tantum volebant, non aliorum res ferociter inuadere. Lex enim, quam per Mosem Deus

Α Θεοπίας ἐφέντα μεταλαχῆν, εἶτα νομοθέτην αὐλοῖς ἐπισήσαντα τῷ παρ' Ἑλλησι σοφῶν ἢ χροῶν πρεσβύτερον, ἢ διαφοραῖς ἀτυχεῖτοῖς ταῖς εἰς σοφίαν ἢ σύνεσιν, ἢ μὲν τοὶ ἢ ἀρετῇ τοσούτον διενεγκόντα ὅσον ἀννοῦτο ἢ σκότους τὸ φῶς, ὀρίσαντα δὲ ἢ νόμους τὰς παναρίστους αὐλοῖς, ὡς ἀνέκασα τῷ πραγμάτων, ἐν δὴ τοὶ μάλα πρὸς τὸ ἀμωμήτως ἔχον καλαρρυθμίζοιτο, ἢ τὰς ὑπ' αὐτοῖς γεγονότας ἀκονιτὶ δύνασθ' τὴν τρίβον τῷ ἀνωβτάτω πασῶν ἐυζωίας, μὴ ἀγνοῆσαι. Ἄλλὰ τί δὴ τῶν τὸ ἀμεινον; καὶ τί τὸ ἰσοσαλῆν ἔχει τὰ Ἑλλήνων; ἢ παρ' ἡμῖν μὲν ἀρχὴ ἢ πάντων μία, δόξα τε καὶ κυριότης, ἢς ἐπέκεινα παντελῶς ἔδεν; ἔχ' ἀπάσης μὲν πονηρίας ἢ φαυλότητος τρόπος ταῖς ἐκ νόμου καλακρίνειται ψήφοις; ἐκ ἀποσπαράζεται τὸ ἀσυχρον, ἐν πλείω δὲ καὶ ἀξιολήπτω θαύματι πᾶν εἶδος ἐστὶν ἀρετῆς; Τὰ γε μὴν Ἑλλήνων ἐν τίσιν, μάθωμεν παρ' αὐτῶ. Πλείω μὲν ὅσοι ἢ κρείττονες ἀριθμῶ παρ' αὐτοῖς οἱ θεοὶ θελήμασί τε ἢ γνώμας ἀλλήλοις διάφοροι, ἢ κληρωτὴν ἔκαστοι τὴν ἡγεμονίαν λαχόντες, ἐπιτροπέουντές τε τοῖς ἔθνεσι, ἢ ἔχ' ὁμοίοις αὐτὰ παιδαγωγῶντες νόμοις ὡς τὰς μὲν ἀκραιεῖς ὀρεῶς εἰς θυμὸς ἢ ὀργὰς, καὶ ἀνεπιπλήκτως ἔχεσθε ἔχρηται μιαιφονεῖν, ἀγειν τε ἢ φέρεν τὰ ἐτέρων, χώρας τε ἢ πόλεις ἀνασάλλοντες δὲ, ταῖς ἀτιθάσσοις ἢ ἐκλόποις ἡδοναῖς ἐνισχῆσθε τοσούτον, ὡς μητρός τε ἢ ἀδελφῆς καλοῖσθηναι πολλάνικ, ἢ ταῖς σοφῶν αὐλῶν ἐπιθήγεσθε θυγατέρας. Ταῦτα τῶν ἐθναρχῶν τὰ σοφὰ παιδέυμαλα τῶ τοῖς ὀ παρ' Ἑλλησι προσεχῆς τῷ κόσμῳ δημιουργός, καθάπερ αὐλοὶ φασιν, ἐνεχειρίσει τὴν ἡγεμονίαν. ἄρ' ἔχ' ὄν ἐυσεβῶσι θεοῖν δυσφημῶντες ἀλώσονται; εἶδὲ δὴ γεγονόνασι τινές, ἢ παρὰ ταῖς Ἀιγυπτίους, ἢ παρὰ τοῖς Ἑλλησι, ἐκ ἀγεννῆ λαχόντες τὴν δόκησιν τῷ ἐν κόσμῳ σοφίας, ἔδεν τῶτο πρὸς τὰ Χριστιανῶν. πρεσβύτερα τῶ τὰ Μωσέως φιλοσοφίαν ἔχοντα τὴν ἀκριβῆ ἢ ἀληθεσάτην ἢ ἀκίβδηλον ἐπισήμην θεῶν τε ὁμῶ καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Τοῖς Ἑβραίων δὲ στρατηγοῖς ἤγαν βασιλεῦσι μηδαμῶς ἐμπαρονεῖτω, εἰ τῆς ἐτέρων καλόπιαισι χειρὸς, ἤγαν ἐυδενείας τῆς ὡς ἐν πολέμῳ καὶ μάχαις. ἢ τῶ ἦν ἐν σπαρῇ τὸ χρεῖμα αὐτοῖς, ἀντεφέρουτο δὲ τοῖς ἐθέλτοσι καλαδῆσθαι τῆς ἐνεγκῆσης προεσηκότες, ἢ σώζειν αὐτὴν μόνον ἐθέλοντες, καὶ ἔχ' ἰ τοῖς ἐτέρων πράγμασι ἀγρίως ἐπιπηδῶν. Ὅ γάρ τοι διὰ Μωσέως παρὰ

Θεῶ νόμος, δικαιοσύνης αὐτοῖς ἐφεσήκει βρα-
βείους καὶ πρῦτανις. οἰήθεις ὅτι καὶ ἀλήθειαν, ἀπαν-
μὲν εἶδος ἀγαθῶν ταῖς τῶν Ἑλλήνων ἀγέλας δε-
δωρηθεὶς παρὰ Θεῶ, Ἑβραίοις γε μὴν τὸ σύμ-
παν ἔδεν, ταῖς τὸ Φιλοσόφων εὐρεσιεπείας ἐνα-
βρύνεται, καὶ Φησὶν

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ἄλλὰ ἀρχὴν ἡμῖν ἔδωκεν ἐπισήμης, ἢ μά-
θημα Φιλοσόφων καὶ ποῖον; ἢ μὲν ᾧ περὶ τὰ
Φαινόμενα θεωρία παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἐτελειώθη
τῶν πρώτων τηρήσεων παρὰ τοῖς βαρβάρους
γενομένων ἐν Βαβυλῶνι. ἢ ὅτι περὶ τὴν γεωμε-
τρίαν ἀπὸ τῆς γεωδασίας τῆς ἐν Ἀιγύπτῳ τὴν ἀρ-
χὴν λαβῶσα πρὸς τοσούτον μέγεθος ἠυξήθη. τὸ
δὲ περὶ τῆς ἀριθμῆς ἀπὸ τῶν Φοινίκων ἐμπό-
ρων ἀρξάμενον τέως εἰς ἐπισήμης παρὰ τοῖς
Ἑλλήσιν κατέστη πρόσχημα. Τὰ δὲ τρία μὲν τῆς
συναριθμῆς μουσικῆς Ἑλληνες εἰς ἐν συνήψαν,
ἀστρονομίαν γεωμετρίαν προσυφήναντες, ἀμ-
φοῖν δὲ τῆς ἀριθμῆς προσαρμόσαντες, καὶ τὸ
ἐν τέτοις ἐναρμόνιον καλασῆσαντες. ἐντεῦθεν
ἔθεντο τὴν παρὰ σφίσι μωσικὴν, τῆς ὅρας
εὐρόνης τῶν ἀρμονικῶν λόγων, πρὸς τὴν τῆς
ἀκοῆς ἀδύνησιν ἀπλάσων ὁμολογίαν, ἢ ὅτι μάλι-
στα τέττα ἐγγύς.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Ἐξάρει μὲν ἐν ὑψῶ ταῖς τοιαύταις καὶ τεθαύμα-
κεν. ἐγὼ δὲ πρὸς ταῦτα φαίην ἂν, ὡς ἠγνόη-
κεν ὅλως τὰ ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς καὶ θαυμάζεσθαι
πρέπειν τῆς ἀρίστης δόξης ἐπιμελητῆς, καὶ τῆς
ἀληθῆς εὐημερίας εἰσω γενέσθαι πεπιστευμένους.
Ἄνδρα ᾧ ἀποφανεὶ ζήλωτον καὶ ἀπόβλεπτον, ἔ-
χι δὴ πρὸς μόνον τὸ εἰς λόγους εὐριδῆς, καὶ τὸ
ἐπίχαρτε καὶ εὐρυθμον, εἰς τὴν τῆς λέξεως προ-
φορὰν, ὡς εὐσομεῖν δύνασθαι, καὶ εἰκαίων μὲν,
ἰσχυρῶν δ' ἐν ὅμως ἐννοιῶν περιεργάζεσθαι βά-
θος, καὶ ῥημάτων συμπλοκῆς ὑφαίνην ἠκριβωμένους,
καὶ προσπειρᾶσθαι ζητεῖν τὰ νῦν πέρα, καὶ ὅσα
περὶ καὶ αὐτὴν ἡμῶν τὴν διαδύσεως ἀληθῆ γνώ-
σιν ψεύδεται. Σοφὸς δὲ καὶ ἀλήθειαν εἶη ἂν καὶ
λέγοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ σαφῆ καὶ ἀναμφίλογον τὴν
ἐπίγε τῶ πάντων Θεῶ καὶ ἀπληστήσας δόξαν,
καὶ ἠκριβωκῶς ὡς ἐνὶ τὰ περὶ αὐτῆ κατὰ γε Φη-
μὶ τὸ ἀνθρώποις ἐφικτὸν, συνειλοχῶς δὲ πρὸς
τέττω καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀναγκαῖαι ἀπλάσων
ἐπισήμην, ὥστε καὶ εἰς ἀνδρας δύνασθαι τελεῖν
τῆς οἷς ἂν ἔποιτο δικαίως, τὸ χεῖναι κατασε-
μνύνεσθαι τοῖς εἰς ἀρετὴν ἀυχήμασι. τί ᾧ δεῖ

tulit, præerat ipsis, iustitiæ præfes &
moderatrix. Iam vero bonorum ge-
nus omne Græcorum multitudini tri-
butum a Deo Iulianus existimans,
Hebræis autem omnino nullum, philo-
sophorum nugacibus commentis gloria-
tur, & ait:

IULIANVS.

Sed initium nobis scientiæ dedit, aut
philosophicam scientiam. Ecquam
Btandem? Astronomia quidem apud
Græcos perfecta est, quum primæ illo-
rum obseruationes apud barbaros cœ-
pissent Babylone; Geometria ab illa
terrarum partitione, quæ in Ægypto facta
est, ducto initio, ad eam magnitudinem
excreuit. Numerorum autem scientia,
a Phœnicibus institutoribus inchoata,
apud Græcos tandem scientiæ dignita-
tem ac nomen obtinuit. Tres autem
cum socia Musica in vnam Græci iunxe-
runt, Astronomia Geometriæ addita,
Cvtrique vero numeris appositis & mo-
dulatione adhibita: inde Musicam suam
composuerunt, & harmonicas rationes
inoffensa aurium consensione, vel huic
certe proxima, definierunt.

CYRILLVS.

Talia Iulianus effert in altum, eaque
suspicit. Ego vero ad hæc respondeo,
nescire profus illum quas ob res admi-
rari debeamus, qui optimæ gloriæ stu-
duisse & vera prosperitate potiri cre-
duntur. Virum enim spectabilem &
beatum efficiet, non facundia modo
& gratia loquendi, qui & ornate dicere
queat, & vana iuxta ac tenuia animi
fensa alte scrutari, & verborum com-
plexiones accurate texere, adeoque stu-
diosius ea quarere, quæ animi captum
effugiunt, & veram sensuum cognitio-
nem fallunt. At si vere loqui velimus,
sapientem illum esse dicemus, qui cla-
ra & indubitata opinione de vniuersi
Deo præditus sit, resque diuinas quan-
tum homini fas est exploratas habeat,
ac præterea rerum necessariarum scien-
tiam sibi compararit, ita vt huius ope
in viros perfectos euadere possint, qui
sibi laudem ex virtute iure qua-
rendam putant. Quid enim mi-

hi opus est anxie inquirere, quid adeo magnum sit Geometria, Musica, & Arithmetica, aliaque scientia, quas in pretio solas habent, iisque mirum quantum gloriantur. Enimuero quod ad vitam recte & integre degendam spectat, nihil admodum illarum studium conferre dico. Non enim voluptates improbas proinde vincet aliquis, non opum vim, non vanam gloriam contemnet, non ab iræ fluctibus liber, non ab invidia & conuitiis alienus, non temperantia aut aliarum virtutum studio deditus erit, quibus præditi nonnulli gloria reliquos antecellunt: destituti, nullius sunt existimationis ac pretii. Videre enim est hominem singulari ingenio, lingua disertâ, profluentia verborum, & Attica suavitate, ac artis oratoriae præceptis ad eloquentiam instructum: moribus autem impium, & fœdissimarum libidinum laqueis irretitum. Sapiens autem & cordatus, non in nudis ac solis oculis sapientiae laudem quæret, neque sufficere putabit ad veram gloriam, si odiosas verborum sutelas & peruersarum cogitationum vim inexpugnabilem excogitare queat. Iste enim verborum artifex, at non continuo bonus sit. Quare Geometria, Astronomia, & reliquæ huiusmodi scientiæ, gloriam & laudem afferunt quidem erudito; Deum autem vere & sincere cognoscere, ac virtutem studiose complecti, & vitiis abstinere, summam puræ ac sinceræ sapientiae laudem conciliat. Frigidæ sunt Græcorum artes, & inanitatis habent plurimum, & multorum sudorum in rebus nihili iacturam. Sed nostræ orationi fidem Iulianus forte non adhibebit: verum subsidio nobis erit tuus, o bone, Plato, qui in libro quinto de Repub. ita scripsit: *Hos igitur omnes, & alios eiusmodi rerum percipiendarum curiosos, & artificiorum philosophos. Veraces autem, inquit, quosnam? studiosos veritatis contemplatores.* Non enim in Geometriæ disciplina, quæ postulata & hypotheses continet: nec in Musica, quæ otiosa est: nec in Astronomia, quæ & naturalibus, & fluxis, & probabili- bus rationibus scætet; sed in ipsius bo-

μοι πολυπραγμονεῖν, τί μὲν ἄρα τὸ χρεῖμα ἐστὶ τῆς Γεωμετρίας, Ἀρμονικῆς τε καὶ Ἀριθμητικῆς, καὶ τῶν ἐτέρων ἐπιστημῶν, ἃς δὴ καὶ μόνας ἀξιοῦσι τιμᾶν, καὶ ὑψηλὴν ἐπ' αὐταῖς ἀνασύρῃσιν τὴν ὀφρῦν. καὶ τοιότογε ἦκον εἰς εὐκοσμίαν, καὶ τὸ ἀμώμητως ἔχειν εἰς ἡδὴ καὶ τρόπος, ἀσυνηλῆ φαῖν ἂν τὴν εἰς γε ταυτὶ σπαρδὴν τε καὶ προθυμίαν. Οὐ γὰρ τῶν καλεφεγμένων ἡδονῶν ἀμείνων τις ἔσται, ἢ περισσίας χρημάτων, ἢ διακένος δόξης καὶ φρονήτης, ἢ τῶν ἐξ ὀργῆς κυμάτων ἐλεύθερος, ἢ φιλοφρογίας καὶ φθόνου μακρᾶν, ἢ τῶν εἰς εἰκράτειαν σπαρδασμάτων ἐπιμελητῆς, ἕτε μὴ τῶν ἐτέρων ἀγαθῶν, ἃ προσόντα μὲν καὶ προσπεφυκότα τισὶν ἀποφῆναιεν ἂν αὐτῶν ὅτι μάλιστα τῶν ἄλλων εὐκλεεστάτης, ἀπόντα δὲ καὶ ἔκ ἐνυπάρχοντα, λόγος ἔδενος ἀξίος. ἔστι γὰρ ἔστιν εὐφυᾶ μὲν τινα, καὶ τελοφευμένην τὴν γλῶσσαν λαχόντα, λαλίσιμον δὲ καὶ οἷον ἀττικεργῆ καὶ εὐλεχνέστατα καλεσθευασμένον εἰς καλλιπέειαν, ἀνόσιον ἢ τῶν τρόπων, καὶ τοῖς τῶν ἀσχίστων ἐπιθυμιῶν ἀλόντα βρόχοις. ὁ δὲ γε σοφός καὶ ἀρετῆφρων, ἔκ ἐν ψιλῶν καὶ μόνων φωνῶν κεκλήσεται τὸ εἶναι τοιοῦτο. ἔδ' ἂν ἀρετέσειεν αὐτῷ πρὸς δύναμιν εὐκλείας, τὸ ἀνευρεῖν δύνασθαι πικρὰς εὐρεσιπέειας, καὶ διασρόφων ἐννοιῶν ἀπρόσβλητον δεινώσιν. τεχνίτης μὲν γὰρ ὁ τοιοῦτος, τόγε ἦκον εἰς λόγος, ἔπω γε μὴν πάντως ἢ ἀγαθός. Οὐκ ἔν ἐν Γεωμετρίας καὶ Ἀστρονομίας καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν τοιοῦτων ἐπιστημῶν, εὐκλεᾶ καὶ ἀξιοζήλωτον ἀποφαῖνει τὸν ἐξησηκηότα μόνη δὲ μάλλον ἢ ἀκριβῆς καὶ ἰσχνὴ καὶ ἀμώμητος περὶ Θεῶν γνώσις, καὶ τόγε δὴ δεῖν δια σπαρδῆς μὲν ἔχειν τὸ ἀγαθόν, ἀπόβλητον δὲ ποιείσθαι τὸ ἐναντίον, ταυτὶ φαῖν ἂν τῆς ἀκραιφνῆς καὶ ἀδιαβλήτης φιλοσοφίας τὰ αὐχήματα. ψυχρὰ τὰ Ἑλλήνων, καὶ τὸ εἰκόλον ἔχοντα πολὺ, καὶ μακρῶν ἰδρώτων ἐπ' ἔδενι ζήμιαν. Καὶ ἴσως μὲν ἀπισήσει τοῖς παρ' ἡμῶν εἰρημένοις. κεκλήσει δὲ πρὸς ἐπικερίαν ὁ σὸς, ὦ κράτιστε, Πλάτων, ὠδὶ γεγραφῶς ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς πολιτείας τέττες ἐν πάντας, καὶ ἄλλας τοιοῦτων τινῶν μαθηματικῆς, καὶ τῆς τεχνυδρίων φιλοσόφους. τῆς δὲ ἀληθινῆς, ἔφη, τίνης; τῆς τῆς ἀληθείας φιλοθεάμονας. ἢ γὰρ εἰς Γεωμετρίας αἰτήματα, καὶ ὑποθέσεις ἐχέσθαι φιλοσοφία; ἔδὲ Μισικῆ σχολαστικῶν γε ἔσθαι; ἔδὲ ἐν Ἀστρονομία, φυσικῶν καὶ ρεόντων καὶ εἰκότων βεβυσμένη λόγων ἀλλ' αὐτῶν τῶν ἀγα-

θὺ δὲ ἐπισήμης καὶ τῆς ἀληθείας, ἐτέρων μὲν ὄντων τὰ γὰθ' ὁδῶν δὲ ὡσπερ ἐπὶ τὰ γὰθόν, ἔκιν' ἐκ ἐν τοῖς τεχνυδρίοις τοῖς ὡδε καλεστικωμένοις τὸ φιλοσοφεῖν ἐστίν, ἀλλ' ἐν τῷ εἰδέναί τὴν ἀλήθειαν, τῷτ' ἐστὶ τὸ ὄν ἀληθῶς, ὅπερ ἐστὶ Θεός. Καὶ μὴν ἐπ' αὐτὰ δὴ τῷτω μεμαρτύρηται τὰ Ἑβραίων δόγματα καὶ παρὰ τῶν Ἰσλιανῶν Θεῶν. ἀφικομένους γὰρ τινὸς Πυθιοῦ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνος νεῶν, ἐρομένους τε καὶ ἀναμαθεῖν ἐθέλοντος, τίνες αὖ ἦσαν ὅτι μάλιστα σοφοὶ τῶν ἐθνῶν; χρησάμενοι τὸν αὐτοῦτι δαίμονα.

Μῆνοι Χαλδαῖοι σοφίην λάχον· οἱ δ' ἄρ' Ἑβραῖοι

Αὐτογέννητον ἀνακτα σεβασόμενοι Θεὸν αὐτόν.

Διαμέμνηται δὲ καὶ Πορφύριος τῶν καὶ τὴν Ἰσραήλ Εσσάων, καὶ φησὶν ὡδε περὶ αὐτῶν· ἀπὸ δὲ τοιαύτης διαίτης, καὶ τῆς πρὸς ἀλήθειαν καὶ εὐσέβειαν ἀσκήσεως, εἰκότως ἐν αὐτοῖς οἱ πολλοὶ, οἱ καὶ τὰ μέλλοντα προγνώσκουσιν, ὡς αὖ βίβλοις ἱεραῖς καὶ διαφοραῖς ἀγνεύμασι, καὶ προφητῶν ἀποφθέγμασι ἐμπαροτρυνόμενοι. σπάνιον δὲ ἐν ταῖς προαγορεύσεσιν ἀσοχῶσιν. Ὅτι δὲ τὰς καλεσμένας εἰκυκλίστας τῶν ἐπισημῶν, ἐφ' αἷς δὴ μάλιστα σοβαρεύεται, καὶ μέγα πεφρόνηκεν, ἔκιν' ἀνευθύνης, ἔτε μὴ ἀκατασίττης ἀφέντας εὐρησομεν τὰς ὅτι μάλιστα καλωφρωμένους ἐπίσοφια κοσμητικῇ, διαμάθοι τίς αὖ ἐξ αὐτῶν καὶ αὐτοὶ γεγράφασι, καὶ μὴ ἕτεροι περὶ αὐτῶν. Ξενοφῶν μὲν γὰρ ὁ Ἀθηναῖος ἔτω περὶ φησὶν· εἰς δὲ πῶποτε Σωκράτης εἰδὲν ἀσεβῆς, εἰδὲν ἀνόσιον, ἔτε πρᾶττοντος οἶδεν, ἔτε λέγοντος ἤκουσεν. εἰ γὰρ περὶ τῆς ἀπάντων φύσεως, ἢ περὶ τῶν ἄλλων, ὡς οἱ πλείστοι, διελέγετο, σκοπῶν ὅπως ὁ καλεστικὸς ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει, καὶ τίσιν ἀνάγκαις τῶν ἐραυτῶν ἕκαστα γίνεται, ἀλλὰ καὶ τὰς φροντιστικὰς τὰ τοιαῦτα μαρτυροῦντας ἀπεδείκνυε. καὶ μεθ' ἕτερα· ἐθαύμαζε δὲ, εἰ μὴ φανερόν αὐτοῖς ἐστίν, ὅτι ταῦτα εἰ δυνατόν ἐστίν ἀνθρώποις εὐρεῖν. ἐπει καὶ τὰς φροντιστικὰς τὰ μέγιστα ἐπὶ τῷ περὶ τοιαύτων λέγειν, εἰ τὰ αὐτὰ δοξάζειν ἀλλήλοις, ἀλλ' ὁμοίως τοῖς μαυνομένοις πρὸς ἀλλήλους διακείσθαι. τῶν γὰρ μαυνομένων τὰς μὲν εἰδὲ τὰ δευὰ δεδιέναι, τὰς δὲ τὰ μὴ φοβερά φοβεῖσθαι τῶν μὲν περὶ τῆς πάντων φύσεως μεριμνῶντων, τοῖς μὲν δοκεῖ ἐν μόνον εἶναι, τοῖς δὲ

ni cognitione, per scientiam ac veritatem, quum alia res ad bonum pertineant, & sint veluti viae ad bonum; proindeque non in leuibus artificis, qua sic derisui sunt, philosophia continetur, sed veritatis agnitione, nempe eius quod re vera est, hoc est Dei. Ac in hoc quidem Hebraeorum placita vel Deorum Iuliani testimonio comprobata sunt. Quum enim quidam Pythiam ad Apollinis templum venisset ac rogasset, quanam gentes maxime sapientia ceteris anteirent? fertur oraculum edidisse:

Soli Chaldaei sapientiam nacti sunt; Hebraei vero

Ingenitum Regem colunt, ipsum Deum.

Quinetiam Porphyrius Essaeorum, qui Iudaeam incolebant, meminit his verbis: Ex hoc autem vita instituto & exercitatione ad veritatem pietatemque, multi iure apud illos res futuras mente precipiunt, utpote libris sacris & singulari genere sanctitatis & prophetarum dictis eruditi. Raro autem fit ut in predicendis futuris aberrant. Iam liberales artes, quibus inprimis Iulianus insolenter & magnifice gloriatur, ne apud ipsos quidem mundanae sapientiae principes reprehensione caruisse, discemus vel ex iis, quae literis ipsi mandarunt, aut alii de ipsis. Xenophon siquidem Atheniensis ita scribit alicubi: Nemo Socratem ^{Απομνηνεύματων lib. 1. fol. 710.} audit aut vidit unquam impium aliquod, aut nefarium patrarentem, aut loquentem. Non enim de universi natura, aut de aliis, ut plerique, differabat, quarens quomodo se habeat ille, quem mundum Sophista dicunt, & qua necessitate rerum caelestium singula fiant, sed qui talia curiosius scrutantur, stultos asserabat. Et postea: Mirabatur autem quo pacto lateret eos, non esse potestatis humanae, hac inuenire, praesertim quum ii, qui praeter ceteris de rebus illis subtilissime disputant, non conveniant inter se, sed furiosorum more inuicem comparati sint. Nam ex furiosis alios ne terribilia quidem time-re, alios que metuenda non sunt metuere. Ita, qui de rerum omnium natura sollicite inquirunt, aliis quidem videri, unum quiddam esse quod existat, aliis ea esse

esse numero infinita. His omnia semper moueri, illis nihil unquam moueri, his omnia tum oriri, tum interire, illis nihil unquam nec oriri, nec interire. Quid ad hæc responsuri sunt sublimium rerum indagatores, qui quum terrena nesciant, anxie scrutantur caelestia? Num laudabimus Socratem, qui hac in re furentibus eos comparat, quod supervacaneas sententias temere arriperent, suisque commentis alii ab aliis, & secum ipsi dissentirent. Plato quoque, in libro de Anima, praterquam quod supervacaneum & inane harum rerum studium declarat, illud insuper reprehendit his verbis: *Me enim, o Cebes, iuuenis quum essem, mira cupiditas incessit eius sapientiae, quam natura historiam vocant. Magnificum enim quiddam splendidumque videbatur, nosse singularum rerum causas, cur videlicet unumquodque fieret, & cur interiret, & qua existat ratione: meque ipsum sepius susque deque versabam, hac primum in animo meo voluens: cur, postquam calidum & frigidum putredinem quandam susceperit, ut quidam aiunt, tum demum animalia nutriantur. Et, utrum sanguis sit, quo intelligendi sapientique vim habemus, an aer, an ignis; aut horum quidem nihil, sed cerebrum sensus audiendi, videndi, & olfactandi prebeat; ex hoc fiat memoria & opinio: ex memoria autem & opinione, postquam conquieverit, eodem modo fieri scientiam. Horum nimirum corruptiones perspicens, eaque quae & calo & terra contingunt, tandem mihi quidem ipsi visus sum ad hanc considerationem ita esse ineptus, ut nihil supra. Qua de re certum tibi proferam argumentum. Ego enim qua prius certo & perspicue notam, ut mihi quidem aliisque videbatur, ab hoc considerandi modo ita sum obtæcatus, ut & hac dedidicerim, qua antea me scire arbitrabar. Quocirca si nihil, supervacanea quærenti, & sublimia ac minuta, quæque nostrum captum fugiunt, curiosius scrutanti, utilitatis accedit, sed damnum potius ac cæcitas, dediscendaque sunt ea quæ iam animo collegeris; supercilium deprimat, qui aduersum nos tanto fastu*

ἄπειρον τὸ πλῆθος. καὶ τοῖς μὲν αἰεὶ πάντως κινεῖσθαι, τοῖς δ' ἔδεν ἂν ποτε κινηθῆναι καὶ τοῖς μὲν ἅπαντα γίνεσθαι τε καὶ ἀπολλύεσθαι, τοῖς δὲ ἔτ' ἂν γενέσθαι ποτε ἔδεν, ἔτ' ἀπολλέσθαι· ἀλλὰ τί δὴ πρὸς ταῦτα φαίμεν ἂν οἰτῶν μετεώρων ἐρευνηταί, οἳ μὴ εἰδοτες μὲν τὰ ἐν γῆ, πολυπραγμονοῦντες δὲ τὰ ἐν τοῖς ἔρανοῖς; ἄρ' ἔτι ἂν ἐπαμύσειε τις τὸν Σωκράτην, ἐν γε τῷ τῶ μαυνομένοις αὐτῶν εἰκίνασι λέγοντα, καὶ περιττοῖς δοξαρίοις ἀβέλως ἐπιπηδῶντας, καὶ διαφοροῖς ἀλλήλοισι, καὶ τοῖς σφῶν αὐτῶν μεμαχημένοις εὐρήμασι. Πλάτων γε μὴν πρὸς τῷ περιττῷ καὶ ἀνόητον ἀποφῆναι τὴν εἰς γε ταυτὶ σπεύδῃν, καὶ προσαιτιάται λέγων, ἐν τῷ περὶ ψυχῆς ἐγὼ γὰρ, ὦ Κέεξ, νέος ἂν θαυμαστῶς ἐπεθύμησα ταύτης τῆς σοφίας, ἣν δὴ καλῶς περὶ φύσεως ἴσσοιαν. ὑπερήφανον γὰρ μοι ἐδόκει εἶναι, εἰδέναί τας αἰτίας ἐκάστω, διὰ τί γίνεσθαι ἕκαστον, καὶ διὰ τί ἀπόλλυται, καὶ διατί ἐστὶ, καὶ πόλλάκις ἐμαυτὸν ἄνω καὶ κάτω μετέβαλον, σκοπῶν πρῶτον ἄρ' ἐπειδὴν τὸ ψυχρὸν καὶ τὸ θερμὸν σηπεδῶνα τινὰ λάβῃ, ὡς τινες ἔλεγον, τότε ἤδη τὰ ζῶα συντρέφεσθαι; καὶ, πότερον τὸ αἷμα ἐστὶν, ὢ φρονέμεν, ἢ ὁ αἶρ, ἢ τὸ πῦρ, ἢ τῶν μὲν ἔδεν, ὁ δὲ ἐγκέφαλος ἐστὶν ὁ τὰς ἀσθήσεις παρέχων τῷ αἰθερί, καὶ ὄραϊν, καὶ ὁσφραίνεσθαι ἐκ τῶν γίνοιτο μνήμη καὶ δόξα· ἐκ δὲ μνήμης καὶ δόξης λαβίσσης τὸ ἡρεμεῖν, κατὰ ταῦτα γίνεσθαι ἐπιστήμην. Καὶ αὐτῶν τοιούτων τὰς φθορὰς σκοπῶν, καὶ τὰ περὶ τὸν ἔρανον καὶ τὴν γῆν πάθη, τελευτῶν ἔτι ἐμαυτῷ ἐδόξασα πρὸς ταύτην τὴν σκέψιν ἀφύης εἶναι, ὡς ἔδεν χεῖμα. Τεκμηρίον δὲ σοι ἐρεῶ ἰκανόν. ἐγὼ γὰρ ἂ καὶ πρότερον σαφῶς ἠπιστάμην, ὡς γε ἐμαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐδόκεν ποτὲ, ὑπ' αὐτῆς σκέψεως ἔτι σφόδρα ἐτυφλώθην, ὥστε ἀπέμαθον καὶ ταῦτα, ἂ πρὸ τῶν ὡμῶν εἰδέναί. Οὐκ ἔν εἰ τῷ τῆς ἐρέυνης περιττῷ, καὶ τῷ βέλεσθαι πολυπραγμονεῖν, τὰ ἰχνα καὶ μετέωρα καὶ τῷ νῶ καθ' ἡμᾶς δυσπρόσιτα νομιδῇ προσγένοιτο ἂν τῶν ὀνησιφόρων ἔδεν, βλάβῃ δὲ μᾶλλον καὶ τύφλωσις, καὶ τὸ δεῖν ἀπομαθεῖν καὶ τὰ εἰς νῦν ἤδη συναγνηγεμένα· κατακομιζέτω τὴν ὄφρυν, ὁ καθ' ἡμῶν

κομπάσας. Μάθημα γὰρ Θεῖον καὶ βιωφελές, ἅ
 τῆς ἀληθείας ἡ γνῶσις, ἣν ἡ πάλαι μὲν προ-
 ανεκήρυξεν ὁ Μωσῆς. ἦκει δὲ πρὸς ἡμᾶς ὁ περὶ
 αὐτῆς λόγος, ἰσχυρότερόν τε ἢ ἀκραιφνέστερον,
 ἐπιλάμπαντος ἡμῖν τῶ πάντων Σωτῆρος Χρι-
 στοῦ, μεθ' ἃ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν
 αἰγίῳ Πνεύματι, εἰς τὰς αἰῶνας, Ἀμήν.

insurgit. Ars enim diuina & vita uti-
 lis veritatis cognitio, quam Moses
 olim etiam predicauit; cuius ser-
 mo ad nos subtilius & purius ve-
 nit, illucescente nobis omnium Ser-
 uatore Christo: cum quo Deo & Pa-
 tri gloria cum sancto Spiritu in facu-
 la, Amen.

FINIS LIBRI QVINTI.

